

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 22.

Lördagen den 19 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 302, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen;

nr 303, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 307, angående anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor, m. m.;

nr 308, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m.;

nr 310, angående godkännande av ett mellan Sverige och Kina avslutat avtal rörande uppgivande av exterritoriella rättigheter i Kina och reglering av därmed sammanhängande spörsmål;

nr 311, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 312, angående anslag till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar;

nr 316, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet; och

nr 317, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Sundström* i Vikmanshyttan vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, angående lättnader i tillgången på viss för biltrafiken erforderlig materiel.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Persson** i Stockholm, som anförde: Herr talman! I flera kollektivavtal för försvarsverken har stadgats, att även om avtalet i vederbörlig ordning uppsagts, så skall detsamma fortfara att gälla efter utlöpningsdagen, därest order om mobilisering eller färdighållande för sådan utgått.

År 1942 uppsade intendenturdepartementet, marinförvaltningen och flygförvaltningen dessa avtal. Syftet med uppsägningen av avtalet var att myndig-

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 22.

Interpellation. (Forts.)

heterna skulle kunna få till stånd ett nytt avtal med ur arbetarnas synpunkt försämrade bestämmelser rörande dyrtidstilläggen.

Försvarsverkens civila personals förbund hävdade då, att order om mobilisering eller färdighållande för sådan utgått, varför avtalet icke skulle vara uppsägbart. Tvistefrågan drogs under arbetsdomstolens prövning, varvid domstolen resolverade att den 1 april 1942 icke förelegat ett tillstånd för berörda personals förhållande, som varit att anse som mobilisering. Domen avkunnades efter det överbefälhavaren gjort ett uttalande, att »den 1 april 1942 icke förelegat ett tillstånd, som varit att anse såsom mobilisering». Arbetsgivarsidans yrkande om rätt att uppsäga avtalet blev av arbetsdomstolen bifallet.

Personalförbundet intog vid ovannämnda avtalstvist en i visst avseende svag position, enär de order, vilka voro avgörande för frågan huruvida ifrågavarande personal vore att betrakta som mobiliserad eller icke, voro hemliga.

Av nämnda domstolsutslag bibringades personalen givetvis den bestämda uppfattningen, att den icke vare sig vore mobiliserad eller fått order om färdighållning för mobilisering. Senare har det emellertid visat sig, att när det gällt de disciplinära förhållandena på arbetsplatsen, befälet betraktat de anställda arbetarna som mobiliserade. Stationskrigsrätten vid Stockholms örlogsstation och krigshovrätten ha delat denna mening, med påföljd att under senare tid arbetare, vilka levat i den föreställningen att deras skyldigheter och rättigheter varit på för kollektivavtalsanställda arbetare vanligt sätt reglerade i avtal, ställts inför krigsrätt för bagatellartade förseelser å arbetsplatsen och därvid i enlighet med krigslagarnas bestämmelser blivit dömda till arrest. Som exempel på hur arbetare, på vanligt sätt anställda i enlighet med bestämmelserna i kollektivavtal och genom domstolsutslag underrättade om att de icke vore att anse som mobiliserade, kunna behandlas när de råka få staten som arbetsgivare, citerar jag en rapport, avgiven av en brovaktsbefälhavare mot en varvsarbetare. Rapporten lyder.

»Varvsarbetaren E 50 R. B. Carlsson och E 48 Åslund utpasserade genom porten Li från Tackelkammaren onsdagen den 3-5-44 omkring kl. 13.00, varvid följande tilldrog sig.

Carlsson var iklädd en kommisskavaj med blåa ankare på kragen. Då jag i förbigående som min åsikt framhöll det olämpliga i att ej ta bort ankarna, svarade Åslund: 'Det angår dej inte, vilket han har.' På mitt yttrande att kavajen kunde tänkas vara stulen svarade Å.: 'Du har ej med oss att göra och skall inte vara så förbannat uppkäftig.' Då jag av C. begärde få se passerkortet, sade Å. till C.: 'Kom du, ge fan i vad han säger!' — därefter vänd till mig — 'Du skall inte vara så stor, för jag var i kommissen innan du' — och dessutom någonting annat som jag ej uppfattade, och fortsatte: 'Dej ska jag nog ta vid något tillfälle.' C. förhöll sig hela tiden tyst. Som vittne åberopar jag vpl. vid 2 kvk 642—47—36 Johansson, vilken tjänstgjorde som post utanför kasern Li.

Stockholm den $\frac{3}{5}$ 1944.

Olof Aronson,
BBvLi.»

Den kavaj, på vilken brovaktsbefälhavaren gjorde anmärkning, var i tillåten ordning inköpt såsom kasserad från stambeklädnadsförrådet. Såväl nu berörda arbetare som flera andra ha under årtal använt dylika kavajer utan att någon anmärkning mot detta förekommit.

Varvsarbetaren Åslund uppgav vid krigsrätten att hans yttrande till brobefälhavaren föranletts av att han blivit uppretad över dennes insinuation om att kavajen kunde vara stulen samt av hans tilltag att vilja förhindra kamraten att utpassera. Därtill kom att Åslund inte haft en aning om att brovaktsbefäl-

Interpellation. (Forts.)

havaren i militärdisciplinärt avseende vore att betrakta som befäl i förhållande till Åslund.

Innehållet av krigsrättens och krigshovrättens i anledning av rapporten fällda domar framgår av följande avskrift av kungl. krigshovrättens utslag.

»Av handlingarna i målet inhämtas:

Vederbörande krigsfiskal har vid krigsrätten yrkat ansvar på Åslund för vad denne enligt krigsrättens nedanintagna utslag låtit komma sig till last.

Krigsrätten har genom sitt utslag utlåtit sig: som genom vad Åslund erkänt jämte vad i övrigt i målet förekommit är utrett, att då Åslund den 3 maj 1944 kl. omkring 13 skulle tillsammans med två andra varvsarbetare utpassera från Galärvarvet genom porten vid Liljevalchsbron samt furiren vid 2 matroskompagniet nr 1506—28—29 Bror Olof Aronson, som tjänstgjort såsom brovaktsbefälhavare, därvid framställt anmärkning mot den ena av ifrågavarande varvsverksarbetares klädsel, Åslund till Aronson fällt några förolämpande och hotfulla yttranden, alltså prövar stationskrigsrätten, jämlikt 94 § strafflagen för krigsmakten samt 16 kapitel 11 § allmänna strafflagen, rättvist döma Åslund för förolämpning mot krigsman i och för dennes tjänst att hållas i vaktarrest sex dagar.

Åslund har i besvären yrkat, i första hand att krigsrättens utslag måtte undanröjas, enär krigsrätten icke varit behörig att upptaga målet till prövning, och i andra hand att den i målet mot honom förda talan måtte ogillas eller att straffet i allt fall måtte nedsättas.

Kungl. Krigshovrätten har tagit målet i övervägande; och enär *Åslund är anställd vid mobiliserad andelning av krigsmakten* (kursiverat av interpellanten) och förty jämlikt 6 § 3 moment strafflagen för krigsmakten lyder under samma lag,

finner Kungl. Krigshovrätten att målet hör till krigsdomstols prövning.

Då av utredningen i målet framgår, att Åslund på sätt krigshovrätten funnit är förvunnen till ansvar för förolämpning mot krigsman i och för dennes tjänst, samt Åslund förskyllt det honom av krigsrätten ådömda straffet,

finner Kungl. Krigshovrätten ej skäil att göra ändring i krigsrättens utslag.

Jämlikt 30 kapitel 6 § rättegångsbalken äger Åslund icke fullfölja talan mot Kungl. Krigshovrättens utslag.»

Kungl. Maj:t avslag senare en ansökan från den civilanställd varvsarbetaren om att få fullfölja talan mot krigshovrättens utslag.

Senare har en annan civilanställd arbetare, ävenledes i enlighet med bestämmelserna i krigslagarna, ådömts arrest för en förseelse, som bestod i att han påstods ha tänt en cigarrett inom arbetsplatsens område.

Jag fäster ännu en gång uppmärksamheten vid att dessa straff ådömts personer, som inte haft en aning om att de varit att anse som mobiliserade och följaktligen lydande under krigslagarna. Tvärtom, de måste ha varit alldeles övertygade om att så inte var fallet, alldenstund de tidigare fått domstols utslag på att de icke vore att betrakta som mobiliserade. Sedan arbetsdomstolen avkunnat sin dom har heller ingen som helst förändring ägt rum, som kunnat bibringa arbetarna den uppfattningen, att de senare blivit mobiliserade.

Av det anförda vill det synas som om berörda befäl och rättsinstanser förklarat arbetarna som icke mobiliserade, när det legat i arbetarnas intresse att bli förklarade som mobiliserade, under det att befäl och rättsinstanser förklara arbetarna vara mobiliserade, när en sådan förklaring utgör förutsättningen för att krigslagarnas stränga straffbestämmelser skola kunna tillämpas mot arbetarna för rena bagatellförseelser.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få rikta följande frågor:

Interpellation. (Forts.)

Anser statsrådet, att medborgare bör kunna dömas efter krigslagarnas stränga straffbestämmelser utan att vederbörande bibringats vetskap om att de lyda under krigslagarna?

Om statsrådet inte anser detta, då bör väl den personal, som dömts på av mig nämnda grunder, erhålla upprättelse och skadestånd.

Anser statsrådet att uttrycket »mobilisering» kan ha annan betydelse när det återfinnes i ett mellan försvarsmakten och dess personal ingånget kollektivavtal än när det återfinnes i bestämmelserna om krigsrätternas behörighet?

Om så är fallet, är då statsrådet beredd att taga initiativ till sådan ändring av berörda lagbestämmelser, att de orimliga verkningarna av de nuvarande bestämmelserna och deras tolkning gentemot civilanställd personal elimineras?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 17, i anledning av väckta motioner om avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskylldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val; och

nr 18, med uppgift å vissa vilande förslag till ändringar i rikets grundlagar;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård jämte i ämnet väckt motion;

nr 129, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående annexbyggnad till kanslihuset;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Aktiebolaget Jordbrukarbanken m. m.;

nr 132, i anledning av väckta motioner om anläggning av ett järnvägsspår mellan Haparandahamn och Haparanda;

nr 133, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten;

nr 134, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till expeditionsbarracker för statens utlänningskommission;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal jämte i ämnet väckta motioner;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för personal vid krigsmakten under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglemente) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en värnpliktslånefond m. m.;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkassorna m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning av respiratorer till beredskap vid barnförlamningsepidemier m. m.;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1945/46; och

nr 146, i anledning av väckt motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och eikorierötter;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner angående importförbud beträffande amerikanskt fläsk;

nr 40, i anledning av väckt motion om tullfrihet beträffande hörapparater för lomhörda m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om viss ändring av pensionsbestämmelserna för beställningshavare, som frivilligt överförts till arméns och marinens övergångsstater;

nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om pensionsförmånerna för innehavare av arvodesbefattningar för pensionerad personal vid försvarsväsendet;

nr 40, i anledning av väckta motioner om resekostnadsersättning och tjänstgöringstraktamente åt vissa hos 1945 års riksdag anställda tjänstemän; och

nr 41, i anledning av väckt motion om gratifikation åt förre förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlbergs änka, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 februari 1943 (nr 28) med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner om införande av statliga barnbidrag för alla barn;

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lant-arbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652), m. m.;

nr 49, i anledning av väckt motion om viss begränsning av försäkringsin-rättnings regressrätt gentemot arbetsledare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 50, i anledning av väckt motion angående åläggande för dammägare att underrätta ortsbefolkningen om förestående avtappning av vatten ur dammar;

jordbruksutskottets memorial:

nr 57, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domän-styrelsen försålda hemman och lägenheter;

nr 58, med överlämnande till riksdagen av departementsvis uppgjorda för-teckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom; och

nr 59, med överlämnande till riksdagen av förteckning å av domänstyrelsen verkställda försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion angående avskaffande av den tvångsvisa anslutningen till de tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg m. m.; och

nr 15, i anledning av väckt motion angående utredning om anordnande av hygieniska inrättningar på arbetsplatserna; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion angående förhållandet mellan bil- och järnvägstrafik i den svenska transporthushållningen;

nr 15, i anledning av väckt motion angående utredning om ordnande genom statens försorg av reguljär gods- och persontrafik på landsvägarna i vissa glest befolkade delar av landet; och

nr 16, i anledning av väckt motion angående landsbygdens trafikförsörj-ning genom omnibusföretag.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Ko-nungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 278, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän;

från statsutskottet:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-ställning om anslag för budgetåret 1945/46 till Utrikesdepartementet: Av-löningar;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt stats-garanti för exportkredit; och

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposi-tion av bergstatsboställena i Filipstad och Kopparberg;

från bevillningsutskottet:

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter;

från bankoutskottet:

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid av staten övertagna enskilda järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare; och

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels vaktmästaren vid Uppsala universitet A. H. Gelins pensionsförmåner, dels ock pension åt driftledaren vid statens järnvägars biltrafikrörelse V. A. Karlssons efterlevande;

från första lagutskottet:

nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1945/46 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband;

från andra lagutskottet:

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 7, 10 och 11 kap. vattenlagen;

nr 274, i anledning av väckt motion angående dyrtids- och kristillägg åt personer, som uppbära livränta enligt lagen angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 och 14 §§ lagen den 6 juni 1941 (nr 334) om tillsyn å radiologiskt arbete m. m.;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret; och

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar;

från jordbruksutskottet:

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till lantbruksstyrelsen;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till täckdikningar;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående avsättning till stuteriväsendets fond;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för försäljning av kronoegendom m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Bergshamra nr 1 i Solna stad;

nr 264, i anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ersättning till ägare av tamdjur för skador, som förorsakats av varg och järv;

nr 265, i anledning av väckt motion angående utredning om förekommande älgskador å växande skog m. m.;

nr 266, i anledning av väckta motioner angående utredning av fiskerinäringens efterkrigsproblem m. m.;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m.;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till veterinärinrättningen i Skara;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visas fall för hagelskador;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av kontroll å vissa plantskolealster m. m.; och

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukstekniskt institut m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 235, angående det kyrkliga kollektiväsendet;

nr 236, angående sysselsättningsterapi på sjukvårdsanstalter; och

nr 237, angående penicillinframställning.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.22 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 22 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 309, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;
nr 320, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1945/46; och
nr 324, angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 302, angående vissa anslag till universitetet och den medicinska undervisningen;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 303, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 307, angående anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor, m. m.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 308, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m. hänvisades propositionen, i vad angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogos var efter annan övriga Kungl. Maj:ts på bordet ligande propositioner; och remitterades därvid

till utrikesutskottet propositionen, nr 310, angående godkännande av ett mellan Sverige och Kina avslutat avtal rörande uppgivande av exterritoriella rättigheter i Kina och reglering av därmed sammanhängande spörsmål;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 311, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 312, angående anslag till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar;

nr 316, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet; och

nr 317, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande och memorial nr 17 och 18, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 128—146, bevillningsutskottets betänkanden nr 39—42, bankoutskottets utlåtanden nr 38—41, första lagutskottets utlåtanden nr 31—35, andra lagutskottets utlåtanden nr 46—50, jordbruksutskottets memorial nr 57—59, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 14 och 15 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 14—16.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Persson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående innebörden i vissa avseenden av begreppet mobilisering.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att andra kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista bevillningsutskottets betänkande nr 41 uppföres närmast efter konstitutionsutskottets memorial nr 18, under det att övriga ärenden uppföras i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Persson* i Landafors, nr 601, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 294, angående statliga åtgärder för tryggnad av vedförsörjningen m. m.; och

herr *Johansson* i Stockholm, nr 602, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 301, angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 23 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Ledamoten av riksdagens andra kammare herr *Erik Lundbom* är på grund av akut luftrörskatarr och öroninflammation tills vidare oförmögen att delta i riksdagsarbetet, intygas.

Nyköping den 22 maj 1945.

N. Bäckström,
leg. läk.

Kammaren beviljade herr Lundbom ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare fr. o. m. den 22 innevarande maj.

§ 3.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 309, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;
nr 320, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1945/46; och
nr 324, angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

§ 4.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 601 av herr *Persson* i Landafors; och
nr 602 av herr *Johansson* i Stockholm.

§ 5.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner om avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 222 i första kammaren av herrar *Elmgren* och *Hage* samt nr 193 i andra kammaren av herr *Hall m. fl.* hade hemställts, att riksdagen för sin del ville antaga i motionerna intagna

1) förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

*Avskaffande
av fattig-
vårds-, kon-
kurs- och ut-
skyldsstrec-
ken såsom
diskvalifika-
tionsgrunder
för rösträtt
vid kommu-
nala val.*

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

3) förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm; samt

4) förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner för sin del ville antaga i utskottets hemställan intagna lagförslag i de av motionärerna ovan under 1)—4) angivna ämnena.

Såväl motionärernas som utskottets berörda förslag innebure, att fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken skulle avskaffas såsom diskvalifikationsgrunder för kommunal rösträtt.

Reservation hade avgivits av herrar *Jones Erik Andersson, Herlitz, John Björck, John Gustavson, Thorell, Petersson* i Norregård, *Nolin* och *Lindmark*, som anført att de inom utskottet yrkat avslag på förslaget om upphävande av konkurs-, fattigvårds- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala beslut och val.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Thorell**: Herr talman! Den fråga, som här föreligger till behandling, har som bekant varit föremål för vidlyftiga debatter vid många tillfällen tidigare. Det torde därför icke vara nödvändigt att nu gå in på densamma alltför grundligt. Emellertid finner jag mig föranlåten att i korthet rekapitulera några av skälen till att vi reserverar denna gång — i likhet med vad tidigare skett — icke ansett oss kunna biträda förslaget om slopande av de ifrågavarande strecken.

Om jag följer ordningen i utskottsutlåtandet och börjar med fattigvårdsstrecket, så är det ju så, att de personer, som äro avstängda från rösträtt, äro de för varaktig försörjning omhändertagna. De som ha pension eller dylikt och därjämte visst tillskott i form av fattigvård ha sin rösträtt ändå.

Om man skulle verkställa en folkomröstning bland det klientel, som det här gäller, tror jag, att vi skulle få ett utslag, som icke skulle överensstämma med den åsikt utskottsmajoriteten kommit till. De gamla, som det här vanligtvis är fråga om, ha helt andra problem att syssla med. De ha sina krämpor och sina små bekymmer, de ha sina tankar på barnen, om de ha sådana, men de allmänna angelägenheterna ha de för längre eller kortare tid sedan säkerligen tappat intresset för. Jag tror sålunda, att den iver, som tidigare lagts i dagen från socialdemokratiskt håll och nu även — förstår jag från kommunistiskt håll, icke förefinnes bland ifrågavarande kategori annat än i vissa undantagsfall. Många av de gamla äro ju också så senila, att de icke kunna bedöma valhandlingens innebörd. Från motpartens sida anmärker man, att detsamma naturligtvis är förhållandet med en del av dem som icke ha fattigvård men som ändå dragas fram till valurnorna av resp. partier. Detta är givetvis riktigt. Men jag vill fråga, om vi ha någon anledning att öka antalet sådana. Är det egentligen riktigt att öka det antal väljare, som icke alls veta, vad saken gäller och som falla offer för förste bästa politiske agitator, som råkar komma i deras väg? För min del anser jag icke, att det är rätt.

Det är för övrigt ganska underligt, att utskottsmajoriteten, när den tager bort så många av strecken, icke gjort alldeles rent bord. Det finns ett streck kvar fortfarande, och det är det streck som gäller dem som äro i omyndighetstillstånd. För vår del anse vi, att konsekvensen hade varit, att även fattigvårdsstrecket borde ha stått kvar. Vi mena, att den som åtnjuter full försörj-

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

ning är i en beroendeställning, som ganska mycket liknar beroendeställningen för den som är satt under förmyndare. Fattigvårdsstyrelserna ha hand om vederbörandes försörjning och om allt som överhuvud taget rör deras timliga väl.

Jag skall icke gå in på frågan om agitationen på alderdomshemmen och dylikt. Den saken diskuterade vi förra gången ärendet var uppe, och vad som därvid framfördes ha vi i protokollet. Jag har därvidlag samma uppfattning, som jag hävdade i fjol.

Vad så det andra strecket, konkursstrecket, beträffar, så har utskottet i det hänseendet uttalat, att en persons förlust av rösträtt i det fallet är avhängig av åtgärd från borgenärernas sida. Ja, det är nog alldeles riktigt. Med samma rätt kan det sägas om den som är omhändertagen för varaktig försörjning, att han icke är fri utan i ett visst omyndighetstillstånd. Men när utskottet här pekat på, att vederbörande är beroende av borgenärerna, glömmar utskottet, att det väl icke alltid beror på borgenärerna, att de som äro i konkurs kommit i det tillstånd av ofrihet, vari de befinna sig. Det finns väl också sådana fall, då de själva på det ena eller det andra sättet starkt medverkat till att de råkat i detta läge. Emellertid är den frågan icke stor. Det är icke många det gäller, och i allmänhet ha dessa personer väl reda på sig och kunna bedöma saken. Följaktligen är frågan icke av samma stora betydelse. Emellertid anser jag, att då även de leva i ett tillstånd liknande omyndighetstillståndet, bör konkursstrecket alltjämt stå kvar. De ha också för sin del så mycket annat att tänka på, att de säkerligen icke bekymra sig så mycket om huruvida de ha rösträtt eller icke.

Så kommer jag till utskyldsstrecket eller ordentlighetsstrecket, som man också kallar det. Inskränkningen därvidlag är ju mycket lindrig redan nu. Man behöver som bekant bara ha betalt sin skatt ett år av tre för att få ha kvar sin rösträtt. Det har tidigare nämnts, att det hänt, att vederbörande strax före valet kommit och betalat kommunalutskylderna för ett av åren och då för det år, då de haft den minsta skatten. Därvidlag har det varit fråga om personer, som man inte kunnat komma åt genom införsel och dylikt. Vi ha ju sedan gammalt haft den uppfattningen, att man för att få rättigheter även bör fullgöra sina skyldigheter. Vi reserveranter hålla på detta fortfarande, och vi anse det stötande, att de som icke betala sin skatt skola vara med och bestämma om vad de skola betala, som erlägga sin skatt. Om man kunde skilja på dem som oförvållat icke kunna erlägga sin skatt och dem som äro notoriska skattesolkare, skulle säkerligen även vi vara med om att låta de förra få rösträtt. Då det nu emellertid visat sig, att detta är omöjligt — det har gjorts undersökningar på området — ha vi icke kunnat gå in på den linjen. Följaktligen stå vi kvar på den ståndpunkt vi haft förut, d. v. s. vi anse, att man skall ha betalt sin skatt för att få rösträtt.

Jag är icke riktigt säker på, ärade kammarledamöter, att utskottsmajoriteten — och särskilt de pådrivande krafterna — endast äro besjälade av stark rättslidelse i detta fall. Vi veta ju, att bland äldre, erfarna kommunalmän inom det socialdemokratiska partiet förefunnits en stark betänksamhet mot att taga bort dessa streck. Det har hörts farhågor uttalas t. o. m. från sådana bland dem, som fortfarande sitta kvar i kammaren. Inga omständigheter ha tillkommit som motivera en förändrad inställning, utan de borde ha stått kvar på sin ståndpunkt liksom vi på vår. Jag undrar, också om det icke spekuleras i att åtgärden, när den genomföres, skall kunna tillföra vissa partier en mer eller mindre stark röstökning vid valen.

Vi reserveranter fråga oss, varför borttagandet av dessa streck ovillkorligen

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

skall ske just nu, när så många skäl tala mot det. Vi undra, om det är lämpligt att överhuvud taget taga bort dem, men framför allt ställa vi frågan, varför socialdemokraterna och kommunisterna genomdriva att det skall ske i år. Vi ha inga kommunalval i år. Socialvårdskommittén arbetar med sitt betänkande — det skall väl bli färdigt någon gång, fastän det går långsamt — och vi kunde ge oss till tåls och se vad det innebär. Därtill kommer — och därmed kommer jag till det sista och viktigaste skälet för oss reservanter — att samlingsregeringen fortfarande äger bestånd. Vi veta icke, huru länge den kommer att sitta. Men jag erinrar om den programförklaring, som tillkom vid samlingsregeringens bildande, då det hette, att en förutsättning för dess arbete var, att inrepolitiska meningsskiljaktigheter skulle undanskjutas. Jag tror knappast, att samlingsregeringen blir så långlivad, att icke utskottsmajoriteten kunnat vänta åtminstone så länge, att man icke behövt vara med om att bryta den överenskommelse, som då träffades. Det hade ju gått för sig att låta en socialdemokratisk regering ett annat år komma med frågan på nytt, och det hade icke varit nödvändigt att driva saken nu, när ingenting talar för att den brådskar.

Med hänvisning till vad jag nu yttrat, herr talman, och till vad som tidigare förekommit i denna fråga, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Jag vill först göra några invändningar mot herr Thorells sätt att resonera i sakfrågan i inskränkt mening.

Det är väl ändå så, herr Thorell, att alla som bli sjuka eller åldersdomssvaga äro i behov av att bli omhändertagna. Vid valtillfällen ser man ofta fotografier införda i den borgerliga pressen på bemärkta män och kvinnor, åldringar, som bäras på bårar till vallokalen, och man brukar då ge dem den karakteristiken, att de föregå övriga medborgare med gott exempel. De äro också på sitt sätt omhändertagna, dessa genom sjukdom hjälplösa människor, som redan nu ha rösträtt. Varför skall man då draga ett streck mellan dem som omhändertagits av samhället och dem som på grund av sina egendomsförhållanden icke behöva omhändertagas av samhället? Det är denna gränslinje, som herr Thorell och det parti han företräder alltjämt vilja ha uppdragen. En del åldringar bli senila, säger herr Thorell. Är det då en åkomma, som följer bara med fattigdomen? Senilitet kan väl också följa med ålderdom hos de rika? Konsekvensen av herr Thorells argumentering skulle alltså vara ett förslag om införande av åldersstreck. Annars håller icke en dylik argumentering.

För rättigheter fordras det att man fullgör sina skyldigheter, säger herr Thorell i fråga om utskyldsstreck. Men är det icke så, att varje medborgare, som gör vad han kan för att uppfylla sina skyldigheter, i och med detta bör vara tillerkänd sina samhälleliga rättigheter? Herr Thorell tänker på skattes-kolkare. Med nuvarande effektiva uppbördssystem utgör skattes-kolkarnas skara ett försvinnande fåtal jämfört med övriga, som på grund av orsaker, varöver de icke själva råda, icke kunna betala skatt. Jag frågar herr Thorell, som väl är en rättrådig man, hur han kan vara med om att plädera för att det stora flertalet skall bestraffas för ett litet fåtals synder.

I övrigt åberopa de borgerliga i år samma skäl som tidigare anförts mot att de bestämmelser i vallagarna, som faktiskt betyda att medborgarrätt heter pengar, skola avlägsnas. In i det sista försöka de borgerliga utnyttja samlingsregeringen som en spärr mot varje åtgärd för att öka demokratin. När riksdagen år 1943 beslöt att begära förslag från Kungl. Maj:t i fråga om avskaffande av fattigvårds- och utskyldsstrecken som diskvalifikationsgrunder för

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

rösträtt, gjorde statsministern det mycket uppmärksammade uttalandet, att regeringen skulle komma att bli oförmögen att effektuera beslutet. Statsministern förklarade emellertid samtidigt godhetsfullt, att han ingenting hade emot, att riksdagen som en opinionsyttring gjorde framställning till Kungl. Maj:t i frågan. Nu kommer riksdagen att, som det heter, »för sin del» förvandla sin opinionsyttring från 1943 till lag. Men från vilken tidpunkt skall lagen komma att gälla? Den saken vill utskottet lägga i Kungl. Maj:ts, d. v. s. samlingsregeringens, hand att bestämma, och det betyder, att samlingsregeringen tilldelas en obegränsad betänketid, innan den »för sin del» har att antingen godkänna eller underkänna riksdagens beslut. Detta måste väl i sin tur betyda, att förutsättningen för att det beslut, som riksdagen nu kommer att fatta, skall bli förverkligat, är att samlingsregeringen försvinner. Ty den måste, förmodar jag, vara lika oförmögen att för sin del taga ställning till riksdagens beslut, som den tidigare varit att effektuera riksdagens beställning. Riksdagen börjar alltså så att säga städa upp i regeringsgemaken, innan de där inneboende ännu avflyttat. Icke mig emot, det kan väl behövas, om bara riksdagen ser till sedan, att avflyttningen icke dröjer för länge.

Redan den 6 juni 1941 beslöt riksdagens båda kamrar att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag även i fråga om de allmänna valbarhets- och behörighetsvillkoren för kommunala uppdrag, ett spörsmål som måste höra rätt intimt samman med det nu behandlade. Utredningen avslutades redan 1943, men något förslag har ännu icke avlämnats av regeringen. Fortfarande gäller i fråga om utskyldsstrecken strängare villkor när det är fråga om behörigheten än när det gäller villkoren för rösträtt. Frånvaron av förslag från regeringen i denna fråga utgör ytterligare ett bevis — till det bevis som den fråga vi nu behandla utgör — att samlingsregeringen är oförmögen att utöva sin makt i samråd med riksdagen på det sätt det borde ske i ett demokratiskt land. Den är oförmögen att göra det när det gäller beslut, som syfta till att öka demokratin. Det är ju beklagligt att i en tid som denna, när vi se, hur utvecklingen i övrigt går ute i världen, samlingsregeringen har orkat med att minska tryckfriheten, genomföra transportförbud, införa tjänsteplikt, ge de kända fullmaktslagarna åt polisen o. s. v. Allt detta har den orkat med, därför att ingenting sådant har varit regeringsskiljande. Men att göra slut på ett tillstånd, som innebär att sjuka och åldringar berövas sin medbestämmanderätt i samhälleliga frågor endast för sin fattigdoms skull, det göra de borgerliga till en regeringsskiljande fråga! Inom parentes sagt — detta i synnerhet riktat till herr Thorell i anledning av hans tal här — tycker jag det vore mera befogat att beröva en del människor, som med många gånger skrupulösa metoder tillskansat sig rikedomar, rösträtten, i stället för att beröva fattiga rösträtten endast för deras fattigdoms skull.

De politiska betingelser, som de borgerliga under hela kriget ställt och som de fortfarande ställa för att som en skänk från arbetarmajoriteten taga emot medbestämmanderätt i regeringen, de betingelserna äro alltid av reaktionärt slag. Jag uttalar till sist bara den förhoppningen, att socialdemokraterna sent omsider skola ha tagit så pass stor lärdom av detta, att de fortsätta på den väg, som det föreliggande utskottsutlåtandet egenligen utgör ett tuppfjät av, nämligen på den självständiga arbetarpolitikens väg.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag skall självklart inte följa den senaste talaren på någon diskussion om samlingsregeringens ställning, men då jag i det föredragna ärendet tidigare yttrat mig, anser jag det rimligt att jag också nu säger några ord.

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

Jag finner det orimligt att efter den förändring i det allmänna läget, som har inträffat, nu åberopa förutsättningen för samlingsregeringens arbete att inrepolitiska tvistefrågor skola undanskjutas. Jag förstår inte att man så litet tar hänsyn till vad som händer, att man bara stelbent åberopar ett argument, som tidigare kunde ha betydelse, och jag vill här uttala, att jag finner det självklart att om riksdagen i dag konfirmerar sitt tidigare beslut, detta också skall i vanlig ordning expedieras av regeringen.

Herr **Thorell** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har inte någon särskild anledning att gå in på någon debatt med herr Persson i Stockholm. Det var bara en sak som han sade, som jag förundrar mig över att han kunde säga, nämligen att flertalet av dem som inte betala skatt icke hade förmåga till det. Såvitt jag vet finns det varken någon statistik eller någon annan möjlighet att bevisa ett sådant påstående. Men härvidlag kom herr Persson i Stockholm mig att tänka på en sak, som förefaller mig utgöra ännu ett skäl till att icke nu driva denna fråga, och det är att vi skola väl ganska snart komma i den ställningen, att vi skola kunna taga skatten vid källan. Om detta genomföres, herr talman, löses denna fråga troligtvis av sig själv, och där det inte då finns något att taga, herr Persson, kan man kanske tala om att ren oförmåga föreligger.

Vidare anförde:

Herr **Hallén**: Herr talman! Om man efter engelska metoder får tala om Kungl. Maj:ts regering och Kungl. Maj:ts opposition, så får man väl anse att herr Thorell representerar Kungl. Maj:ts opposition. Jag har då ett intryck av att det var väl mera å dragande kall och ämbetets vägnar, som han tog till orda för att ge kammaren ännu en gång, som jag förmodar, en sista rekapitulation av de borgerliga skälen för att slå vakt om dessa omstridda streck. Jag tror emellertid att kammaren håller mig räkning för att jag inte ytterligare berikar denna debatt genom att taga upp dessa argument. Vi ha ju hört såväl herr Thorell som herr Persson i Stockholm skifta några argument i denna sak. Jag tycker att när vi under ett par år å rad ha refererat alla dessa skäl för och emot, är det fullständigt meningslöst att upprepa dem ännu en gång, utan man kan hänvisa till vad man tidigare har uttalat.

Vad herr Thorell yttrade angående de senila och åldringarna tycker jag inte att vi skola taga upp till något bemötande. Herr Thorell vet vad vi tänka och tycka i den saken. Vi sade ifrån förra gången, att vi inte vilja vara med om ett sådant resonemang, att man skall ställa de fattiga åldringarna i särklass vid sidan av de välbärgade. Det räcker med att bara svara detta.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Persson i Stockholm, när han begagnar tillfället att ge sig på samlingsregeringen, att det är en sak som vi inte ha någon anledning att lägga oss i. Där hörde vi alldeles nyss statsministerns förklaring. Herr Persson rör sig med alldeles obefogade farhågor då han gör gällande, att man genom utskottets förslag att införa bestämmelser om att dessa förordningar skola träda i kraft på den tidpunkt, som Konungen bestämmer, har givit alldeles för stor fullmakt åt denna samlingsregering, om vilken herr Persson endast tror att den är kapabel till onda ting. Då får denna samlingsregering enligt herr Perssons mening en obegränsad betänketid. Det är inte så, ty denna lag måste promulgeras före årets slut. Betänketiden omfattar alltså endast resten av innevarande år, och det spelar ju ingen roll, under vilken månad en sådan lag blir promulgerad, då ju inga dylika val skola äga rum i år.

Jag ber med dessa ord att i korthet få yrka bifall till utskottets förslag.

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

Herr Hall: Herr talman! För den som under 13 år har motionerat i dessa ärenden bland annat för att avskaffa de nu omtalade strecken och i övrigt för att förenkla hela förfarandet vid allmänna val, är det en tillfredsställelse att få uppleva en sådan här dag, då några av de förnämsta lagändringarna i detta syfte genomförs, och jag skall inte fördärva detta jubileum genom att ge mig in på den småskurna diskussion, som herr Thorell har börjat i kammaren och som herr Persson i Stockholm har fortsatt. Jag skall bara nu konstatera, att när vi nästa år gå till kommunala val, alltså 1946, göra vi det utan den belastning, som dessa onödiga och praktiskt betydelselösa rösträttsstreck utgöra. Man kan därigenom betydligt förenkla förfarandet vid upprättandet av röstlängderna, och man kan så småningom åstadkomma väsentliga besparingar.

Jag vill vidare konstatera i all korthet, att detta är det första tillfälle, som arbetarmajoriteten i riksdagen haft att genomföra detta. Inget val här i vårt land har således behövt förrättas med dessa streck gällande efter det vi fingo en arbetarmajoritet i riksdagens båda kamrar. Varken samlingsregeringen eller någon annan omständighet under kriget har förskjutit denna reform med en enda dag. Jag tror att det räcker att konstatera detta förhållande. Det är också därför som jag varit angelägen om att motionen skulle bifallas redan i år, så att man inte råkar ut för den olägenheten att behöva förrätta ännu ett kommunalt val utan att ha någorlunda klara rösträttsbestämmelser.

Det är därutöver bara ett par ting, som jag i korthet vill påpeka. Jag har sagt, att jag inte skall ge mig in på någon diskussion om de mycket små synpunkter, som här ha ventilerats under debatten. Det är emellertid en sak, som är ganska viktig, och det är att nu konsekvent och för första gången bryta med principen att blanda samman människornas ekonomiska förhållanden och deras medborgarrätt. Det har varit farligt för de borgerliga i Sveriges riksdag att ha denna princip kvar. Den som tittar på hur man bar sig åt med rösträttsbestämmelserna i 1934 års väglagar kan se, till vilka rosenrasande resultat man kan komma, när man i lagstiftningen har kvar orimliga och oriktiga principer. Jag hoppas att inte någon riksdagsmajoritet, antingen den blir borgerlig eller socialistisk, någon gång härnäst skall behöva känna en sådan frestelse.

Den andra saken, som jag vill påpeka innan jag slutar, är att den reform av folkbokföringen, om vilken riksdagen i år skall fatta beslut, kommer sannolikt att erbjuda möjligheter att väsentligt förenkla upprättandet av röstlängderna och förfarandet i övrigt vid såväl politiska som kommunala val. Det är angeläget att det utskott, som nu och vid nästa riksdag har att handlägga dessa ärenden, observerar att man här har en möjlighet till betydande besparingar och till en förenkling av arbetet för alla de tjänstemän och förtroendemän, som ha att göra med ett allmänt val. Tillvaratagas dessa möjligheter vinner man inte bara ekonomiska besparingar utan också en större enkelhet, en bättre överskådlighet och ett lättare förfarande i alla de instanser, där dessa ärenden skola handläggas. Den tillfredsställelse, som jag känner inför utgången av dessa ärenden, vill jag alltså komplettera med ett påpekande om att det beslut, vi nu fatta, har inte bara en principiell betydelse — det har också en praktisk administrativ betydelse, som icke bör underskattas.

Herr Persson i Stockholm, som på begäran erhöi ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Två gånger under sitt anförande karakteriserade herr Hall de synpunkter jag anförde såsom småskurna. Sedan berikade han diskussionen med en ny synpunkt, nämligen att röstlängdernas upprättande kommer att bli billigare genom denna reform.

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

Jag vill bara konstatera, att detta var det enda nya som herr Hall berikade diskussionen med, och till honom säga: det var storvulet, herr Hall! Jag erkänner mig vara förkrossad!

Härpå anförde

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Under debatten förra året i denna fråga hade jag tillfälle att framföra min mening, och den anslöt sig mycket nära till den uppfattning konstitutionsutskottets ordförande hyst ett år tidigare. Jag skall emellertid inte fördjupa mig ytterligare i den saken.

Det som föranledde mig att nu begära ordet var herr Perssons i Stockholm första anförande, i vilket han gjorde sig till demokratiens riddare och talade om, att det gällde framför allt att åstadkomma beslut, som ökade demokratin. Han förutsatte tydligen, att ett beslut som han här förordade, skulle göra det. Jag ställer den frågan till herr Persson: hur göra de politiska regimer i andra delar av världen, som herr Persson tydligt uttalat sitt gillande av i olika sammanhang? Trygga de också demokratin? Mig förefaller det, som om de oftast driva fram enlistsystem och utestänga stora grupper medborgare, som ha en helt annan möjlighet att bedöma samhällsfrågor än vad den grupp har, som nu är under diskussion. Det kallar herr Persson i Stockholm den självständiga arbetarpolitikens väg.

När man skall försöka öka demokratin, måste man göra det på ett sätt, som vinner människornas förtroende.

Vad statsministerns anförande beträffar vill jag endast säga, att det för mig inte var på något sätt överraskande. Jag uppfattar det på det sättet, att det hörde samman med hans karlskronatal för några dagar sedan.

Herr **Persson** i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Skoglund påstår, att jag velat dubba mig till demokratiens riddare. Nej, så långt har jag nu inte gått. I mitt anförande avsåg jag att framställa högern för vad den är, nämligen icke demokratisk, trots att högermännen ständigt föra de orden på läpparna, utan att den befinner sig närmare kategorien demokratiens dödgrävare. Det är nämligen så, att det är inte orden om demokrati, som skola vara avgörande, när man bedömer människors insatser, utan det är gärningarna. Herr Skoglund har såväl nu som ofta tidigare sökt framställa oss kommunister såsom om vi skulle vara motståndare till en utveckling av demokratin. Men det är inte vi, herr Skoglund, som ha medverkat i ett enda beslut i denna riksdag under den period, när man avskrev den ena demokratiska fri- och rättigheten efter den andra! Vi äro de enda som kämpat emot denna utveckling. Kan herr Skoglund med ett enda exempel visa, att motsatsen har varit fallet, skall jag erkänna att jag har fel, eljest icke.

Sedan är det om förhållandena här i Sverige som vi skola tala i dag. Hur det är i de länder, där man har ett annat samhällssystem än vad vi ha, hör väl egentligen inte hit. Men när herr Skoglund talade om det system, som jag gillar, avsåg han givetvis Sovjetunionen, och mig veterligt är Sovjetunionen det land, där man har den mest vidsträckta rösträtten, därför att där finnas icke några dylika undantag inskrivna i grundlagen som här finnas. Det hjälper inte att herrarna och damerna försöka roa sig på bekostnad av de orden, ty det är ett faktum. Men, som sagt, det är ju inte Sovjetunionens statssystem som skall diskuteras här. Om herr talmannen vill tillåta det, skall jag gärna gå in på ämnet, men jag skulle tro att jag kommer i så fall inte så långt i talet.

Avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val. (Forts.)

Herr **Skoglund** i Doverstorp, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Persson i Stockholm säger, att det är icke orden utan gärningarna, som är det avgörande. Det var just för att understryka detta, herr talman, som jag begärde ordet första gången.

Härefter yttrade

Herr **von Friesen**: Herr talman! Av ett par uttalanden här i kammaren, som nyss fölls, jag syftar framför allt på herr Perssons i Stockholm anförande, kunde kammarens ledamöter möjligen bibringas den uppfattningen att det skulle råda en enhetlig borgerlig opinion i denna fråga. Jag vill emellertid påpeka, att jag, som i denna fråga i egenskap av representant för mitt parti deltagit i frågans behandling i utskottet, biträtt utskottsmajoritetens uttalande och således icke kunnat förena mig med reservanterna. Jag behöver icke gå in på en mera utförlig motivering för detta ståndpunktstagande. Jag vill erinra om att det beslut, som tidigare fattats beträffande de allmänna valen, som en konsekvens måste medföra att vi beträffande nu ifrågavarande val vidtaga en sådan anordning, som utskottet föreslagit. Såväl inom mitt parti som inom övriga borgerliga partier anser man denna fråga icke vara av så stor betydelse att den förtjänar att bilda grundvalen för en borgerlig samling gentemot socialdemokraterna och kommunisterna. Det kommer säkerligen att dyka upp åtskilliga frågor av betydligt större räckvidd, i vilka vi på bättre grund kunna stå eniga mot dessa båda partier. Att jag icke kunnat biträda reservationen har berott därpå att det förefallit mig, som om den argumentering, man i år använder sig av, är ganska ohållbar. Vi leva just nu under intrycket av krigshändelsernas upphörande i Europa. Det har också nyligen signalerats att samlingsregeringen skall upphöra. Det förefaller mig därför ganska opåkallat att nu aktualisera denna gamla överenskommelse om att man icke skulle bringa inrikespolitiska tvistefrågor på tal.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Thorell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Thorell begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 63 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Vilande förslag till ändringar i rikets grundlagar.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 18, med uppgift å vissa vilande förslag till ändringar i rikets grundlagar.

Till grundlagsenlig behandling hade utskottet för riksdagen anmält följande under sistförflutna fyraårsperiod jämlikt § 64 riksdagsordningen såsom vilande antagna förslag till ändringar i rikets grundlagar.

1) *Förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.*

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

§ 16.

Valrätt tillkommer — — — års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av:

Valrätt må dock ej utövas av den

a) den som står under förmynderskap eller som står under förmynderskap.

som är i konkursstillstånd;

b) den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning.

Till efterrättelse — — — valet inträffar.

Efter föredragning av det under punkt 1) angivna förslaget anförde:

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Om det förslag till grundlagsändring, som här föreligger, vinner riksdagens bifall, kan jag icke förstå annat än att detta kommer att innebära att man giver rösträtt åt personer, som endast förmå att göra en mycket begränsad insats i samhällsarbetet. Denna grupp av väljare, som oftast ha sin omdömesförmåga nedsatt på grund av sjukdom eller ålderdom, kommer att utsättas för en agitation, som samma väljare många gånger icke äro skickade att freda sig för.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få framställa yrkande, att riksdagen icke måtte antaga förslaget till ändring av rikets grundlagar i vad det avser ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

Herr Hallén: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna punkten.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på antagande av konstitutionsutskottets under punkt 1) anmälda förslag dels ock på förkastande därav; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Skoglund i Doverstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren antager konstitutionsutskottets i punkt 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 18 anmälda förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat utskottets berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Skoglund i Doverstorp begärde likväl rösträkning, va-

Vilande förslag till ändringar i rikets grundlagar. (Forts.)
 dan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 149 ja och 47 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Förslaget hade alltså blivit av kammaren antaget.

2) *Förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.*

(*Nuvarande lydelse.*)

(*Föreslagen lydelse.*)

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjugutre* års ålder.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjuguet* års ålder.

Valrätt må — — — — — varaktig försörjning.

Till efterrättelse — — — — — valet inträffar.

Förslaget föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! På något håll här i kammaren synes mitt yrkande ha uppfattats så att jag även skulle yrkat avslag på utskottets förslag i nu förevarande punkt. Med anledning härav ber jag få tillkännagiva, att så ingalunda var fallet.

Efter härmed slutad överläggning blev på därå av herr talmannen framställd proposition detta förslag av kammaren antaget.

3) *Förslag till ändrad lydelse av § 28 mom. 1 riksdagsordningen.*

Förslaget blev av kammaren antaget.

4) *Förslag till ändrad lydelse av § 3 mom. 9 och 10 tryckfrihetsförordningen.*

Förslaget blev av kammaren antaget.

5) *Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen, § 38 mom. 1 riksdagsordningen och § 1 mom. 3 tryckfrihetsförordningen samt upphävande av § 6 tryckfrihetsförordningen.*

Förslaget blev av kammaren antaget.

§ 7.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.

Genom en den 22 december 1944 dagtecknad proposition, nr 4, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet förda proto-

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
 koll dels till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt vid propositionen fogat förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, dels och föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag till lag om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmän uppdrag.

I anledning av propositionen hade inom första kammaren av herr *Hage* väckts en motion, nr 79.

Propositionen hade, i vad den avsåg förslag till grundlagsändring, hänvisats till konstitutionsutskottet, medan den i övrigt remitterats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet. Motionen hade hänvisats till konstitutionsutskottet.

Enligt överenskommelse mellan konstitutions- och första lagutskotten hade propositionen och motionen hänskjutits till behandling av sammansatt konstitutions- och första lagutskott.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga i utskottets hemställan intaget förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen;

2) att riksdagen, med förklaring att Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del icke kunnat av riksdagen oförändrat bifallas, för sin del måtte antaga följande såsom utskottets förslag betecknade

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Förslag

till

Lag

om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag.

Härigenom förordnas, att kvinna skall äga lika behörighet som man att efter förtjänst och skicklighet befordras till statstjänst eller annat allmänt uppdrag; dock att angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

Förslag

till

Lag

om likställighet mellan man och kvinna i fråga om behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag.

Härigenom förordnas, att man och kvinna skola äga lika behörighet att efter förtjänst och skicklighet befordras till statstjänst eller annat allmänt uppdrag. Finnes, med hänsyn till beskaffenheten av de göromål som äro förenade med viss tjänst, uppenbart att tjänsten kan behörigen upprätthållas enbart av man eller enbart av kvinna, äger dock Konungen bestämma att till tjänsten må befordras endast man eller endast kvinna. Angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945 och gäller till dess Konungen låter i riksdagen uppläsa öppet brev, att

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946 och gäller till dess Konungen låter i riksdagen uppläsa öp-

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen. pet brev, att kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen.

Genom denna lag upphäves lagen den 22 juni 1923 (nr 249) innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

3) att riksdagen måtte anse motionen I: 79 av herr Hage besvarad genom vad utskottet ovan under 1) hemställt.

Särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Hallén, Spångberg, Westman, Lindqvist* och *Olsson* i Mellerud, vilka inom utskottet ansett, att någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag till ny behörighetslag ej behövt företagas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Det är med glädje jag konstaterar, att det sammansatta utskott, som haft att behandla den föreliggande propositionen, enhälligt givit sin anslutning till de principer, som uttalats i propositionen. Om riksdagen nu, vilket jag är övertygad om att riksdagen kommer att göra, ansluter sig till denna uppfattning, så har därmed en gammal tvistefråga bragts ur världen och i princip fastslagits, att ingen skillnad råder mellan män och kvinnor i fråga om rätten att innehava statliga tjänster och allmänna uppdrag. Därmed har fastslagits något som enligt min uppfattning självfallet bör gälla i ett demokratiskt samhälle eller att vid befordran till tjänster och uppdrag hänsyn icke skall tagas till annat än förtjänst och skicklighet. Ingen, som är lämplig och behörig till en befattning, skall utestängas därifrån på grund av ovidkommande hänsyn. Det är enligt min mening av vikt att denna princip fastslås genom lagstiftning.

Det står dock klart för alla, som haft att syssla med denna fråga, att den omständigheten att man fattat detta principbeslut ingalunda eliminerar alla svårigheter och löser alla tvistefrågor på detta område. Först och främst är det ju så att den lagstiftning, som nu ligger på riksdagens bord, icke gäller alla statliga tjänster och uppdrag. De prästerliga befattningarna och övriga kyrkliga tjänster äro undantagna. Det kan synas egendomligt att man, om man nu i princip velat fastslå likställigheten, undantagit en ganska stor grupp av befattningar, men den saken ligger så till att när denna utredning angående ändring av gällande behörighetslag igångsattes, utgick man ifrån att frågan om de kyrkliga befattningarna skulle av ecklesiastikdepartementet upptagas till särskild undersökning. Så har icke kommit att ske. Det är min förhoppning, att man inom ecklesiastikdepartementet snart nog skall finna tiden inne att taga upp denna fråga, så att man även på detta område skall kunna komma till ett positivt resultat. Även på det område, där frågan nu finner sin lösning, måste man räkna med att det kan bliva en del svårigheter i fortsättningen, och jag är övertygad om att man icke minst på kvinnohåll har en stark känsla av att frågan icke är slutgiltigt löst genom att man i denna lagstiftning fastställer principen.

Innebörden och tolkningen av denna lagstiftning kunna giva anledning till olika uppfattningar hos dem, som ha att tillämpa lagen. Hädanefter skola befordringar ske efter förtjänst och skicklighet, men det är självfallet att dessa

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
begrepp kunna givas olika innehåll. Det tycks icke vara någon tvekan om, och det har såvitt jag kan finna icke heller inom utskottet rätt delade meningar om, att i begreppet skicklighet ligger icke endast teoretiskt kunnande, utan däri ligger också lämplighet. Vid bedömande av en persons lämplighet måste hänsyn givetvis även tagas till fysiska egenskaper och således även till vederbörandes kön. Det har också av mig i propositionen uttalats att det finns befattningar, beträffande vilka man fortfarande måste räkna med att man skall taga hänsyn till vederbörandes kön. Jag kan nämna det ofta anförda exemplet, att lärare, som skola undervisa kvinnlig ungdom i gymnastik, böra vara kvinnor och att manlig ungdom i detta ämne bör undervisas av manliga gymnastiklärare. I fråga om vård- och vaktpersonalen vid våra kvinnofängelser råder det ingen tvekan om att densamma bör utgöras av kvinnor. Befattningar, som äro lämpliga enbart för män böra endast innehavas av män, och befattningar, som äro lämpliga enbart för kvinnor, böra endast innehavas av kvinnor. Samtidigt som jag i propositionen konstaterat detta, har jag gjort det uttalandet att missbruk icke får förekomma och att det endast i undantagsfall kan bli fråga om att förbehålla vissa befattningar för män respektive kvinnor. Så får ske endast i sådana fall då någon tvekan icke kan råda, men jag är fullt medveten om att även efter ett sådant uttalande det finns vissa risker för att man skall komma att försöka tänja begreppet skicklighet och däri lägga in mer än vad som är tillbörligt. Det är ingen hemlighet att hos många av våra ämbetsverk finns en ganska stark konservatism i detta hänseende och att man är ganska benägen att tolka ordet skicklighet så att kvinnor uteslutas från en del befattningar. Det finns ju också hos många av oss manliga individer en alltför långt driven tro på det manliga könets överlägsenhet i fråga om lämplighet för allmänna befattningar. Jag vill alltså understryka att samtidigt som den principen fastslås att hänsyn skall tagas till kön i sådana fall, då det gäller befattningar, i fråga om vilka manliga eller kvinnliga egenskaper ha särskild betydelse, så måste det betonas, att detta uttalande måste tolkas restriktivt. Hänsyn till vederbörandes kön får icke tagas i andra fall än då det är uppenbart att endast kvinnor eller endast män lämpa sig för respektive tjänster. Nu tyckas alla inom utskottet vara ense om denna uppfattning. Jag kan i varje fall icke läsa ut någon skillnad mellan majoritetens och minoritetens ståndpunkt i detta hänseende. Man har på båda håll strukit under, att försiktighet skall iakttagas, då det gäller att förbehålla vissa tjänster åt män eller åt kvinnor. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och den ståndpunkt, vilken intagits av utskottsminoriteten, som anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, ligger enbart på det principiella planet. Då det gäller tolkningen av begreppet skicklighet, har jag för min del anslutit mig till den uppfattning, som uttalats av de sakkunniga, vilka i sin tur haft stöd av en framstående statsrättslär, professor Fahlbeck i Lund. De sakkunniga ha haft den uppfattningen, att i och med att man konstaterat, att i begreppet skicklighet kan läggas in krav på lämplighet och därmed på vissa fysiska egenskaper, böra dylika krav kunna fastställas icke bara då det gäller tillsättande av en viss befattning utan även då det gäller att avgöra, huruvida visst slag av befattningar skall förbehållas män eller kvinnor. Det är denna uppfattning, som utskottsmajoriteten med stöd av den statsrättsliga expertis, som funnits företrädd inom utskottet — det är väl egentligen professor Herlitz, som härvidlag varit tongivande — har reagerat emot. Utskottsmajoriteten har reagerat emot att bestämmelserna skulle kunna tolkas så att beträffande en viss grupp av befattningar skulle kunna fastställas, att de skola vara förbehållna män respektive kvinnor. Det är detta som är skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens ståndpunkter. Skall man på förhand kunna säga, att alla gymnastiklärarbefattningar, med

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
vilka är förbunden skyldighet att undervisa kvinnlig ungdom, skola förbehållas kvinnliga gymnaster, eller skall man pröva varje särskilt fall? Utskottsmajoriteten anser, att Kungl. Maj:t icke med den avfattning, som använts i det föreliggande förslaget, kan giva en generell bestämmelse, som förbehåller vissa befattningar för män, respektive kvinnor. Utskottet har beträffande lämpligheten av att sådana bestämmelser kunna utfärdas, haft samma uppfattning som Kungl. Maj:t och därför ansett det angeläget att det direkt i lagen sättes ut att Konungen skall ha rätt att meddela bestämmelser om att vissa tjänster, som passa enbart för män eller enbart för kvinnor, icke skola få innehavas av personer, tillhörande motsatta könet. Detta är icke någon väsentlig skillnad, och jag vill icke på något sätt överdriva betydelsen av denna fråga. Jag anser, att även om man bifaller Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, så finns samma möjlighet som utskottet avsett skall finnas, då utskottet föreslagit ifrågasvarande tillägg till civillagen. Vad som gör mig litet mera betänksam är att utskottsmajoriteten icke velat erkänna, att § 28 regeringsformen, som handlar om att alla befordringar skola ske efter förtjänst och skicklighet, gäller generellt för alla statliga tjänster. Utskottsmajoriteten tyckes vilja utgå ifrån att bestämmelserna endast gälla tjänster, som tillsätts av Kungl. Maj:t, alltså i regel fullmaktstjänster. Enligt min mening är uttalandet i § 28 regeringsformen uttryck för en allmän regel, som skall gälla i all statlig befordringspolitik, vare sig det är Kungl. Maj:t eller underordnad myndighet, som har att tillsätta vederbörande befattning. Utskottet tyckes som sagt icke vilja godtaga denna uppfattning utan i stället göra gällande, att § 28 regeringsformen endast reglerar tjänster, som Konungen tillsätter. Beträffande andra tjänster skulle någon sådan regel icke förefinnas.

Utskottsmajoriteten har dock icke tagit konsekvensen av sin uppfattning. Har man som utskottsmajoriteten den uppfattningen att det behöver direkt sägas ut i lagen, att Kungl. Maj:t bemyndigas att utfärda sådana regler, då måste man i alla tider och således även efter det grundlagsändringarna äro genomförda ha något slags behörighetslag. Kungl. Maj:t hade tänkt sig att den civillag, Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga, skulle gälla till dess grundlagsändringarna äro genomförda. Därefter skulle vi icke behöva ha något annat stadgande än vad som står i grundlagen om att skicklighet och förtjänst skall vara enda befordringsgrunden. Utskottsmajoriteten borde tagit konsekvensen av sin ståndpunkt och sagt ifrån, att behörighetslagen skall gälla även sedan grundlagsändringarna äro genomförda. Det har utskottsmajoriteten icke velat göra utan uttalat sig försiktigt och tveksamt och sagt, att det blir en fråga, som man får avgöra, när grundlagsändringarna genomförs. Det är icke anledning att vidare uppehålla sig vid dessa principiella skiljaktigheter. Den reella skiljaktigheten mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag — och på den punkten äro majoriteten och minoriteten inom utskottet ense — rör vilka myndigheter som skola ha rätt att bestämma, att vissa befattningar skola förbehållas män och vissa befattningar kvinnor. På den punkten har jag i propositionen uttalat, att Kungl. Maj:t skulle göra det i fråga om sådana befattningar som Kungl. Maj:t tillsätter, under det att underordnade myndigheter, centrala verk, skulle bestämma i fråga om sådana befattningar, som dessa tillsätta. Jag ansåg för min del i anslutning till vad de sakkunniga enhälligt uttalat, att det icke skulle vara någon större risk att lägga bestämmanderätten i dessa hänseenden hos de centrala verken. Det finns alltid överklagningsrätt, och jag är övertygad om att om man genomfört det förslaget, skulle den allmänna opinionen, särskilt kvinnoorganisationerna, säkerligen haft sin uppmärksamhet starkt riktad på de olika ämbetsverken och ingalunda underlåtit att framföra kritik, om de på något sätt skulle missbrukat sin makt. Utskottet har

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
— majoriteten och minoriteten äro som sagt ense — föreslagit, att endast Kungl. Maj:t skall ha att bestämma härvidlag, och jag vill förklara, att jag icke har något att erinra mot att Kungl. Maj:t ensam får denna rätt. Jag har nyligen läst en bok, som är utgiven av en kvinnoorganisation och har den talande titeln »Hatt och huva». Jag måste erkänna, att sedan man läst den boken, blir man litet rädd för hur de underordnade myndigheterna tillämpat den hittillsvarande behörighetslagen, och med de erfarenheter man hittills samlat, kan jag icke motsätta mig att prövningen av dessa frågor hänskjutes till Kungl. Maj:t, och att alltså Kungl. Maj:t ensam får avgörandet, då det gäller denna differentiering.

Av vad jag sagt framgår, att jag icke kan tillmäta de skiljaktigheter som finnas mellan utskottsmajoriteten och minoriteten och därmed också mellan utskottets majoritet och Kungl. Maj:t någon större betydelse. Vi äro fullkomligt ense i sak. Jag anser att det tillägg utskottsmajoriteten gjort till lagförslaget är onödigt och att vi kunna lösa frågan utan att ändra lagförslaget, men det finns från min sida icke något att erinra mot att man går utskottsmajoritetens väg. Jag har dock velat deklarera, att jag har en annan uppfattning om tolkningen av 28 § regeringsformen och de uttryck som där förekomma. Ur min synpunkt är det alltså ganska likgiltigt, om man antar Kungl. Maj:ts eller utskottsmajoritetens förslag. Jag hoppas, att vi skola nå samma goda resultat, vilket som sker, och jag vill här, liksom jag gjort i första kammaren, uttrycka den förhoppningen, att då denna lagstiftning nu blir genomförd, den anda som bär upp lagstiftningen skall göra sig gällande med samma styrka vid tillämpningen, så att det vid tillämpningen av denna lagstiftning icke skall resas några onödiga skrankor mellan könen.

Fru Linderot: Herr talman! Det är med verkligt stor tillfredsställelse jag konstaterar, att de farhågor som jag haft tillfälle att uttala vid riksdagens början i samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 4 nu icke längre behöva hysas. De förändringar som föreslagits av sammansatta utskottet äro ju till fyllest, för att inga missförstånd skola behöva förekomma vid lagens tillämpning, och tillfredsställelsen blir ju så mycket starkare, när man hört statsrådet Bergquists deklaration. Det skulle kanske vara onödigt att säga någonting utöver vad som redan sagts, men jag vill bara understryka nödvändigheten av att statsmakterna verkligen ha sin uppmärksamhet riktad på att lagen också efterlevs. Det har ju givits mångfaldiga bevis för att de bestämmande instanserna i olika verk och kommunala församlingar, som i regel innehas av män, fortfarande leva kvar i den gamla reaktionära föreställningen, att kvinnornas arbetskraft skall nedvärderas och att befattningarna skola förbehållas de manliga tjänstemännen. Endast för ett par veckor sedan hade vi ju här i kammaren tillfälle att höra något om dylika orättvisor, när det gällde riksbankens kvinnliga tjänstemän. Men det är icke bara inom statens verk och inrättningar som likställigheten mellan män och kvinnor bara är formell. Även inom de flesta yrken anses det rätt naturligt, att kvinnorna villigt och glatt skola nöja sig med det sämst betalda arbetet. Vi veta också, att ungdomens utbildning ännu ger många prov på att man också i fortsättningen tänker upprätthålla manssamhällets orättfärdiga uppdelning i en högre och bättre hälft, nämligen männen, och en lägre och sämre hälft, nämligen kvinnorna. Jag har velat begagna detta tillfälle för att rikta en maning att man på alla områden inom samhällslivet skall verka för att dessa traditionella orättvisor verkligen avskaffas. Jag ber, herr talman, alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)

Fröken Andersson: Herr talman! Det var med verklig tillfredsställelse jag hörde justitieministerns anförande. Det är nämligen så ytterligt sällan man får höra en man, som är så stark, att han vågar låta kvinnorna tävla på mannens s. k. områden på jämlik fot. Jag tror icke, att jag överdriver, om jag säger, att det förslag, som nu här föreligger, inom så gott som hela kvinnovärlden hälsas med utomordentligt stor tillfredsställelse.

Lagen har ju nu tillämpats i praktiken i tjugo år, och den har icke alltid bringat enbart glädje och tillfredsställelse bland kvinnorna — kanske har motsatsen lika ofta varit fallet. Vi mena icke, att kvinnorna skola ha företrädesrätt på något sätt. Vi begära endast enkelt och rakt på sak att få tävla på jämlik fot. Det är min förhoppning, att kvinnorna alltmer skola göra sig skickade att kunna stå sig i denna konkurrens. Det är bra med den här föreslagna ändringen av behörighetslagen, men jag vill understryka vad fru Linderot sade före mig, nämligen att man bör se till att lagen icke stannar på papperet — det är ju så, att denna lagstiftning kommer att verka fyra, fem år framåt, tills grundlagen definitivt kan ändras efter nästa andrakammarval. Det är då under den tid som återstår viktigt, att man ser till, att det icke blir en skev praxis vid lagens tillämpning. Nu finns det i utskottets förslag — det har redan statsrådet berört — som jag tycker en inkonsekvens, som leder till att man i realiteten får en inskränkning så att säga på bakvägar. Jag är väldigt rädd för detta. Jag anser kort och gott, att det spärrade stycket i utskottets förslag icke borde vara med. Det är det jag menar leder till en inskränkning på bakvägar. Det blir så lätt nya hinder som uppresas, och jag tycker, att skall man nu gå fram efter dessa linjer och tillgodose andemeningen i detta förslag, skall man icke ge med ena handen och taga med den andra.

Beträffande frågan om vem som slutgiltigt skall bestämma vilka befattningar som skola tillsättas med män resp. kvinnor anser jag nog, herr statsråd, att Kungl. Maj:t därvidlag är bättre. Erfarenheterna ha nämligen visat oss kvinnor, att alla dessa verkschefer eller många av dessa i alla händelser — det finns undantag och lysande undantag — så lätt hitta anledningar, när det gäller att utnämna tjänstemän, till att i begreppet förtjänst och skicklighet inkludera, att det skall vara en man och icke en kvinna. Den gamla satsen, att den som gärna vill sjunga alltid finner någon visa, gäller också här, och dessa visor ha varit alltför många under de tjugo år behörighetslagen varit i kraft. Därför anser jag, att det är bättre, att man appellerar till en myndighet, som är någonting att taga på, höll jag på att säga, nämligen Kungl. Maj:t, och som man kan antaga är litet mera vidsynt än dessa chefer, som sitta i ensamt och »kungligt majestät» i sitt verk och bestämma ungefär hur som helst — jag bör kanske betona ännu en gång, att det finns undantag. Jag menar — och därvidlag går jag längre än statsrådet — att det *behövs icke alls någon bestämelse, där det talas om undantagsfall*, därför att dessa bli så lätt regler, och jag vågar här kritisera statsrådet, därför att han själv var inne på precis samma linje. Ger man bara ett litet finger, är man snart där icke bara med hela handen utan med hela kroppen, och dit ha vi ingen lust att komma. Jag menar, att det är överdrift att tro, att kvinnor skola söka sig till sådana områden, där det är uppenbart, att de icke passa. Skulle mot förmodan någon kvinna passa på ett område, som kan anses som riktigt manligt — jag tycker icke om vokabulären, men jag använder den i alla fall — varför skall hon icke få tjänsten i fråga, om hon nu passar? Jag säger därför: Bort med alla undantag! Nog ser verkligheten till att man icke hoppar över skrankorna alltför mycket. Jag vill i detta sammanhang vända mig mot hela detta tal om manliga och kvinnliga områden. Det vore på tiden att vi toge vår inställning därvidlag under närmare omprövning. Vi gå omkring här litet var, inte bara männen

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
utan också kvinnorna, och tala om manliga och kvinnliga områden. För att ta ett exempel härifrån riksdagen så anser man det naturligt att kvinnorna skola koncentrera sig på de sociala frågorna, men om de börja yttra sig i trafikfrågor och byggnadsfrågor eller vilken annan fråga det kan gälla, är det inte utan att man vaknar upp och frågar sig, vad kvinnorna ha med dessa ting att göra. Jag skulle kunna ytterligare belysa detta förhållande, men jag skall inte ta upp tiden härmed.

Kort sagt tror jag inte att kvinnorna, även om man avlägsnar *alla* hinder, komma att som horder storma fram på områden, där de inte passa. Jag tror heller inte att lagen i och för sig behöver skrämman upp männen — om det nu finns en eller annan rädd man kvar. Det är nämligen som jag förut nämnde inte så, att kvinnorna vilja komma fram och på grund av att de äro kvinnor lägga beslag på de bästa bitarna. Det enda som vi vilja är att meritera oss, göra vårt bästa på den plats, där vi blivit satta, men — jag understryker det ännu en gång — att få tävla på jämlik grund. Så har icke skett tidigare. Jag vågar säga, även med risk att bli beskyldd för överdrift, att det väl knappast finns något område, där likheten inför lagen så har satts ur spel som när det gäller just behörighetslagen.

Under hänvisning till vad jag anfört tillåter jag mig att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Fröken Nygren: Herr talman! Jag har med mycket stor tillfredsställelse åhört herr statsrådets inlägg i denna debatt. Det skulle med anledning av herr statsrådets yttrande kunna vara onödigt att säga mera i denna fråga, men jag vill dock på en punkt framföra en invändning.

Det föreföll som om herr statsrådet ville tolka utskottsmajoritetens förslag till särskild behörighetslag såsom ett uttryck för att vi voro särskilt angelägna om att det skulle sägas ifrån, att man på förhand kan bestämma viss tjänst för enbart man eller enbart kvinna, att vi alltså inte skulle tro, att det vore tillräckligt tydligt utsagt, att så skulle förfaras i det lagförslag, som propositionen innehåller. Detta var nog inte fallet, utan det förhöll sig snarare tvärtom. Om icke de sakkunniga med stöd av den tolkning, som professor Fahlbeck har lämnat i sin specialutredning, i sitt betänkande skrivit in just detta, att vissa tjänster skola kunna förbehållas enbart män eller enbart kvinnor och propositionen sedan gått på samma linje, skulle vi inte haft några invändningar att göra alls. Jag tror nämligen i likhet med den föregående talaren, att det inte föreligger någon risk att lämna alla tjänster öppna för fri konkurrens. Kvinnorna ha sannerligen inte visat sig så pigga på att söka tjänster, för vilka de inte varit särskilt lämpade, utan tvärtom visat en mycket stark återhållsamhet därvidlag. Men givetvis finns det tjänster, där kvinnor inte passa, likaväl som det finns tjänster, som äro mindre lämpliga för män. Därför är det enligt min mening ingenting som hindrar, att man på förhand förbehåller dessa tjänster för den ena eller andra gruppen. Men vad vi varit angelägna att i så fall få inskrivet i lagen var just detta, att Kungl. Maj:ts skulle avgöra, huruvida en tjänst skulle kunna förbehållas enbart man eller enbart kvinna. Ty erfarenheten under de många år, som den nu gällande behörighetslagen har tillämpats, har ju visat, att det är mycket stor risk förenad med att låta underordnade myndigheter avgöra detta. Herr statsrådet säger sig ju även ha blivit övertygad om faran därvidlag, sedan han läst boken »Hatt och huva». Den innehåller dock endast ett axplock ur de många fall, som ha avgjorts av underordnade myndigheter under alla dessa år. Vi som haft tillfälle att följa dessa förhållanden under årens lopp, äro alltså mycket rädda för

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
att det fortfarande skall ingå i underordnade myndigheters befogenhet att avgöra, hur det skall förfaras vid annonsering av tjänsterna.

Nu säger utskottsminoriteten lika väl som herr statsrådet att det är Kungl. Maj:t som bör avgöra detta. Det är alltså ingen rent principiell meningsskiljaktighet som i detta avseende gör sig gällande. Utskottsmajoriteten har emellertid menat, att det under sådana förhållanden bör skrivas in i lagen att Kungl. Maj:t äger att bestämma detta, så att det blir klart och tydligt ut sagt ifrån början. Herr statsrådet säger, att om man har låtit underordnade myndigheter avgöra sådana ärenden, skulle kvinnoorganisationerna ha bevakat sin rätt och överklagat saken. Det är emellertid inte så vi vill ha det, att organisationerna ständigt skola behöva stå så att säga på stridsfot och tjänstgöra som något slags polismyndighet över de olika ämbetsverken. Frågan bör på ett eller annat sätt ordnas upp på en gång, så att saken är klar och man sedan kan gå efter rena linjer. Jag vill kraftigt understryka vad herr statsrådet sade, då han uttalade den förhoppningen, att den anda, som uppbär lagstiftningen, skall göra sig gällande vid lagstiftningens tillämpning. Komma vi därhän, skall tillfredsställelsen vara hel och odelad inom kvinnovärlden, och vi skola med glädje notera den dag, då det beslut, som jag förmodar att riksdagen nu kommer att fatta, verkligen kommer till stånd och kommer att träda i kraft.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande ha några av utskottets ledamöter, bland vilka även jag befinner mig, fogat ett särskilt yttrande. Av detta framgår, att vi hade ansett att det hade varit riktigast om utskottet hade antagit Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Vi ha haft den uppfattningen — en uppfattning, som även herr statsrådet här i dag har givit uttryck åt — att det i sak inte lär föreligga så stor skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag. När vi uraktlåtitt att reservera oss med yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag har det också varit av den anledningen, att vi inte ha ansett skillnaden mellan dessa förslag så stor, att det föreligger skäl att ta upp en strid i riksdagen om detta ärende. Nu har emellertid fröken Ebon Andersson yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och vi som stå bakom det särskilda yttrandet kunna inte ha någonting att invända mot att Kungl. Maj:ts förslag blir av kammaren antaget. Härvidlag får man emellertid icke bortse från den svårighet, som uppstått genom att första kammaren nu har bifallit utskottets förslag. Om andra kammaren bifaller Kungl. Maj:ts förslag, måste man ju tänka sig en sammanjämkning i någon form. Jag vet emellertid för min del inte riktigt, hur en sådan skulle kunna tänkas ske.

För min personliga del har jag i utskottet givit uttryck för den uppfattningen, att den förändring, som utskottet har företagit i behörighetslagen, snarare innebär en försämring än en förbättring ur kvinnornas synpunkt. Utan att bestämt kunna påvisa att så är förhållandet, har jag fortfarande den uppfattningen, att denna ändring kan leda till en försämring. Den kvinnorepresentation, som fanns i utskottet, var vid utskottsbehandlingen mycket belåten med Kungl. Maj:ts förslag. Av de yttranden, som avgivits av kvinnoorganisationerna, framgår det även att dessa inte heller haft någonting att invända mot Kungl. Maj:ts förslag. Så väcktes emellertid ett förslag om ett tillägg till behörighetslagen. Man räknade då med, att detta ändå var någonting bättre än Kungl. Maj:ts förslag och ansåg, att man därför borde ansluta sig till detta.

Vare sig man följer Kungl. Maj:ts förslag eller utskottets förslag är det

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
dock en sak, som icke är fullt klar, och det är i vilken omfattning de i lagen intagna bestämmelserna komma att tillämpas. Fru Linderot syntes tro, att man även inom den kommunala förvaltningen kommer att bli bunden av den nya behörighetslagens bestämmelser. Det är möjligt att så kommer att bli förhållandet, men jag tror inte att det är riktigt säkert. Det är väl åtminstone troligt att bestämmelserna där komma att tillämpas med någon begränsning, varför man icke kan räkna med att de skola vara fullt gällande på det kommunala området. Jag tror att man inte riktigt lyckats klara ut dessa ting ännu. Tillämpningen får väl visa, huru förhållandena komma att gestalta sig.

Medan jag ändå har ordet vill jag säga, att jag i utskottet försökt att få till stånd en ytterligare ändring i grundlagen. Ingen ville emellertid ansluta sig till detta mitt förslag. Jag ville åstadkomma en ändring i 28 § i regeringsformen, där det heter: »Konungen fäste vid alla befordringar avseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd.» Jag har frågat mig varför man skall ha kvar uttrycket »icke på deras börd». Kan det vara behövt att ha kvar detta uttryck, när man nu i alla fall skall ändra grundlagen. Mot denna min uppfattning har från något håll den invändningen riktats, att det ändå ligger någonting vackert i att ha kvar något av den gamla lagstilen. Liksom man samlar gamla föremål i museer skulle man alltså låta grundlagen bli ett museum för gamla uttryckssätt. Även om det inte har någon större betydelse, att sådana uttryck stå kvar i lagen, är det enligt min mening alldeles onödigt att behålla dem.

Herr talman! När nu av fröken Ebon Andersson ett yrkande har ställts om bifall till Kungl. Maj:ts förslag och detta yrkande överensstämmer med det särskilda yttrande, som jag och några andra utskottsledamöter ha avgivit, kommer jag för min del att rösta för detta yrkande.

Fröken Nygren: Herr talman! Herr Lindqvist säger, att kvinnoorganisationerna och kvinnorepresentationen i utskottet från början voro nöjda med propositionen. Ja, det är alldeles riktigt: vi voro nöjda från början och vi äro alltså i stort sett nöjda. Men ändå ha vi från början varit rädda just för den passus, där det talas om, att ämbetsverken skulle kunna avgöra, huruvida viss tjänst skall förbehållas man eller kvinna. Det är på den punkten vi hela tiden ha velat ha en ändring till stånd. Men eftersom även utskottsminoriteten — jag tror att jag vågar säga allesamman — ha deklarerat den ståndpunkten, att de anse att avgörandet skall ligga hos Kungl. Maj:t, så föreligger ju ingen principiell skillnad i uppfattningen. Jag kan under sådana förhållanden inte förstå, vari den av herr Lindqvist omtalade försämringen skulle ligga. Jag tycker, att de som stå bakom det särskilda yttrandet och utskottsmajoriteten ha samma uppfattning; det är bara den skillnaden, att utskottsmajoriteten vill skriva in i lagen att avgörandet skall ligga hos Kungl. Maj:t. Det kan inte innebära någon försämring, om detta från början klart och tydligt säges ifrån. Jag anser alltså att detta innebär en förbättring. Ty skall man som det sagts från olika håll kunna förbehålla viss tjänst för enbart man eller enbart kvinna, är det ju bättre, om den saken redan blivit klart utsagd. Ja, man skulle ju kunna tänka sig att försämringen skulle ligga däri, att denna bestämmelse är intagen i den särskilda behörighetslagen, som eventuellt skulle upphöra att gälla efter fyra år. Men om vi i likhet med herr statsrådet anse, att § 28 i regeringsformen täcker alla förekommande fall, kan det ändå inte vara någon fara, att man har skrivit in denna bestämmelse i lagen, så att den ordentligt inpräntas i det allmänna medvetandet under dessa fyra år. Visar det sig sedan, att man behöver skapa en särskild lag för icke-fullmaktstjänsterna, får man taga upp frågan igen om fyra år. Därvid får man väl låta stadgandet bibehålla

Ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m. (Forts.)
sin nuvarande formulering, därest man inte vid den tidpunkten finner sig böra slopa det helt och hållet och utesluta vederbörande från möjligheten att på förhand avgöra, om en tjänst skall innehållas av man eller kvinna.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

På av herr talmannen därå given proposition blev till en början utskottets hemställan i punkten 1) av kammaren bifallen.

Herr talmannen gav härefter beträffande punkten 2) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Andersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta konstitutions- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, i vad angår punkt 2), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning medelst uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av fröken Nygren, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 83 ja och 93 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Slutligen biföll kammaren på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i punkten 3).

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 129, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m.

Motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Brandt: Herr talman! Jag hoppas och vill tro, att statsutskottets intresse för detta problem icke står i proportion till utlåtandets intetsägande formulering och format, ty då vore detta intresse i sanning minimalt. Man får närmast det intrycket, att statsutskottet här velat ge motionärerna en admonition att de äro ute i ogjort väder. Detta vill jag dock icke hålla med om. Ut-

Motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m. (Forts.)

skottet nöjer sig med att på några få rader behandla detta viktiga problem med hänvisning till norrlandskommittén, trots att utskottet måste medgiva, att det icke är enbart ett norrlandsproblem det här gäller.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att här göra en jämförelse med utskottets utlåtande nr 133 angående motionen om utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. Där rör det sig om ett renodlat norrlandsproblem och norrlandskommittén har dessutom klart och tydligt förklarat, att innan detta problem utredes, så böra de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland bättre klargöras. Kommittén hänvisar vidare till att den ägnar uppmärksamhet åt just dessa problem. Men trots alltså att detta är enbart ett norrlandsproblem och att norrlandskommittén avstyrker en särskild utredning nu, så tillstyrker utskottet ändå en sådan utredning i denna fråga. Jag har självfallet ingenting att invända mot detta. Men beträffande kravet om utredning av skogsarbetarnas och sågverksarbetarnas arbetsförhållanden, som beröra icke bara Norrland utan hela Sverige, där nöjer sig utskottet med att utan någon närmare motivering — åtminstone i utlåtandet — yrka avslag på motionen under hänvisning till norrlandskommittén.

Denna fråga gäller dock de sämst ställda arbetargrupperna i vårt land, nämligen skogsarbetare och sågverksarbetare, som ha mycket tungt arbete och relativt dåligt betalt, och vilkas inkomster ytterligare försämrats genom att deras arbete är säsongbetonat. Jag skall inte här ingå på skogsarbetarnas förhållanden. Jag tror, att kammaren väl känner till dem, att skogsarbetarna ha ett ytterst tungt arbete, som med hänsyn till de förhållanden, under vilka det utföres, är mycket dåligt betalt. Vi ha också sett, att det på grund härav skapats stora svårigheter för bränsleförsörjningen i landet. Beträffande sågverksarbetarna kan jag nämna, att de, när lönestoppet infördes år 1942, hade en medelförtjänst per timme av 1 krona och 11 öre eller 1 krona 38 öre med index och naturaförmåner, detta enligt landsorganisationens utredning. Medeltalet för samtliga industriarbetare var vid samma tid 1 krona 45 öre resp. 1 krona och 78 öre per timme inklusive index, övertid och naturaförmåner. Det är således tydligt, att sågverksarbetarnas löneförmåner ligga avsevärt under övriga industriarbetares.

Under kriget ha sågverksarbetarna praktiskt taget icke erhållit någon ersättning utöver ramavtalet. Inom näringslivet i övrigt är det nu vanligt med högre löner för säsongarbetare. Denna arbetargrupp med dess säsongbetonade arbete är emellertid bland de lägst betalade arbetarna i landet.

Jag vill även säga några ord om strukturförhållandena inom sågverksindustrien. En omfattande rationalisering medförde en stark minskning av de anställda. Under åren 1930—1940 var minskningen störst eller från 40 930 arbetare år 1930 till 29 183 arbetare år 1940, d. v. s. en minskning med 29 %. Minskningen var störst i Norrland eller från 19 888 till 11 240 d. v. s. 44 %. I övriga delar av Sverige däremot var minskningen endast 15 %. Samtidigt steg antalet arbetsställen med icke mindre än 21 %, därav hälften i de tre smålandslänen, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län. I Norrland däremot har antalet arbetsställen minskat med undantag av Norrbotten, där en viss ökning skett.

Dessa siffror visa, att antalet sågverksarbetare och arbetsställen gått tillbaka i Norrland under 1930-talet, och detta har framför allt skett, där man arbetat på export. Denna minskning beror på krympande råvarubas och vad minskningen i fråga om arbetarantalet beträffar, så beror denna även på teknisk rationalisering. Minskningen i arbetarnas antal och ökningen av anta-

Motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m. (Forts.)

let arbetsställen medför naturligtvis även samtidigt, att det skett en förändring i storleksordningen för industrien. Jag skall här nämna några siffror för att visa hur antalet arbetare per arbetsställe minskat. Detta antal var 1913 42, 1925 38, 1935 25 men 1940 var antalet arbetare per arbetsställe endast 17.

Man kan med skäl frukta en fortsatt utveckling i dessa avseenden. Därför är det av vikt att så långt möjligt analysera dessa utvecklingstendenser, så att företagare och samhället kunna företaga mera planmässiga åtgärder för att förhindra sådana ekonomiska och sociala olägenheter, som följde på sammankrampningen av industrien under 1920- och 1930-talen. Den andra huvuduppgiften är en utjämning av säsongvariationerna i sysselsättningen inom denna industrigren.

Sågverksindustriarbetareförbundet har alltid haft en hög arbetslöshetsprocent. Enligt dess statistik var antalet arbetslösa under högkonjunkturåret 1937 icke mindre än nära 50 % under vintermånaderna. Den lägsta procentsiffran under denna tid var 46,4 % och den högsta, under december månad samma år, inte mindre än 64,4 %.

Denna säsongsysselsättning beror på flera orsaker: överdimensionering av den tekniska produktionsapparaten och arbetarstammen i förhållande till råvarubas och avsättning, benägenhet hos företagarna att driva produktionen i skift under sommarmånaderna och för Norrlands del även på att hamnarna frysa till under vintern. Från arbetarhåll påstår man att möjlighet finnes att förhindra en sådan säsongmässig verksamhet och att man skall kunna förhindra driftsstopp. Det har också visat sig att vissa företagare kunnat hålla driften i gång hela året utan försämring av virkets kvalitet i något avseende. Statens skogsindustrier ha också med utmärkt resultat kunnat undvika säsongarbetslöshet. Problemet är därför, såvitt jag förstår, inte olösligt.

Här gäller det enligt min mening att åstadkomma en utredning för att man skall kunna bilda sig en uppfattning om förhållandena. Jag vill i detta sammanhang citera en PM, som uppgjorts inom efterkrigsplaneringskommissionen om det lämpligaste antalet och den lämpligaste dimensioneringen av produktionsheterna samt deras riktiga lokalisering. Där framhålles bl. a. följande: »Vidare måste utredas de tekniska och ekonomiska betingelserna för å ena sidan nuvarande säsongbetonade drift och å andra sidan drift året runt. Därvid bör beaktas icke blott kostnaderna ur företagets synpunkt utan jämväl samhällets kostnader för försörjning av de säsongarbetslösa.» Man måste då dessutom ta hänsyn till och utreda den nuvarande virkestillgången samt även återväxten och det sannolika totala avverkningsprogrammet för de närmaste tio åren.

Innan jag slutar mitt anförande vill jag ytterligare understryka, att denna fråga, på sätt utskottet självt medger, inte enbart är ett norrlandsproblem. Enligt den statistik, som uppgjorts inom kommerskollegium, visar det sig, att antalet arbetsställen i Norrland år 1940 var 320, medan motsvarande siffra för övriga Sverige var 1 349. Antalet arbetare var vid samma tid i Norrland 11 240 och i övriga Sverige 17 943. Antalet arbetsställen och arbetare var således avsevärt större inom övriga delar av landet än inom Norrland.

Herr talman! Jag skall i nuvarande läge inte framställa något yrkande om bifall till motionen, då det inte synes tjäna mycket till. Jag vill ändå framställa till norrlandskommittén, att den tar upp detta problem till behandling med det snaraste och inte väntar med denna fråga. Jag anser för min del, att frågan är högeligen aktuell och att det är nödvändigt att den löses så snart som möjligt.

Motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med att uttala, att därest utskottets intresse för de frågor, som behandlas i de väckta motionerna och i föreliggande utskottsutlåtande, stod i proportion till utlåtandets omfattning, var utskottets intresse minimalt. Jag vill försäkra den ärade talaren, att det är något förhastat att dra sådana slutsatser. Jag kan betyga, att den avdelning inom utskottet, som haft att behandla dessa frågor, har samma intresse för dessa spörsmål som de ärade motionärerna och anse att dessa problem måste underkastas en utredning så snart som det överhuvud taget är möjligt.

Anledningen till att utskottet likväl ansett att denna fråga inte nu bör bli föremål för en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om igångsättande av en specialutredning är — vilket även den föregående ärade talaren utvecklade — att en nu arbetande kommitté, visserligen endast för Norrlands vidkommande, har att syssla med dessa spörsmål. Den utredning, som av nyss-antydde kommitté kommer att företagas, måste dock anses vara grundläggande för hela denna frågas behandling. För att belysa detta tillåter jag mig att återgiva ett avsnitt av direktiven för den s. k. norrlandskommittén. I dess direktiv heter det bl. a. följande: »I fråga om skogshanteringen torde böra undersökas möjligheterna att nå bättre resultat genom ett bättre utnyttjande av arbetskraften och mekanisering av de olika arbetsmomenten. Det torde böra eftersträvas att arbetet för jordbruksbefolkningen ordnas så att befolkningen erhåller mera kontinuerligt arbete. Spörsmålet huruvida icke förutsättningarna för träindustriens lönsamhet grundas på låga råvarupriser med därav följande låga arbetslöner inom skogsbruket torde böra uppmärksammas. Skogsvården synes vara i behov av ett kraftigare stöd och vidgad uppmärksamhet med hänsyn till skogens ökade betydelse och den alltmer framträdande faran för bristande tillgång på virke.»

Det är just dessa problem, som rullas upp i de två olika motioner, som vi nu behandla. Dessa spörsmål äro således redan föremål för utredning jämlikt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Under sådana förhållanden ha vi inom utskottsavdelningen ansett, att om man skulle skriva till Kungl. Maj:t på det sätt, som yrkas i de föreliggande motionerna, skulle detta närmast betyda, att dessa spörsmål för Norrlands del utbrötos från vidare handläggning av norrlandskommittén. En sådan anordning skulle knappast vara ett praktiskt tillvägagångssätt. Det har därför förefallit oss lämpligt, att man låter norrlandskommittén fortsätta sitt arbete med denna fråga för Norrlands vidkommande. Det är nämligen ganska naturligt, att den utredning, som kan föreläggas beträffande Norrland, kommer att få en väsentlig betydelse för bedömandet av likartade spörsmål inom andra delar av landet. Vi ha inom utskottsavdelningen, liksom den föregående ärade talaren, gärna velat tro, att norrlandskommittén skall ägna dessa frågor en sådan uppmärksamhet, att dessa spörsmål kunna upptas till behandling snarast möjligt.

När jag personligen biträtt det yrkande, som enligt vad den föregående ärade talaren erinrade om förekommer i statsutskottets utlåtande nr 133, och vilket går i en diametralt motsatt riktning mot förevarande utlåtande beträffande utredningens bedrivande, har jag trott, att man därigenom i den frågan skulle kunna påskynda utredningens slutförande. Jag har nämligen i den frågan ansett snabbheten i utredningens bedrivande vara av synnerligen stor betydelse. I nu förvarande ärende har jag emellertid inte ansett, att det föreligger samma fara för utdragnig i tiden därest utredningen får fullföljas av den tillsatta kommittén. Det är utav den anledningen som jag i de två frågor, som här berörts, kommit till olika slutsatser beträffande sättet att be-

Motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m. (Forts.)

driva utredningarna. Jag betonar att det är statsutskottets uppfattning att förevarande fråga, som behandlas i de i ämnet väckta motionerna, skall utredas med all möjlig snabbhet. Det är detta som gör att utskottet i nuvarande läge inte ansett att en hemställan till Kungl. Maj:t i dessa ärenden nu behöver avgivas.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag hyser stor sympati för de ifrågavarande motionerna och det ämne, som behandlas däri. Jag skulle i statsutskottet ha yrkat bifall till motionerna, om jag inte på särskild förfrågan fått det meddelandet, att norrlandskommittén redan börjat en utredning rörande dessa spörsmål. Dessutom är förhållandet det, att frågan om skogsbruket är en av de mest väsentliga uppgifter som norrlandskommittén fått sig förelagd.

Herr talman! Av dessa skäl har jag inte framställt något yrkande om bifall till motionerna utan anslutit mig till utskottsavdelningens förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående annexbyggnad till kanslihuset.

Annexbyggnad till kanslihuset.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr Wiberg: Herr talman! När riksdagen år 1937 beslöt införande av statens konstråd, gjordes det principuttalandet att i kostnaderna för alla byggnader, som lämpade sig för konstnärlig utsmyckning, skulle för sådant ändamål regelmässigt inräknas erforderligt belopp, vilket endast undantagsvis borde nedgå till 1 % av byggnadskostnaderna. Den kulturella betydelsen av detta beslut behöver inte här understrykas. Under de närmaste åren därefter beviljade också riksdagen inte oväsentliga belopp för dessa ändamål, varigenom ett flertal byggnader på olika håll i landet kunde göras till föremål för konstnärlig utsmyckning. Vid krigsutbrottet 1939 upphörde emellertid inte endast alla sådana anslag, utan riksdagen beslöt därjämte att vissa tidigare beviljade anslag inte längre skulle få disponeras för avsedda ändamål. Under alla de år, som förflutit därefter, har riksdagen överhuvud taget inte beviljat några medel för konstnärlig utsmyckning. Senast i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t som motivering för vägran att framställa några yrkanden till riksdagen beträffande anslag om konstnärlig utsmyckning framhållit, att tidpunkten ännu inte var lämplig för detta.

När man nu kan konstatera, att kommunikationsministern i proposition om kanslihusets annexbyggnad medtagit ett belopp om 150 000 kr. till konstnärlig utsmyckning samt statsutskottet oförbehållsamt tillstyrkt bifall härtill, är denna inställning så mycket mer glädjande. Detta principiella ställningstagande kommer säkerligen att möta stor uppskattning inom vida kretsar i vårt land. Att anslaget likväl inte förmår att i någon mån utjämna den kulturella skada, som rivningen av de gamla byggnaderna kommer att medföra, är ett beklagligt faktum, som man naturligtvis inte kan komma ifrån.

Jag vill i detta sammanhang inte underlåta att beröra även en annan fråga, som har samband med den nu förevarande. I början av denna riksdag tillät jag

Annexbyggnad till kanslihuset. (Forts.)

mig att i en motion hemställa om anslag till konstnärlig utsmyckning av kanslihusets kala cementgård. Statsutskottet avstyrkte motionen under påpekande, att initiativ i ett ärende av detta slag borde komma från Kungl. Maj:t. Riksdagen biföll också statsutskottets hemställan. När nu kanslihusets annex blir föremål för en konstnärlig utsmyckning, förefaller det vara all anledning att uttrycka den förhoppningen, att regeringen redan under nästa års riksdag framlägger ett förslag avseende kanslihusets huvudbyggnad, vars gård behöver en konstnärlig utsmyckning i form av en fontän eller en skulptur.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Aktiebolaget Jordbrukarbanken m. m.; och

nr 132, i anledning av väckta motioner om anläggning av ett järnvägsspår mellan Haparandahamn och Haparanda.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

*Utredning
rörande möj-
ligheterna för
en metallur-
gisk stor-
industri i
Norrbotten.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 133, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 98) och den andra inom andra kammaren av herr *Lövgren m. fl.* (II: 170), hade hemställts, »dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsam och objektiv utredning rörande möjligheterna att snarast möjligt, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar inom Norrbotten, utvidga malmförädlingen därstädes och att föra densamma fram till en högre grad än nu är fallet, t. ex. till billets, platiner, handelsjärn och stål samt även manufaktur av olika slag och till en myckenhet, som gör vårt land oberoende av import och därtill gör det möjligt att återvinna något av den ställning Sverige tidigare intog på exportmarknaden, dels ock att riksdagen till utbyggande av Harsprånget i Lule älv under utgifter för kapitalökning för budgetåret 1945/46 måtte anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.»

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 98 och II: 170 i vad de avsåge framställning om anslag, till Kraftstation vid Harsprånget för budgetåret 1945/46 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisa ett investeringsanslag av 1 800 000 kronor;

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 98 och II: 170 i vad de avsåge framställning om utredning, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande möjligheterna att, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar, upprätta en utvidgad metallurgisk industri i Norrbotten.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Heiding, Boman, Skoglund* i Doverstorp, *Pet-*

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.

(Forts.)

tersson i Dahl, *Staxäng* och *Malmborg* i Skövde, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — 1 800 000 kronor;

b) att motionerna I: 98 och II: 170, i vad de avsåge framställning om utredning, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Malmborg** i Skövde: Herr talman! En jämförelse mellan utskottsutlålandet och den vid utlålandet fogade reservationen ger vid handen, att samstämmighet råder i väsentliga delar. Vi reser vanter dela såväl motionärernas som utskottets uppfattning om att en fortsatt utbyggnad av Norrbottens järnverk bör ske. Såsom skäl kan anföras behovet av ett mera differentierat näringsliv i Norrbotten liksom också behovet av ett förstärkande av den svenska järn- och stålmarknaden överhuvud taget. En viktig förutsättning för utbyggandet av industrien i Norrbotten är tillgången till elektrisk kraft. Vi reser vanter ha också anslutit oss till utskottets förslag, att medel skulle beviljas för att påbörja utbyggnaden av Harsprånget, varigenom denna fråga så småningom kan få en tillfredsställande lösning. När det sedan gäller att draga slutsatsen av de angivna premisserna, ha vi reser vanter kommit att gå en annan väg än utskottsmajoriteten. Vi påminna om att styrelsen för Norrbottens järnverk med uppmärksamhet följer utbyggnaden av denna industri, och vi utgå ifrån att denna styrelse besitter nödig sakkunskap; och att den har ett verkligt positivt intresse för utbyggnaden, lär väl ingen bestrida. Vi ha också hänvisat till norrlandskommittén. I sitt yttrande över motionerna har denna kommitté förklarat sig vara mycket intresserad av en ökad malmförädlingsverksamhet i Norrbotten, men kommittén tillägger, att innan man går till utredning beträffande metallindustrien bör en mera allsidig utredning angående näringslivet i Norrland ske. Vi anse den synpunkten förtjäna beaktande. Erfarenheten säger, att utbyggandet av bärande industriföretag bör ske etappvis. Jag påminner om att förra årets höstriksdag beslöt ett ökat utbyggande av just Norrbottens järnverk och att riksdagen i sin skrivelse till Kungl. Maj:t framhöll, att detta fortsatta utbyggande betraktades såsom ett framtida led av denna verksamhet. Därmed har väl riksdagen i klara ordalag givit tillkänna sin uppfattning inför Kungl. Maj:t, och vi anse därför, att det knappast finns någon anledning att på nytt skriva i detta ärende.

Situationen synes alltså vara den, att man kan räkna med att motionärernas och utskottets berättigade önskemål bli tillgodosedda såväl genom styrelsens för Norrbottens järnverk initiativ som genom norrlandskommitténs arbete. Reser vanterna ha därför kommit till den uppfattningen att en särskild utredning nu knappast kan vara sakligt styrkt. I detta sammanhang vill jag också erinra om att andra kammaren vid tidigare tillfällen på förslag av vederbörande utskott hänvisat motioner med utredningskrav till redan förefintliga utredningar och kommittéer, och detta exempel synes mig mana till efterföljd. Utredningsapparaten är nu rätt så hårt ansträngd, att det kan motivera att här iakttaga en viss försiktighet.

Herr talman! Jag ber att i anslutning till vad jag anförde och med betoning av min positiva inställning till själva sakfrågan få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr *Staxäng* instämde häruti.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren erinrade om, äro såväl utskottsmajoriteten som reser vanterna eniga i många

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.
(Forts.)

stycken. Det gäller både i fråga om ett utbyggande av järnindustrien i Norrbotten och även att förberedelsearbeten skola utföras för en utbyggnad av en kraftstation vid Harsprånget. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning i det avseendet består däri, att frågan om en utvidgning av den metallurgiska industrien i Norrbotten skall bli föremål för en specialutredning, medan reservanterna anse, att utredningen bör utföras av styrelsen för Norrbottens järnverk samt av norrlandskommittén. Varför vill då utskottsmajoriteten ha en specialutredning? Kunna vi icke med förtroende överlämna åt järnverkets styrelse och norrlandskommittén denna utredning? Vi hysa ett stort förtroende både för nämnda styrelse och kommittén i deras strävan att åstadkomma förbättringar för den norrländska befolkningen. Varför vi ändock vilja ha en specialutredning är, att denna fråga är icke enbart en norrlandsfråga samt att här föreligger även behov av en snabb utredning. Frågan om ett utbyggande av den metallurgiska industrien i Norrbotten är en fråga av intresse för hela vårt land liksom överhuvud taget utnyttjandet av Norrlands naturtillgångar. Det gäller här stora kapitaltillskott som måste tillskjutas men det gäller framför allt att de produkter som framställas säljas i övriga delar av landet och eventuellt även exporteras.

Jag nämnde, att utredningen bör utföras så skyndsamt som möjligt. Det gäller enligt vår mening för vårt land att utnyttja de förhållanden, som kunna uppstå på järnmarknaden åren närmast efter fredsslutet. Jag vill erinra om att åren före krigsutbrottet importerade vårt land över 600 000 ton järn av olika slag. Vi böra få klarlagt, om vi inte med fördel kunna producera en del av detta järn inom landet, när vi ha stora naturtillgångar. Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har troligen även haft detta i tankarna i sitt uttalande i propositionen nr 305 vid 1944 års riksdag rörande utbyggnad av Norrbottens järnverk. Kommissionen anförde då bl. a.: »att frågan om den vidare utbyggnaden av järnverket med valsverk för utvalsningen av den egna göten närmast till byggnads- och annat grövre handelsjärn samt i samband därmed frågan om järnverkets utbyggnad även på bredden genom tillfogandet av ytterligare hyttugnar upptages till utredning.»

I sitt remissvar över de föreliggande motionerna har norrlandskommittén bl. a. anført: »att kommittén givetvis är mycket intresserad av att frågan om utvidgad malmförädling inom Norrbottens län blir föremål för utredning. Emellertid synes det vara önskvärt att, innan en utredning kommer till stånd rörande ett projekt av tillnärmelsevis den storleksordning, varom i motionerna är fråga, de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland bättre klargöras.» Detta har för övrigt anförts av den föregående talaren. Således skulle de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland bättre klargöras, innan nu nämnd utredning kunde verkställas av norrlandskommittén. Detta kan dröja. Jag befarar, att den utredning som vi diskutera skulle komma att skjutas alltför långt i framtiden. Jag förstår norrlandskommittén, som har sina ofantliga utredningsuppdrag att fullgöra, vilka väsentligen ligga inom andra områden än det här gäller. Norrlandskommitténs väsentligaste uppgifter torde ligga i ett effektiviserande av skogsbruket och jordbruket och därjämte i utvecklandet av vattenkraften och kommunikationerna i Norrland samt givetvis därjämte att utreda möjligheterna för uppkomsten av nya industrier. Hårtill kommer utredning rörande sociala frågor, avseende särskilt Norrland. Jag tror inte, att norrlandskommittén med sitt väldiga arbetsfyllda program har någonting emot att frågan om en utvidgning av den metallurgiska industrien i Norrbotten kommer under en särskild utredning. Av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.

(Forts.)

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jag skall börja mitt anförande med att framföra ett tack både till majoriteten och reservanterna i statsutskottet, därför att de föranlett ett yrkande, gående på bifall till motionen så till vida som de tillstyrka ett anslag av 1 800 000 kronor för påbörjande av utbyggnad av Harsprångets vattenfall. Vi motionärer ha för detta ändamål yrkat ett anslag på 5 miljoner kronor. Jag förmodar emellertid, att det är riktigt såsom vattenfallsstyrelsen anser, att under det år, då man börjar det förberedande arbetet, d. v. s. budgetåret 1945/46, behöver man icke mer än 1 800 000 kronor. Jag är glad över att både reservanterna och utskottsmajoriteten äro ense på den punkten, därför att jag betraktar denna utbyggnad av Harsprånget såsom ett mycket viktigt led i skapandet av förutsättningar för en storindustriell utveckling i Norrbotten. För mig har det varit det verkliga bekymret att se, hur vattenfallsstyrelsen tidigare föreföll att sakna intresse för denna sak. Den stod för några år sedan på deras turlista först år 1955, och arbetet på utbyggnaden kommer således faktiskt i gång tio år tidigare än vad vattenfallsstyrelsen blott för några år sedan avsett.

Beträffande det andra ledet i utskottets hemställan, nämligen frågan om en allsidig utredning rörande möjligheterna att, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar, få en utvidgad metallurgisk industri i Norrbotten till stånd, är skillnaden mellan reservanternas och majoritetens uppfattning i verkligheten mindre än vad den kan synas vara. Jag föreställer mig, att reservanterna skulle kunna ha ganska lätt för att acceptera majoritetens ståndpunkt, om de ville övertänka några synpunkter, som jag skall be att få framföra. I utskottets utlåtande mitt på s. 2 finns en passus, som lyder: »I motionerna framhålles, att den helt förändrade situation, som kriget medfört på järn- liksom också på malmmarknaden, kan göra det synnerligen befogat med en undersökning om hithörande svenska industrigrenars framtidsutsikter ej endast på den egna utan även på exportmarknaden. Även i detta avseende finner utskottet motionärernas synpunkt äga berättigande.» Om man övertänker innehållet i denna sats, som ju gillas även av reservanterna, slår den faktiskt ihjäl det som reservanterna avse såsom motivering för ett yrkande på avslag på en utredning. De vilja nämligen hänskjuta den till styrelsen för Norrbottens järnverk eller till norrlandskommittén. Om man skall gå in för — vilket naturligtvis blir nödvändigt — en utredning, som spänner över malmproduktionen och de handelspolitiska angelägenheter, som härflyta därur och återverka på den mellansvenska industrien, är det icke längre en fråga, som är av den storleksordning, att man kan konstituera järnverkets styrelse såsom statlig utredningskommitté, och icke heller en fråga, som norrlandskommittén utan vidare kan taga upp, därför att den spänner över mycket vidare områden än denna kommitté har till sin egentliga uppgift. Jag vill här anmärka, att jag själv är medlem i norrlandskommittén och att jag icke hade skrivit denna motion och animerat mina kamrater på norrbottensbänken i bägge kamrarna att skriva på och framföra motionen om jag haft den uppfattningen, att norrlandskommittén vore ett lämpligt utredningsinstitut. Skall norrlandskommittén göra denna utredning, måste den tillkalla expertis, och då är det väl bättre med en specialutredning, där man låter både handelspolitiska och tekniska synpunkter samt de intressen, som den mellansvenska industrien har, samt de intressen, som vi ha i Norrbotten, bli representerade vid utredningen av dessa spörsmål och få dem klarlagda.

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.
(Forts.)

Jag vill vidare påvisa den omständigheten, att norrlandskommittén i sitt yttrande uttalat den uppfattningen, att man först bör klarlägga de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland, innan man går in för denna utredning. När bli de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland klarlagda? Jag skulle bra gärna vilja från norrlandskommitténs sida få klarlagt, vilket datum det kan bli. Jag föreställer mig, att det ligger rätt långt i framtiden. Ha vi emellertid råd att vänta med denna specialutredning, till dess de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland bli klarlagda? Jag tror uppriktigt, herr talman, att detta är enligt mitt sätt att se den viktigaste efterkrigsplaneringsåtgärden för Norrbottens vidkommande och att denna utredning följaktligen bör snarast möjligt komma till utförande. Såsom en föregående talare sade kan träförädlingsindustrin icke sysselsätta mera folk, utan där måste man snarare räkna med att en minskad råvarutillgång leder till en viss minskning av arbetstillgången inom denna industri. Jordbruket kan möjligen suga upp en del folk, men jag tror icke, att det skulle bli så mycket. Under åtskilliga år framåt kunna vi få ett betydande antal arbetstillfällen med vägarbeten och även skogsvårdsarbeten, men på lång sikt måste vi komma fram till en bättre bas för försörjningen i Norrland än vi nu ha. Efter de år av arbete, som jag har bakom mig, när det gällt småindustriutredningen där uppe och landstingets näringsutredning, är jag fast övertygad om att endast en utveckling av metallindustrin, som kommer fram till produktion av handelsjärn, billets, platiner, stål och andra ämnen, som kunna användas av en småindustri som sysslar med manufaktur, är den enda förutsättningen för att kunna skapa ett verkligt utgångsläge för en differentiering av näringslivet där uppe. Småindustrin kan helt enkelt icke växa upp, så länge som den saknar en metallurgisk bas under sig, och om vi någon gång skola komma fram till en tillfredsställande sysselsättningsgrad, måste vi såsom i mellersta och södra Sverige komma till en mera differentierad industri med småindustri och hantverk, vilka spela en lika stor roll som den de göra i de sydligare delarna av landet. Det är därför, jag betraktar detta såsom en så utomordentligt viktig fråga.

När man nu börjar bygga ut Harsprånget, dröjer det i alla fall till 1949, innan man kan släppa på strömmen därifrån. Då säger kanske någon, att i så fall har man ju god tid att utreda denna sak. Jag är dock för min del övertygad om att man behöver all den tid, som ligger mellan utredningen och den dag när man får Harsprånget utbyggt. Man behöver det därför, att det under alla förhållanden tar ett eller låt oss säga ett och ett halvt år att klara själva det grundläggande utredningsproblemet, och sedan man har gjort utredningen har man kvar problemet att skapa den industri, som man vill ha. Jag föreställer mig därför, att man icke kan bli färdig med de industriella anläggningarna snabbare än med själva kraftproduktionen.

Ja, herr talman, jag skall icke uppta kammarens tid längre. Det kan ju hända, att jag får anledning att komma tillbaka i någon replik. Jag har sett saken så, att det är ett grundläggande intresse framför allt för Norrbotten men även för den mellansvenska järnindustrin, att detta problem blir ordentligt klarlagt. Liksom den föregående ärade talaren kan jag icke finna det vara rimligt, att vårt land med sina utomordentliga förutsättningar att tillverka stora kvantiteter järn till konkurrenskraftiga priser skall ha en järnimport, som går ända upp till 600 000 ton per år och därutöver. I själva verket förhåller det sig så, att vi under de gångna åren ha sålt malm till utlandet och tagit järn som likvid. När vi ha sålt 12—14 miljoner ton malm, så ha vi ju fått bra betalt för denna malm och tyckt oss göra en god affär, men när vi härvid ha

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.

(Forts.)

fått 600 000 ton järn eller mera i likvid, så ha vi, herr talman, i själva verket exporterat malm och importerat arbetslöshet.

Jag tror nu icke, att vi helt och hållet kunna komma ifrån järnimport, men jag skulle önska, att man som ett första mål satte upp att åtminstone nedbringa järnimporten till hälften av vad den var under de sista åren före kriget. Det skulle betyda en tillfredsställande arbetstillgång i Norrbotten utan att skada något enda intresse i detta land. Tvärtom skulle det utgöra ett stöd även för den mellansvenska industrien, ty även den kan behöva en leverantör av den typ, som Norrbottens järnverk i nuvarande stund är och som det i än högre grad kan bli, om man två- eller tredubblar verket och även går till en högre förädlingsgrad i avseende å dess produkter.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Jansson* i Kalix.

Herr **Gavelin**: Herr talman! Eftersom jag helt och hållet kan understryka vad såväl herr Lövgren som utskottets talesman här har sagt, skulle det kanske vara obehövt för mig att ytterligare ta kammarens tid i anspråk. Utöver vad som redan har sagts skulle jag emellertid vilja säga några ord för att framhålla de synpunkter, som kunna läggas på frågan med hänsyn till de svårigheter, som kommunerna där uppe ha haft med en stor gruvindustri, som enbart arbetar på export. Jag skulle vilja ge ett exempel på hur det kan verka.

Som vi alla känna till rådde det en mycket stark kris inom gruvindustrien under åren efter 1930. Gällivare kommun, som då hade omkring 1 800 gruvarbetare, fick en mycket stark känning av denna kris, när det uppstod svårigheter på exportmarknaden. Det var icke nog med att man från 1930 till 1933 avskedade mer än hälften av gruvarbetarna — man gick ned från 1 800 till 700 å 800 arbetare — utan de kvarvarande arbetarna fingo även finna sig i en arbetstid, som i bottenläget var nere i endast 10 skift i månaden. Man kan lätt förstå vilka svåra problem de kommunala myndigheterna vid ett sådant tillfälle fingo brottas med. Det är ju icke nog med att kommunen förlorar inkomsterna från de arbetare, som blivit sysslösa, utan man hade även att svara för alla de arbetslösa inom kommunen. På grund av uppgående konjunkturer för malmexporten hade bolaget under de närmast föregående åren tagit in upp till 300 å 400 man från orter utanför kommunen. Dessa hade endast hunnit arbeta ett par, tre år och hade följaktligen knappast hunnit erlagga några skatter till kommunen, men ändå fick man ta hand om dem, när de blevo arbetslösa.

Jag har med dessa enkla ord bara velat understryka de synpunkter, som ha framförts om nödvändigheten av att man kan få en mera trygg och säker anställning även för denna stora arbetarkår. Jag är alldeles övertygad om att i synnerhet befolkningen i dessa malmfältskommuner kommer att med stor tillfredsställelse hälsa en utveckling, som gör det möjligt att komma till mera förnuftiga förhållanden än som hittills ha rått där uppe.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ljungberg**: Herr talman! Man har i denna debatt med ganska stor skärpa framhållit vikten utav att igångsätta en specialutredning för denna fråga, så att man kan få utredningen klar på kortare tid än som befaras skulle bli fallet, om någon av de sittande utredningarna skulle få ta hand om saken.

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.
(Forts.)

Jag förmodar, att man då har tänkt sig, att det skulle vara angeläget för oss att fånga den konjunktur, som man väl väntar i samband med återuppbyggnaden ute i världen, som säkerligen kommer att kräva mycket järn. I anledning härav skulle jag emellertid vilja framhålla några synpunkter.

Jag vill till en början erinra om att världens totala järnproduktion under decenniet närmast före krigsutbrottet uppgick till ungefär 77 miljoner ton. Till denna produktion bidrog för övrigt Sverige med råvaror för ungefär 8 %. Under kriget har man icke kunnat få några absolut tillförlitliga uppgifter om produktionen, men man kan dock på ett och annat sätt leda sig fram till ganska riktiga, ehuru ungefärliga siffror. Det torde förhålla sig så, att i medeltal för krigsåren har produktionen stigit till storleksordningen 125 å 130 miljoner ton. Detta innebär alltså en högst avsevärd utvidgning av produktionskapaciteten i förhållande till åren före kriget. Nu har väl en del av denna produktionsapparat slagits i spillror, men till allt väsentligt torde den emellertid vara intakt, och man får således räkna med att världen har en färdig produktionsapparat för framställning av åtskilligt mera järn än vad som var fallet före kriget. Man skall därför icke vara för säker på att den konjunktur, som efterkrigstiden kan erbjuda, verkligen är gynnsam för en plötslig och mycket avsevärd utökning av vår egen produktionsapparat. Det är icke alls säkert, att en sådan ökning kommer att visa sig vara ekonomisk. Jag har ansett mig böra framhålla den synpunkten.

I debatten har man också fäst mycket stort avseende vid den import av järn, som skedde till Sverige under den sista femårsperioden före kriget. Den uppgick till ungefär 607 000 ton. Vid bedömandet av den siffran bör man emellertid komma ihåg, att under denna tid skedde — till vår lycka — här i landet en mycket väsentlig beredskapslagring av järn. Dessa 607 000 ton motsvara alltså icke den löpande konsumtionen under samma tid, det bör man ha klart för sig.

Om man i stället räknar med medeltalet för hela tioårsperioden före kriget och därvid tar med även dessa 607 000 ton under de sista fem åren, så kommer man till en genomsnittssiffra på 428 000 ton. Jag undrar om icke den sistnämnda siffran bättre återspeglar de verkliga förhållandena och ger en bättre uppfattning om vad man sannolikt har att vänta i avseende å vårt behov även efter kriget. Denna period, alltså 1930-talet, omfattar nämligen en lågkonjunktur och en högkonjunktur och bör alltså ge en mera utjämnad siffra.

I dessa 428 000 ton ingår emellertid en hel del järn, som vi säkerligen under alla förhållanden måste tänka oss att importera. Det gäller specialjärn. Jag tänker framför allt på valsade balkar med mycket hög profil. Deras framställning kräver specialbyggda järnverk, varav det icke finns många i världen, och det finns knappast anledning tro, att man här i landet skall finna det lönande att bygga ett sådant järnverk. Vi måste emellertid ha även dessa produkter. Sakkunnigt folk har räknat med att 52 000 ton skulle motsvara den under alla förhållanden erforderliga importen. Det återstår alltså 376 000 ton.

Nu förhåller det sig även så, att sedan tiden före kriget har det skett en utvidgning också av den svenska järnhanteringen. Vi ha i det sammanhanget närmast att tänka på järnverket i Luleå, som kan beräknas ha en produktionskapacitet av ungefär 100 000 ton. Det kan kanske bli något mera, om man vidtog en del specialanordningar, men låt oss i alla fall räkna med dessa 100 000 ton. Dessutom har den mellansvenska järnhanteringen också utvidgat sin kapacitet, så att den nu är ungefär 175 000 ton större per år än den var omedelbart före kriget. Det blir sålunda en sammanlagd ökning med 275 000 ton. Den brist, som det med utgångspunkt från dessa siffror skulle återstå att fylla, rör sig således om 100 000 ton. Det skulle alltså vara den kvan-

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.
(Forts.)

titet, som skulle behöva importeras, ifall man icke kunde förhindra det genom en utbyggnad av vår produktionsapparat.

Nu är det klart, att en successiv stegring av konsumtionen kan ske och att den sist angivna siffran sålunda kan successivt växa, och denna ökning bör naturligtvis motsvaras av en successiv utbyggnad av vår egen produktionskapacitet. Jag skulle därför vilja se saken så, att jag skulle finna det vara rimligt att tänka sig, att man skall försöka täcka det förut angivna importbehovet av 100 000 ton och dessutom företa en successiv produktionsökning i takt med den ökade konsumtionen inom landet, men att ett tre utvidga vår järnhantering, såsom motionärerna ursprungligen tänkt sig, med 1 000 000 ton om året förefaller onekligen vara alltför djärvt för att kunna komma i fråga.

Mera rimlig är ju den tanke, som herr Lövgren nu sist framförde, att man skulle inrikta sig på att nedbringa importen till hälften av vad den var före kriget. Det skulle alltså, om jag tar hälften av siffran 100 000 ton, motsvara 50 000 ton. Det är rimligt, och jag anser för min del, som jag förut sade, att det är rimligt att t. o. m. täcka hela kvantiteten. Om det sedan skall ske genom en utbyggnad i Norrbotten eller någon annanstans är ju en fråga, som får bedömas med hänsyn till ekonomiska överväganden. Att Norrbottens förhållanden ligga oss varmt om hjärtat och att vi självfallet gärna skulle se, att denna utbyggnad kunde komma till stånd i Norrbotten, behöver här icke sägas.

Herr Lövgren framhöll också i sitt anförande, att han ansåg det vara särskilt angeläget, att en utbyggnad av Harsprånget, jag skall icke säga forceras men dock kommer till stånd i ganska snabb takt. Den avsättning, som man behöver få av kraften, skulle därmed så att säga komma i efterhand. Den kvantitet av 100 000 ton, som enligt vad jag förut framhållit bör tas till utgångspunkt vid bedömandet av den föreliggande frågan, motsvarar ju precis vad Norrbottens järnverk nu kan framställa, och för denna produktion åtgå enligt en tabell, som återfinnes i vattenfallsstyrelsens remissyttrande, 280 miljoner kilowattimmar om året. Harsprånget har en kapacitet av 1 720 miljoner kilowattimmar under ett normalår. Förenämnda 280 miljoner kilowattimmar motsvara alltså ungefär en sjättedel av vad det fullt utbyggda Harsprångsverket kan leverera. Det förefaller mig därför vara ganska betänkligt att forcera fram Harsprångets utbyggnad enbart med detta som bakgrund.

Man kan naturligtvis invända, att det väl är möjligt att bygga ut Harsprånget stegvis. Utredningen visar, att om man från början bygger ut verket till endast halv kapacitet, så bli kostnaderna 17 miljoner kronor lägre än vid utbyggnad till full kapacitet, d. v. s. kostnaden stannar vid 62 i stället för vid 79 miljoner kronor. Om man emellertid låter utbyggnaden stanna vid halv kapacitet, bli de siffror, som motionärerna ha rört sig med i vad avser kraftpriset, icke längre riktiga. Om man slår ut dessa 62 miljoner kronor på halva effekten, kommer man till en kostnad av i runt tal 600 kronor per kilowatt, vilket konstituerar ett så högt kraftpris, att man säkerligen icke kan tänka sig att kunna få en lönande järnframställning.

Herr talman! Med vad jag här har anfört har jag endast så att säga velat föra ned frågan i någon mån till möjligheternas mark. Jag ansluter mig för övrigt till det yrkande, som har ställts i reservationen. Jag anser det rimligt, att de, som närmast syssla med dessa ting i Norrbotten och som sålunda ha de bästa utsikterna att bedöma saken, få ta hand om den och komma med det förslag, som de kunna finna att utvecklingen motiverar.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag vill i korthet anknyta till vad den föregående ärade talaren anförde.

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.
(Forts.)

När vi motionärer avfattade denna motion hade vi som utgångspunkt bl. a. att med de förutsättningar som finnas här i landet skulle man även kunna tänka på att återerövra någon del av den ställning, som vårt land tidigare haft på exportmarknaden. Vårt land har ju tidigare på detta område haft en synnerligen förnämlig ställning. Vid en tidpunkt täckte vi inte mindre än 40 % av världens järnexport. I nuvarande stund ha vi endast 0,4 % av världens järnexport. Vi motionärer utgingo då ifrån, att i en värld som konsumerar 150 miljoner ton järn och stål måste det väl med de förutsättningar, som finnas här i landet, föreligga möjligheter att här bygga upp en metallurgisk storindustri, som skulle täcka en större andel än den vi för närvarande ha av världskonsumtionen. Det är självfallet att det här rör en fråga på mycket lång sikt. Om vi åsyfta att få en tillverkning av en miljon ton järn i Norrbotten, säger det sig självt att vi för de närmaste 5—10 åren kanske inte kunna komma upp till större produktion än 3—400 000 ton eller i bästa fall 500 000 ton. Man bör likväl enligt min mening ha målet klart för sig. Efterhand som skogstillgångarna där uppe i Norrland komma att sina, så att träförädlingsindustrin kommer att förlora den betydelse, som den tidigare i än högre grad haft för folkförsörjningen, kommer behovet av att utveckla metallindustrin att ökas. Det är sådana synpunkter, som ligga bakom vårt i motionen framförda krav.

Om man nu vill ha en utredning i denna fråga — vilket ju även reservanterna äro med på — bör man väl från första stund lägga upp denna utredning på ett sådant sätt, att de olika intressen, som kunna beröras av utredningen, komma att däri bli representerade. På detta område föreligga stora handelspolitiska intressen. Här föreligga vidare den mellansvenska järnindustriens intressen och Norrbottens speciella försörjningsintressen. Det är väl under sådana förhållanden riktigt, att man sammanför dessa olika intressen. Varken styrelsen för Norrbottens järnverk eller norrlandskommittén representerar samtliga de intressen, som böra kunna göra sig gällande i en specialutredning i frågan. Därför är det enligt min mening riktigtast att man lägger utredningen på det sätt, som utskottsmajoriteten föreslagit. Det är för övrigt signifikativt, att de som anse, att man inte skall ha bråttom att bygga ut vattenkraften och metallindustrin, ansluta sig till reservanternas förslag om en utredning genom norrlandskommitténs försorg. Detta säger egentligen allt vad som behöver sägas om reservationens linje.

Slutligen kan jag emellertid inte underlåta uppta till bemötande herr Ljungbergs påstående, att man gott kunde företa utbyggnaden av Harsprånget i mera långsam takt. Jag är övertygad om att ur landets synpunkt är det oändligt mycket bättre att vi få en kraftreserv på 100 000 eller 150 000 kW för att vi därigenom skulle kunna erbjuda kraft åt företag, som vilja investera kapital i olika industrier. Det är oändligt mycket bättre att vi snarast möjligt få denna utbyggnad till stånd för att kunna ställa den till näringslivets förfogande än att vi skola bygga ut våra kraftverk först vid en tidpunkt, då aktuella behov av kraft föreligga. Det har varit en olycka här i landet — och det har kostat hundratals miljoner kronor under detta krig — att vi inte tidigare i högre grad byggt ut vår vattenkraft än vad som skett. Vi ha alltid haft vissa eftersläpningar med utbyggnaden av vår vattenkraft. Det har varit en olycklig politik. Det är därför enligt min mening en klok politik att i största möjliga utsträckning ta i anspråk det utomordentliga perpetuum mobile, som naturen i form av vattenkraft ställt till vårt förfogande och som visat sig vara så utomordentligt viktigt för hela vår folkförsörjning.

Utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.
(Forts.)

Herr **Ljungberg**: Herr talman! I anledning av den sista delen av herr Lövgrens anförande vill jag framhålla, att det givetvis är riktigt, att man bör ha en tillräckligt stor reserv i fråga om utbyggnaden av vattenkraften. Jag tror emellertid, att vi måste erkänna, att vattenfallsstyrelsen så långt det varit möjligt i mänsklig förmåga förutsett de framtida behoven på detta område och även avgivit förslag i enlighet därmed. Om man likväl låter denna kraftreserv växa upp till mycket högre belopp, betyder det, att man till ingen direkt nytta otvivelaktigt binder stora kapitalbelopp, som, använda på ett annat sätt, skulle ha kunnat ge löpande avkastning.

I belysning av de siffror, som jag i mitt tidigare anförande tillät mig att framföra, skulle jag beträffande speciellt Harsprånget vilja tillägga, att den kraftreserv, som man där skulle kunna förfoga över, skulle röra sig om ca 170 000 kW. Detta kraftverk kommer ju att ligga högt uppe i Norrland. Som jag ser saken blir det utomordentligt svårt att inom överskådlig tid finna av-sättning för denna kraft i Norrbotten. Den bör således transporteras ner till mellersta och södra Sverige. Man skulle därför i stället inskränka sig till de utbyggnader i Ångermanälven och trakterna däromkring, som nu planeras. Då uppstår den frågan, vad vattenkraften ifrån Harsprånget, sedan den förts ned till trakter i höjd med Ångermanälven, verkligen kostar i förhållande till den kraft, som är direkt producerad i de kraftstationer, som ligga vid Ångermanälven. Det visar sig då, att vattenkraften från Harsprånget blir väsentligt mycket dyrare. Dessutom skulle en sådan anordning föregripa lösningen av överföringsproblemen på de långa avstånd, som det här är fråga om. Man hyser nämligen goda förhoppningar om att inom en inte alltför avlägsen tid kunna överföra vattenkraft som högspänd likström, vilket skulle ställa sig avsevärt mycket billigare än den överföring som nu sker som högspänd växelström. Undersökningarna i detta avseende befinna sig emellertid ännu endast på experimentstadiet, och den tekniska lösningen av detta problem är därför ännu inte färdig. Det kan kanske dröja åtskilliga år innan denna metod blivit färdigprövad. Ett bifall till motionärernas förslag skulle således medföra, att man tvingade fram en lösning efter en mindre rationell metod beträffande denna överföring än den som eventuellt skulle kunna tillämpas vid en senare tidpunkt. Enligt min mening är även detta en synpunkt, som man bör beakta i detta fall.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmanen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmanen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Malm-borg i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 133, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

§ 14.

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 134, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *B. Nilsson m. fl.* (I: 166) och den andra inom andra kammaren av herr *Werner m. fl.* (II: 171) hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa därom, att hela frågan om såväl tillgodoseendet av det inhemska jordbrukets behov av artificiell kvävegödningsstillverkning som jämväl anläggandet eller utbyggnad av den industriella kvävegödningsstillverkningen medelst elektrometoden, med hänsyn jämväl tagen till eventuella exportmöjligheter, måtte skyndsamt utredas».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 166 och II: 171 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Svensson* i Grönvik, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna och alltså hemställa, »att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 166 och II: 171 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att hela frågan om såväl tillgodoseendet av det inhemska jordbrukets behov av artificiell kvävegödningsstillverkning som jämväl anläggandet eller utbyggnad av den industriella kvävegödningsstillverkningen medelst elektrometoden, med hänsyn jämväl tagen till eventuella exportmöjligheter, måtte skyndsamt utredas.»;

2) av herr *Akerström*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Eftersom jag inte kunnat biträda utskottsutlåtandet i detta ärende har jag fogat en reservation till utlåtandet. Jag vill med några ord motivera skälen för min reservation.

Den fråga, som här behandlas, är av utomordentligt stor betydelse, inte endast för jordbrukarna utan för hela vårt folk. Vi ha kanske aldrig tidigare varit i en situation sådan som den nu föreliggande, där behovet av livsmedel varit så stort som det för närvarande är och under den närmaste tiden även kommer att bli. Den fråga det här gäller är en utredning, huruvida vi skulle ha möjlighet att öka vår kvävetillverkning här i landet. Utskottet har inte bestritt de skäl, som framförts i motionen, men utskottet har på skäl, som närmare angivits i vissa av de över motionen infordrade yttrandena, icke ansett sig kunna gå med på ett bifall till motionen.

Beträffande det yttrande i ärendet, som avgivits av norrlandskommittén, måste jag bekänna, att jag har ganska svårt att förstå, hur kommittén har kunnat inta en så negativ inställning till denna fråga som den gjort. Jag undrar emellertid, om inte norrlandskommitténs ställningstagande i någon mån påverkats av att utlåtandet avgivits redan den 28 februari i år. Norrlandskommittén har ju medgivit, att det här gäller en betydelsefull fråga, men kommittén har velat framskjuta avgörandet i frågan till en lämpligare tidpunkt för att frågan då skall bli föremål för utredning. Jag kan inte förstå, varför man vill skjuta på en fråga som denna. Är det inte så, att om man verkligen vill lösa en fråga skall man väl verkställa utredningen i god tid för att sedan dess resultat skall kunna omsättas i praktiken, när tidpunkten härför är lämplig? Vi veta ju alla, att vårt utredningsarbete här i landet inte verkar så särskilt snabbt och att det kan ta ganska lång tid att få utredningar verkställda. Vi motionärer ha därför hemställt, att denna fråga skulle bli föremål för en så skyndsamt utredning som möjligt. Det är enligt min mening märkligt, att norrlandskommittén

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)

med den sammansättning som denna kommitté har inte ådagalagt någon större positiv förståelse för ifrågavarande ändamål. Jag kan för min del inte finna, att norrlandskommittén framfört några bärande skäl för sin negativa ståndpunkt. — I lantbruksstyrelsens yttrande i ärendet, som är mera uttömmande än norrlandskommitténs, framhålles, att det här visserligen gäller en viktig fråga, men att tidpunkten nu inte skulle vara lämplig för igångsättande av en utredning.

För min del tror jag, att de skäl, som här framförts, inte äro de egentliga skälen. Det är nog andra skäl, som ligga bakom, men som man inte har velat uttala. I varje fall kan inte jag läsa utlåtandet på något annat sätt.

Det har i denna fråga framhållits, vilket även kommit till uttryck i yttrandena i ärendet, att det här inte endast är fråga om att tillverka dessa produkter, utan även till vilket pris de kunna erhållas. Man har även berört, att vi icke ha någon skyddstull för denna vara. Det skulle bara fattas att vi därigenom skulle få en ytterligare fördyring av produkter, som äro så nödvändiga för vår livsmedelsförsörjning överhuvud. Man har då ställt sig den frågan, hur det är möjligt att man exempelvis i Norge kan få fram dessa produkter till ett billigare pris än det som gäller här i landet. Det vore enligt min mening skäl att man genom utredning fick klarlagt, vad det är för omständigheter, som föranleda, att tillverkningen i Norge av dessa produkter blir billigare än här i landet.

Herr talman! Jag skall inte bli långrandig i denna fråga. Men eftersom ärendet har en så stor betydelse ur både praktiska och ekonomiska synpunkter, kan jag inte underlåta att uttala mitt beklagande av att de i ärendet hörda instanserna — med undantag för lantbruksförbundet, som tillstyrker motionen — inte hyst något positivt intresse för motionen. Jag tror, att om man *nu* skulle ha upptagit denna fråga till förnyat övervägande är det mycket möjligt, att de avgivna yttrandena hade fått ett annat innehåll. Det är med uttalande av den förhoppningen, som jag tror, att kammarens ledamöter hysa ett större positivt intresse för denna fråga än vad som framgår av de av mig nyss återgivna uttalandena från norrlandskommittén och lantbruksstyrelsen. Med dessa ord ber jag att få hemställa om bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen, som har samma innebörd som ett bifall till den i ämnet väckta motionen, nämligen en utredning av hela denna fråga.

Herr Åkerström: Herr talman! Jag har för egen del efter vad som framkommit vid utskottsbehandlingen av denna fråga inte ansett mig böra ansluta mig till yrkandet om bifall till motionen och således till herr Svenssons i Grönvik reservation. Jag framförde såväl inom utskottsavdelningen som i utskottet ett yrkande om tillägg till utskottets motivering, som skulle ha givit uttryck åt den uppfattningen, att det ur vår synpunkt inte skulle betraktas som utslutet med en framtida utökad svensk kvävegödseltillverkning. Vad som framkom av de föredragningar i ärendet, som vi fingo inom utskottsavdelningen, kunde nämligen ge ett visst stöd för denna uppfattning.

Utöver vad herr Svensson i Grönvik i sin reservation anförde om att man skulle undersöka förutsättningarna för den industriella kvävegödningsstillverkningen *medelst elektrometoden*, vill jag i detta sammanhang meddela, att vi i utskottsavdelningen fingo upplysningar, som gingo ut på att det var tänkbart att man här i landet skulle komma fram till en kväveproduktion utan användande av denna metod. Under sådana förhållanden har jag ansett, att utskottet hade bort göra ett tillägg i denna riktning i sitt utlåtande. Det visade sig emellertid inte vara möjligt att erhålla anslutning från vare sig utskottsavdelningen eller utskottet till ett sådant förslag. Eftersom det inte heller synes

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)
vara möjligt att få kammaren med på min linje har jag här velat nöja mig med att endast tillkännagiva min ståndpunkt i ärendet.

Herr **Malmberg** i Skövde: Herr talman! Herr Svensson i Grönvik syntes ha den uppfattningen, att utskottet inte tillräckligt uppmärksammat denna frågas betydelse och innebörd. Jag skulle vilja säga, att en sådan uppfattning knappast kan vara motiverad. Inom den utskottsavdelning, som närmast haft att behandla ärendet, ha vi ägnat det en mycket ingående undersökning. Vi ha haft föredragning av sakkunniga och efter noggrann prövning intagit vår ståndpunkt.

Motionen har ganska vittomfattande krav. Det hemställs om utredning angående tillgodoseendet av det inhemska behovet av artificiell kvävegödnings, och att man därvid också skall ta hänsyn till eventuella exportmöjligheter. Nu förhåller det sig så, att vårt land redan nu har en kväveindustri, motsvarande nära nog landets krigsförbrukning och 75 procent av den närmaste efterkrigstidens antagna förbrukning. Därvid har då räknats med Kooperativa förbundets nya anläggning i Köping, som står i det närmaste färdig. Läget är sådant, att man inte kan räkna med att helt frigöra sig från import, i första hand import av kalksalpeter från Norge, bland annat av handelspolitiska skäl.

Tanken på att få en produktion så omfattande, att vi skulle kunna exportera, förefaller mig ganska verklighetsfrämmande. Det har i uttalanden från sakkunniga instanser betonats, att denna produktion, när den utbygges, måste göras ekonomiskt bärande, och med hänsyn till produktionsförhållandena på den utländska marknaden måste man nog komma till den slutsatsen, att det skulle möta väsentliga svårigheter att skapa en inhemsk produktion för export som skulle vara ekonomiskt bärkraftig. Vi ha här i utskottsutlåtandet anfört, att redan före senaste världskriget den syntetiska kväveindustrien hade en produktionskapacitet, som inte kunde utnyttjas mer än till hälften. Nu kan det ju hända, att anläggningarna förstörts eller skadats under kriget, men å andra sidan har man på skilda håll fortsatt att utvidga denna produktion. Jag vill i detta sammanhang också nämna, att man på olika håll i utlandet har ytterst gynnsamma betingelser för en produktion på detta område. Man har t. ex. tillgång till brunkol, ett billigt råmaterial, man har tillgång till mycket billig elkraft, och på sina ställen har man också möjlighet att utnyttja sumpgas. Allt detta gör, att man där får en konkurrenskraft med vilken vi knappast kunna tävla.

Herr Svensson i Grönvik uttalade den uppfattningen, om jag fattade honom rätt, att de yttranden som avgivits i anledning av motionen kanske hade fått en annan innebörd, om de avgivits vid en senare tidpunkt. Jag skall inte uttala någon mening därom. Jag bara fastslår, att dessa yttranden, t. ex. från norrlandskommittén och lantbruksstyrelsen, gå i en klart avstyrkande riktning. Lantbruksförbundet har i sitt yttrande uttalat sig kan man säga hypotetiskt bejakande.

Jag finner för min del, herr talman, att de skäl som legat till grund för utskottets bedömande, att man åtminstone icke för närvarande kan finna det motiverat att göra en framställning i ärendet, äro starkt sakligt grundade, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Norup**: Herr talman! Den siste talaren sade, att man på vederbörande utskottsavdelning hade behandlat detta ärende mycket noggrant. Jag tvivlar inte därpå. För min del hade jag inte tillfälle att närvara vid avdelningens slutliga behandling av ärendet. Man finner det emellertid från jordbrukarhåll

Motioner om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen. (Forts.)

egendomligt, att utskottet motsätter sig en utredning för att åstadkomma bättre tillgång och om möjligt också billigare priser på kvävegödselmedel. Jag är övertygad om att kvävegödning är ett av de produktionsmedel, som på allra bästa sätt säkerställa den svenska jordbruksproduktionen. Sedan kan man givetvis ha olika meningar, om det svenska jordbruket skall förses med kväve av utländskt ursprung eller om man skall undersöka möjligheterna att tillverka kväve här i landet.

Man har sagt här, att den svenska kväveindustrien kan tillgodose till och med en stor del av efterkrigsbehovet. För min del tror jag, att Sveriges jordbrukare under kristiden fått klart för sig och under de tider som komma mer och mer komma att inse, att det är anledning att utöka användningen av kvävegödning. Det är som jag sade tidigare ett av de medel som ger bästa möjlighet att få produktionen ökad. Jag vill instämma i de synpunkter som här äro framförda, att man borde kunna kräva, att här i landet åstadkommes ungefär lika billig framställning av kvävegödning som man kan åstadkomma i våra grannländer, speciellt i Norge. Nu vet jag visserligen, att Norge med den bättre belägenhet, som dess vattenfall ha, har större möjligheter än vi, men jag anser dock, att denna fråga är av så stor betydelse, att man icke har anledning att motsätta sig en utredning av densamma.

Det är ganska många frågor av än det ena och än det andra slaget, som äro föremål för utredning i dessa dagar. Jag har funnit, att man från riksdagens sida är synnerligen lyhörd när det gäller utredning. Här kommer man nu från jordbrukarnas sida och hemställer om att få en fråga ekonomiskt utredd, varigenom å ena sidan det svenska jordbruket skulle kunna beredas tillgång till en inhemsk vara och å andra sidan det skulle bli möjligheter till större sysselsättning inom svensk industri. Båda dessa saker göra, att man har anledning att vara något förvånad över att utskottet motsätter sig en utredning av frågan. När denna fråga var uppe till behandling i lantbruksförbundet, som i någon mån känner till jordbrukets behov, så ansåg man där, att det skulle vara till gagn, att det företogs en utredning.

För min del ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Svensson i Grönvik, och således bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr *Boman* i Stafsund.

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Herr *Malmberg* ville göra gällande, att utskottet behandlat motionen med stort intresse. Jag kan naturligtvis inte bestrida, att utskottsavdelningen gjort det, men av detta intresse var det i varje fall ingenting märkbart vid utskottets behandling av denna fråga i plenum. Utskottets intresse har ju fått sitt uttryck i motiveringen, där det varnas mot att man skall göra någonting. Det heter där: »Att dessa planläggningsproblem måste bedömas med den största försiktighet framgår dock av erfarenheterna från de förra krigs- och efterkrigsåren.»

Sedan kommer ytterligare som ett motiv från herr *Malmbergs* sida, att man inte kan räkna med att efter kriget få avsättning för hela världsproduktionen av kvävegödning. Skulle fjärde avdelningen i statsutskottet ta som sin uppgift att vilja göra någonting i detta hänseende först sedan hela världsproduktionen har kunnat avsättas, då tror jag, att vi få fullständigt avskrika denna fråga.

Man har i alla fall beräknat, att sedan Kooperativa förbundets nya anläggningar kommit till, skulle 75 procent av landets behov kunna täckas genom inhemsk tillverkning. Hur har man kommit fram till denna beräkning? Är det inte så, att därest vi finge dessa gödningsmedel till priser, som stå i rim-

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)
ligt förhållande till priserna på våra jordbruksprodukter, så skulle användningen av dessa gödningsmedel ökas inte med femtio procent utan med hundra procent. Hur många av våra jordbrukare använda för närvarande kvävegödningsmedel, så långt som det är ekonomiskt att göra det? Det är långt ifrån flertalet. Jag tror, att uppe i Norrland användes den i mycket begränsad omfattning. Av den siste ärade talarens, herr Norups, yttrande kan jag förstå, att skåningarna väl veta, vad kvävet är värt som gödningsämne. De använda det i sådan utsträckning, att om Sveriges övriga jordbrukare skulle använda det proportionsvis lika mycket, skulle åtgången bli mer än hundra procent större än vad som nu beräknats. Det råder ingen tvekan om att det skulle finnas avsättning för detta gödningsmedel. När man diskuterat rationaliseringen, icke minst på jordbrukets område, är det märkligt, att statsmakterna, som vilja ha den största möjliga produktion på billigast möjliga sätt — ja, allting är ju relativt, ibland varnar man till och med för alltför stor produktion — när det gäller att få ett gödningsmedel som kväve vägra att vara med om en utredning, på vilka grunder man skulle kunna få en ökad inhemsk tillverkning härav.

Jag kan för min del inte finna, att det visats något intresse från utskottets sida, i varje fall inte något intresse i positiv riktning. Men menar man, att man visat intresse i motsatt riktning, då vill jag inte bestrida, att herr Malmberg kan ha rätt i vad han därvidlag yttrat.

Herr **Malmberg** i Skövde erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr Svensson i Grönvik ville göra gällande, att avdelningen skulle varit negativt inställd och inte ens velat vara med om en utredning. Jag vill då påpeka vad som står i klämman, nämligen att utskottet ej kan åtminstone för närvarande finna tillräckliga skäl föreligga för en framställning i ämnet från riksdagen. Där har man således icke absolut avvisat tanken på en utredning, utan man har pekat på att *för närvarande* inga skäl föreligga härför.

Sedan ironiserade herr Svensson i Grönvik över att utskottet talat om världsproduktionen av kväve. Det beror på att motionärerna ha talat om en så stor utbyggnad av ifrågavarande industri, att man skulle kunna få en export på detta område. Vi ha därför varit nödsakade att undersöka världsproduktionen, och då visade det sig, när vi fått del av de sakkunnigas upplysningar, att världsproduktionen var så stor, att man före kriget icke ens kunde finna avsättning för hälften av densamma. Under sådana omständigheter kommer man till den slutsatsen, att det gäller att vara försiktig med att bygga ut en produktion för export.

Det står också fast vad utskottet sagt beträffande produktionen inom landet, nämligen att den i och med anläggningen av Kooperativa förbundets nya fabrik täcker 75 procent av den antagna efterkrigsförbrukningen. Vi äro således här inte så illa ställda, vilket inte utesluter att det kunde vara bättre, men det kan möjligen skapas förutsättningar härför i framtiden. Jag vill på nytt betona att vi icke kunna helt frigöra oss från import, särskilt från Norge, bland annat av handelspolitiska skäl.

Härefter anförde:

Herr **Lövgren**: Herr talman! När vi behandlade denna fråga i fjol, tillät jag mig rekapitulera vad som hände under förra världskriget och under åren närmast därefter med projektet att åstadkomma en kväveindustri uppe vid Harsprånget. Jag skall tillåta mig att nu i allra största korthet erinra om den saken, därför att jag inte utan vidare vill släppa tanken på att få en sådan här produktion i gång.

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)

När man gjorde upp kontraktet mellan Aktiebolaget Elektrosalpeter och vattenfallsstyrelsen år 1918, hade man som utgångsläge ett kraftpris av 32 kronor per kilowatt eller ungefär 0,4 öre per kilowattimme, och det ansågs då vara ett kraftpris som var konkurrenskraftigt gentemot det kraftpris som man kunde nå på den norska sidan. Staten började då ett utbyggande av Harsprånget och lade ned nio miljoner kronor därpå under åren fram till 1921. Då hade man emellertid genom inflation, genom kronans värdefall, kommit till en kalkyl som visade, att kraften skulle kosta 75 kronor per kilowatt. Eftersom kontraktet med Elektrosalpeter var skrivet på ett sådant sätt, att detta bolag kunde dra sig tillbaka, så gjorde det också detta, och de intressenter som stått bakom Aktiebolaget Elektrosalpeter, alltså Wallenberg, Emissionsinstitutet och Aktiebolaget Norsk Hydro, flyttade då över verksamheten till Norge. Staten hade då som sagt lagt ned 9 miljoner kronor i Harsprånget, och enligt vad vattenfallsstyrelsen nu upplyst, är det ingen glädje med de arbeten som utförts för dessa 9 miljoner kronor, därför att man nu har fått fram en annan utbyggnadsmetod. Vid den ifrågavarande tidpunkten hade man emellertid en metod, som tog ungefär tre gånger så mycket elektrisk kraft som den metod som i dag är utexperimenterad och använd i fabriksmässig verksamhet. Kraftbehovet är alltså nu icke mer än en tredjedel så stort som det var år 1918. Vidare är det ju så, att en utbyggnad av Harsprånget skulle draga en kostnad av 320 kronor per kilowatt, och jag skulle tro, att detta omräknat innebär, att man kommer ned till ungefär det kraftpris, som man kalkylerade med år 1918, 32 kronor per kilowatt eller 0,4 öre per kilowattimme. Förutsättningarna böra ju alltså vara åtskilligt bättre nu än år 1918, eftersom man kan få kraften vid Harsprånget lika billigt men icke behöver använda mer än en tredjedel så mycket kraft som enligt den metod man räknade med år 1918.

Vidare har det tillkommit en annan sak, nämligen den att man i Norvijaur, som ligger ungefär 2,5 mil från Jokkmokk och 4 mil från Harsprånget, har en kalkfyndighet, som håller 7,5 miljoner ton kalk med en renhetsgrad över 93 procent; vissa partier utgöras praktiskt taget av ren kalk. Det skulle väl i alla fall vara skäl i att undersöka, om man icke kunde förena denna kalkfyndighet och den elektriska kraften från Harsprånget vid inlandsbanan på någon punkt, antingen i närheten av Harsprånget eller i närheten av Jokkmokk, och på den grundvalen få upp en kalkkvävetillverkning, som vore konkurrenskraftig gentemot utlandet och som eventuellt också kunde bli en produktion för export.

Jag har, herr talman, velat erinra om att det kanske finns bättre förutsättningar än vad man i allmänhet nu tror för att få fram en tillverkning av den art, som motionärerna äsyfta, och därför ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Svensson i Grönvik.

Herr Staxäng: Herr talman! Jag skall villigt erkänna, att jag har varit ganska välvilligt inställd till denna motion, men samtidigt kan jag icke underlåta framhålla, att efter den föredragning vi hade å statsutskottets fjärde avdelning i denna sak fick jag en bestämd uppfattning, att en utredning i närvarande stund icke skulle kunna giva den klarhet i denna fråga, som vi oundgängligen behöva, innan vi våga sätta i gång med en dylik fabrikation i större omfattning.

Herr Svensson i Grönvik frågade, om man i Norge skulle kunna framställa kalksalpeter billigare än vi skulle kunna göra till exempel vid Harsprånget. Saken är ju ganska klar. Det är kanske icke skillnaden i fråga om kraftpris, som blir utslagsgivande, ty därvidlag tror jag att Harsprånget och det norska kraftverket kunna jämföras, men även andra faktorer spela in, till exempel kalktillgången, som jag vid föredragningen direkt förfrågade mig om. Även

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)
om tillräckligt med kalk skulle finnas tillgänglig i närheten av Harsprånget, återstår transportproblemet, och därvidlag har ju Norge ett oerhört försprång därigenom att den kalksalpeter, som där tillverkas, kan skeppas ut året om. Förslaget hänger därför i luften åtminstone såvitt angår tillverkning av kalksalpeter. Man måste kunna skeppa ut kalksalpeter året runt, om man skall kunna konkurrera med den norska tillverkningen. Detta utesluter icke, att jag för min del anser en utredning bör komma till stånd icke minst beträffande det behov av denna vara, som förefinnes inom landet. Jag instämmer helt i de uttalanden, som härom ha gjorts. Även jag hyser den uppfattningen, att det säkerligen i framtiden blir en mycket stor ökning av kvävekonsumtionen vid vårt jordbruk. Därför är det nödvändigt att vi om möjligt söka öka vår tillverkning av kalkhaltiga gödselämnen.

Jag begärde ordet, herr talman, för att i viss mån anknyta till vad jag sade i början av mitt förra anförande. Jag tror icke det räcker med att vi få till stånd utredningar på olika områden och beträffande olika spörsmål. Lika viktigt är, att vi söka få till stånd utredningar vid lämpliga tidpunkter. Det är den saken som gjort, att jag vid mitt ställningstagande icke i dag kan ansluta mig till utskottets förslag. Kvävefabrikationens läge är osäkert. Det pågår faktiskt en omställningsprocess ifrån tillverkning för militära ändamål och till kvävefabrikation för jordbrukets räkning. Vi ha därför inga fasta punkter att knyta an vid. Trots att jag varit mycket positivt inställd till motionens syfte har jag därför trott, att det för vår svenska produktion är bättre, om utredningen kommer till stånd något år längre fram i tiden, och jag har följaktligen, herr talman, anslutit mig till utskottets förslag.

Herr Orgård: Herr talman! Det är kanske djärvt av mig, som icke deltagit i behandlingen av denna fråga och kanske icke heller ägnat den något mera ingående studium, att taga till orda, men trots detta är det några synpunkter jag vill göra mig till tolk för beträffande utskottets utlåtande och den därvid fogade reservationen.

Nu förevarande fråga är faktiskt en av de allra viktigaste av våra jordbruksfrågor. Jag kan icke neka till att jag tycker, att herr Svenssons i Grönvik reservation har mycket starkt fog för sig. Jag sätter emellertid ett frågetecken vid den passus i reservationen, som lyder: »med hänsyn jämväl tagen till eventuella exportmöjligheter». Frågan är så pass viktig, att en utredning är påkallad. Innan jag hunnit läsa utskottets motivering, tänkte jag, att utskottet här liksom i de flesta andra liknande fall skulle motivera sitt avslagsyrkande med en hänvisning till att saken redan vore föremål för en utredning. Jag tänkte därvid framför allt på norrlandskommittén. Nu ser jag, att utskottets utlåtande icke har denna formulering, utan är rent negativt hållet. Beträffande behovet av en kväveproduktion framhålles i motiveringen, att vår kväveindustri för närvarande har en kapacitet motsvarande nära nog landets förkrigsförbrukning och 75 % av den närmaste efterkrigstidens antagliga förbrukning. Jag vill härvidlag göra en erinran. Det går naturligtvis mycket lätt att beräkna det nuvarande behovet av kvävegödselmedel, men att beräkna vad som kräves för framtiden torde knappast vara möjligt. För jordbrukets rationalisering, som det parti jag tillhör särskilt intresserat sig för, kommer kväveproduktionen att spela en utomordentligt stor roll. Vill man i avsevärd grad nedbringa produktionskostnaderna och åstadkomma billigare livsmedel, är det nödvändigt att företaga en rationalisering, men en sådan kan endast åstadkommas, om kvävegödselmedel kunna framställas i tillräcklig mängd och till billiga priser. Angående den nuvarande förbrukningen kanske skåningarna, som driva ett rationellt jordbruk, kunna lämna upplysningar. I nästan hela det övriga Sverige och

Motioner om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen. (Forts.)
framför allt i Norrland har kvävegödning använts i så liten utsträckning, att det knappast är någonting att räkna med. Å andra sidan finnas här de mest storartade möjligheter för jordbruksproduktionen i den mån kvävegödselmedel kunna göras tillgängliga och prisbilliga. På dessa bygger till exempel i stor utsträckning betesproduktionen, som är grundläggande för mjölkproduktionen, och jag tänker mig, att utvecklingen kommer att gå i den riktningen, att alla sämre utjordar, avsides belägna betesvallar, stensatta backar o. s. v. försvinna och betesmarkerna inskränka sig till starkt gödslade betesvallar, därvid framför allt kvävegödning kommer till användning.

Reservationen går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att hela frågan om såväl tillgodoseendet av det inhemska jordbrukets behov av artificiell kvävegödning som jämväl anläggandet eller utbyggnad av den industriella kvävegödningstillverkningen medelst elektrometoden, med hänsyn jämväl tagen till eventuella exportmöjligheter, måtte skyndsamt utredas. Jag kan icke finna annat än att denna fråga är av yttersta vikt. Vad beträffar den passus, där det talas om eventuella exportmöjligheter, ställer jag mig som sagt tveksam, men det skadar ju icke, att den står där. Jag anser mig således kunna yrka bifall till denna reservation. Syftet är ju under alla omständigheter, att vi om möjligt skola få en inhemsk kväveproduktion, som kan göras billig. Visar det sig vid en förutsättningslös utredning, att det är möjligt att lita till våra importmöjligheter, är det klart att frågan förfaller, men frågan är som sagt av så stor vikt och betydelse, att en utredning är på sin plats, och därför ber jag att nu liksom då denna fråga behandlades i fjol få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! I fjol väcktes en liknande motion, som remitterades till jordbruksutskottet. Jordbruksutskottet kom vid behandlingen av frågan till ungefär samma uppfattning som den statsutskottet i år kommit till. Efter grundlig utredning kom jordbruksutskottet till den uppfattningen, att förutsättningar för åstadkommande av en ökad produktion här i landet av billiga kvävegödselmedel knappast vore till finnandes. Delvis byggde vi då på det faktum, att Kooperativa förbundet hade startat en ny kvävegödsel-fabrik i Köping, vilken som bekant skall komma att tagas i bruk under sista hälften av år 1945. Kammarens ledamöter må ha vilken mening som helst angående Kooperationen. Det är dock allmänt känt, att när det gäller försäljning av varor till konsumenter har Kooperativa förbundet alltid strävat efter att hålla en så låg prisnivå som möjligt. Motionärerna klagade i fjol i debatten över det ensidiga remissförfarandet. I år ha icke liknande klagomål framförts, men nu har man i stället riktat sig emot utskottsbehandlingen av ärendet. Trots att motionärerna i år hade den stora förmånen — de trodde åtminstone själva, att det var en stor förmån — att få ärendet remitterat till statsutskottet, ha de förföljts av samma otur som i fjol. Statsutskottet har kommit till samma resultat som jordbruksutskottet då kom till.

Jag undrar, om icke de ärade talesmännen för motionen och reservationen i dag bygga sitt resonemang på förutsättningen, att vi här i Sverige skola få en inhemsk kväveproduktion, som under alla förhållanden är fullt tillräcklig för landets totala behov. Detta låter sig givetvis sägas, men är det så alldeles säkert, att det under alla förhållanden är nödvändigt eller ens önskvärt att få till stånd en sådan produktion? Från statsutskottets sida har upplysts, att den nuvarande kväveproduktionen här i landet fyller förkrigsbehovet och sannolikt ungefär 75 % av efterkrigsbehovet. Finns det någon anledning för statsmakterna att gå in för en utredning i denna sak? Motionärerna synas liksom reservanten, herr Svensson i Grönvik, utgå från den förutsättningen.

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)
att vi böra göra oss fullt oberoende av utlandet och söka bliva totalt självförsörjande på kvävegödsselfabrikationens område. Jag är som sagt icke fullt övertygad om att detta under alla förhållanden är nödvändigt. Kanske är det icke ens önskvärt. Om vi här i landet skola kunna upprätthålla en levnadsstandard, som icke är alltför låg, är det väl ofrånkomligt, att vi måste driva affärer främst med våra grannfolk och jämväl med många andra länder. Skola vi kunna sälja varor till utlandet, måste vi också få varor tillbaka. Till våra grannar norrmanen måste vi leverera en mångfald av varor, men det kan, herr Svensson i Grönvik, tänkas, att de enda varor, som norrmanen ha att lämna oss i utbyte, äro huvudsakligen fisk och kvävegödsel. Det är troligt att deras förutsättningar att till oss kunna leverera andra varor icke äro så värst stora. Ser man saken ur den synpunkten, tror jag, att man utan vidare kan fastslå som ett axiom, att vår egen tillverkning av kvävegödselmedel icke behöver vara så stor, att den helt fyller behovet. Det är möjligt, att det kan vara mera ändamålsenligt och nationalekonomiskt fördelaktigare att vi i utbyte för till dem levererade varor köpa en del gödselmedel ifrån våra grannfolk.

Herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag hade icke tänkt säga något i detta ärende, men den iver, med vilken man söker göra denna fråga till ett rent jordbruksintresse, föranleder ett par reflexioner.

Det är uppenbart, att den största kvävekonsumenten i världen är kriget. Det finnes ingen jämförelse mellan krigets behov av kväve och den fredliga odlingens kvävebehov. Följden är, att när kriget är slut har man i världen på detta område en lösgjord produktionskraft, som är mycket omfattande. Någon brist på kväve kan det därför icke bli fråga om, utan det måste finnas ett väldigt överskott, om produktionsmöjligheterna skola utnyttjas.

Nu har ju Sverige sina ordinarie exportintressen att tillvarataga. Vi ha industrier, som arbeta för världsmarknaden. Därtill ha vi under de närmaste åren en omfattande export i samband med svensk hjälpverksamhet. Om vi skola ha någonting i betalning för detta, så måste vi på vissa punkter importera. I annat fall går hela systemet i baklås.

Det är på denna punkt som jag tycker att jordbrukets talesmän intagit en något egendomlig ståndpunkt, därför att jordbrukets främsta intresse för framtiden är att behålla ett gränsskydd för de svenska livsmedlen. Förutsättningen för detta är, att vi hjälpligt kunna klara upp handelspolitiken trots ett sådant gränsskydd för våra livsmedel. Skola vi då på den ena punkten efter den andra göra oss självförsörjande även beträffande sådana industriella produkter, där vår handelspartner har överflöd på varor, måste detta bli en stor påfrestning just på jordbrukets gränsskydd i fråga om dess vitala intressen.

Jag tror därför icke, herr talman, att det, åtminstone för närvarande, kan göras gällande, att det är något jordbruksintresse att här sätta i gång en utredning beträffande en utbyggd kväveindustri. Jag tror, att vi utan någon som helst olägenhet, både ifrån jordbrukets synpunkt och med hänsyn till vår folkförsörjning, kunna avvakta händelsernas utveckling en smula på detta område.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! När jag hörde herr Andersson i Löbbo fick jag den uppfattningen, att han var tillfredsställd över att motionen i år icke fått välvilligare behandling i statsutskottet än den fick i fjol i jordbruksutskottet. Det är klart, att om man är rädd om prestige kan man hysa

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)

en sådan tillfredsställelse. Men jag har icke tänkt mig, att frågorna skulle behandlas olika beroende på vilket utskott som behandlar dem, utan de skola väl behandlas sakligt oberoende av vem som har hand om den förberedande utredningen.

Det var ett annat avsnitt i herr Anderssons anförande, som för mig verkade litet överraskande. Det var när han först underströk, att Kooperativa förbundet snart är klart med sin tillverkning av kväve. Eftersom det är känt för att både producera — det sade han visserligen icke — och sälja billigt, skola vi icke tänka på att i detta fall kunna konkurrera med Kooperativa förbundet. Men i en senare del av anförandet kom herr Andersson i Lööbo fram till de handelspolitiska motiven, som också herr Svensson i Ljungskile varit inne på. Då tänkte jag för mig själv: Tänk ändå, att vi skola vara så beroende av vår handelspolitik, att vi icke ens våga oss på att företaga en utredning i en fråga som denna! Jag undrar, om Kooperativa förbundet, när det satte i gång sin produktion och byggandet av detta, var så förfärligt känsligt på den punkten. Hade det varit det, skulle det naturligtvis avstått från att bygga denna fabrik. Jag förutsätter, att Kooperativa förbundet icke gjort detta av filantropiska motiv för att göra jordbruket en tjänst, utan jag förmodar, att Kooperativa förbundet har gjort det för att göra det kapital förbundet möjligen besitter räntebärande. Med min kännedom om Kooperativa förbundets affärsmetoder förutsätter jag, att detta varit skälet för Kooperativa förbundets beslut om byggandet av denna kväveindustri anläggning.

Vad i övrigt gäller själva utredningen var ju herr Orgård inne på detta. Jag kan naturligtvis förstå, att han för sin del tyckte, att utredningen var både behövlig och värdefull; det enda han kände någon tveksamhet inför var huruvida det skulle bli exportmöjligheter. Det står emellertid i motionen, vilket vi ordagrant avskrivit i reservationens kläm: »eventuella exportmöjligheter». Den saken tycker jag icke behöver utgöra ett hinder för att göra en utredning, om förutsättningar härför finnas.

När jag sedan försökt att noga avlyssna de olika anförandena, så lämnade herr Lövgren i Boden bland annat ett meddelande om att förutsättningarna för denna industri voro så väsentligt förbättrade på grund av förändringarna sedan 1918, då denna fråga var före, att det var ingen jämförelse i detta hänseende.

Man säger, att nu skall man icke göra någonting men möjligen när man kommer några år framåt i tiden. Jag skulle vilja fråga: varför vill man icke göra någonting nu?

Herr Orgård: Herr talman! Det är tydligen två skäl, som varit avgörande för utskottet. Det är för det första, att Kooperativa förbundet har satt i gång en industri på detta område. Kooperativa förbundet står på fri konkurrens grund och söker tillverka produkter så billigt som möjligt. Men å andra sidan kan man icke förtänka Kooperativa förbundet, att om det har en industri byggd på en viss metod det kanske icke är så intresserat av att få en undersökning omfattande en annan metod, även om denna eventuellt skulle utvisa ett rationellare sätt för tillverkning av billiga gödningsämnen. Jag menar, att det förhållandet bör ej vara avgörande för om de svenska statsmakterna anse, att en utredning av hela frågan bör företagas.

Det andra skälet, som kanske varit ännu mera avgörande, är det handelspolitiska. Vi veta att vissa påtryckningar ägt rum i detta sammanhang, åtminstone i fjol. Jag vet ej i vilken utsträckning det skett i år. Herr Svensson i Ljungskile anförde som allmänt skäl, att just nu, när vi exportera så mycket varor och för framtiden räkna med att få en utvidgning av vår exportindustri

Motioner om utbyggnad av kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)
 men också å andra sidan måste räkna med vidgade importmöjligheter, böra vi ej utbygga våra egna industrier utan köpa så mycket som möjligt från utlandet för att få valuta för vår export. Detta kan vara riktigt rent allmänt sett. Men vi måste undersöka förhållandena i varje särskilt fall. Detta resonemang bör icke utesluta möjligheten för oss här hemma att i varje särskilt fall undersöka betingelserna för en viss produktion, som kan konkurrera och åstadkomma billigare produkter. Här är det ju icke så mycket fråga om i vad mån det kan vinnas tillgång på kvävegödningsmedel, utan det är framför allt fråga om möjligheterna att få billigare sådana. Vad en sådan utredning skulle syfta till är att utreda frågan, i vad mån vi kunna få en kvävegödningsindustri, som kan konkurrera med den utländska importen. Visar det sig omöjligt, är det under alla förhållanden nyttigt, att en utredning äger rum. Jag anser frågan överhuvud taget, när det gäller jordbrukets rationalisering, vara så viktig, att man under alla omständigheter icke bör avvisa en opartisk utredning, som tar frågan i hela dess vidd under omprövning.

Jag yrkar fortfarande bifall till herr Svenssons i Grönvik reservation.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag är övertygad om att ett ärende här i riksdagen blir sakligt behandlat oavsett vilket utskott det blir hänvisat till. Något annat har jag icke heller gjort gällande. Det kan hända, herr Svensson i Grönvik, att den omständigheten att statsutskottet i år behandlat samma ärende som jordbruksutskottet behandlade i fjol och därvid kommit till samma resultat som jordbruksutskottet då kom till är ett av de allra bästa bevisen för att ärendet behandlats sakligt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Svensson i Grönvik avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Svensson i Grönvik avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Anslag till
expeditions-
baracker för
statens ut-
lännings-
kommission.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till expeditonsbaracker för statens utlänningskommission.

I propositionen nr 287 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 maj 1945,

Anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission (Forts.)
föreslagit riksdagen att till Expeditionsbaracker för statens utlänningskommission å kapitalbudgeten under Statens allmänna fastighetsfond å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 627 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Expeditionsbaracker för statens utlänningskommission å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 627 500 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Bernhard Nilsson, Bäckström, Mannerskantz, Johan Eric Ericson* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Expeditionsbaracker för statens utlänningskommission å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 192 500 kronor;

2) av herr *Heiding*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Pettersson* i Dahl: Herr talman! Som framgår av utskottets utlåtande gäller det här byggandet av en barack vid Valhallavägen för utlänningskommissionen. Det rör sig om en byggnad i två våningar om sammanlagt 84 rum. Enligt byggnadsstyrelsens beräkningar skall den kosta 360 000 kronor. Men så föreslår man, att den på grund av den stora brådskan skall byggas i skift, vilket föranleder en kostnadsökning på 75 000 kronor. Sammanlagt blir det alltså en kostnad på 435 000 kronor.

Nu har utskottet vid behandlingen av detta ärende skrivit förhållandevis restriktivt. Utskottet är enigt om att det är ett egendomligt tillvägagångssätt, som är ägnat att ingiva viss betänksamhet mot hela förslaget. Så säger utskottet, att den politiska utvecklingen gjort det möjligt, att en hel del av de utlännningar, som nu vistas här, komma att förflyttas från vårt land; särskilt gäller detta de utlännningar, som ha hemortsrätt i Norge och Danmark.

Av handlingarna framgår, att framställning om detta har gjorts i en skrivelse från statens utlänningskommission, som lämnats till Kungl. Maj:t den 5 april 1945. Efter denna tidpunkt har läget ganska väsentligt ändrats.

Sedan fortsätter utskottet sitt resonemang och säger, att på grund av den föredragning, som utskottet fått från departementet, vill ändå icke utskottet motsätta sig att anvisa det begärda anslaget, men det förutsätter, att Kungl. Maj:t skall taga ärendet till förnyad omprövning, innan Kungl. Maj:t sätter i gång med byggandet av denna barack.

Inom utskottet äro vi emellertid fem reservanter, som ansett, att utskottet med sin skrivning i stället borde ha kommit fram till ett avslagsyrkande på det begärda anslaget. Vi ha resonerat som så, att om det också just nu är särskilt trängande i utlänningskommissionen och utlänningsförläggningarna, vet man kanske icke riktigt, hur läget är när denna barack blir färdigställd. Man måste väl ändå förutsätta, att det tar viss tid att bygga denna barack. Även om det skall arbetas i skift och den kan uppföras på två, tre eller fyra månader, drar det i alla fall en viss tid innan den blir färdigställd. Man förutsätter, att läget under tiden skall ha blivit klarare. Man tycker, att det åtminstone då bör vara möjligt att ordna dessa lokaler under den tid, som det tar att bygga denna barack.

Anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission (Forts.)

Vi ha således kommit till den uppfattningen, att dessa pengar skulle man kunna spara. Det rör sig dock om en byggnad, som man omöjligen kan tänka sig att få någon användning för i fortsättningen. Den blir väl, antar jag, begagnad endast för detta ändamål. Sedan får väl denna byggnad rivas ner och föras bort. Då är värdet av byggnaden ganska minimalt.

Vi ha nyligen lämnat pengar för att uppföra en liknande barack på Riddarholmen. Det hade först begärts 145 000 kronor för denna byggnad, men nu har Kungl. Maj:t begärt ett ytterligare anslag därför på 192 500 kronor. Om detta fyllnadsanslag har det icke rätt olika uppfattning inom utskottet, varken för majoritetens eller reservanternas del, utan anslaget har tillstyrkts. Men det är, som sagt, inför detta nya anslag, som vi ställa ett mycket stort frågetecken och spörja, om det verkligen är klokt av riksdagen att nu bevilja detta anslag. Vi förmena, att det vore klokare att riksdagen sparade detta ganska stora anslag på 435 000 kronor.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr Persson i Vinberg: Herr talman! Detta är ju ett ganska litet ärende. När det slutbehandlades i utskottet, hade läget i världen ändrats. Det är klart, att vi ställde oss frågan, huruvida vi skulle tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ifrågavarande ärende eller ej. Vi hade emellertid i utskottet också uppe ordföranden i utlänningskommissionen, som fick redogöra för hur han såg på läget under den närmaste framtiden. Sedan vi ställt frågor till vederbörande och han redogjort för hur han såg på saken, beslöte vi oss för att tillstyrka ifrågavarande proposition med en betydelsefull reservation, nämligen att Kungl. Maj:t skulle taga ärendet under förnyat övervägande, innan Kungl. Maj:t läte verkställa ifrågavarande beslut.

Vi hoppas också, att Kungl. Maj:t anser med sin plikt förenligt att åter pröva denna fråga, innan beslutet verkställs. Jag förmodar, att så kommer att ske. Det rådde inom utskottet förvissning om att beslutet icke skulle träda i kraft, förrän Kungl. Maj:t tagit under förnyat övervägande, huruvida bygget skulle sättas i gång.

Läget är emellertid så ovisst, att vi från utskottets sida icke ansågo oss kunna gå på rent avslag, utan vi måste, med denna reservation som jag livligt hoppas skall beaktas, för dagen tillstyrka vad Kungl. Maj:t i detta fall föreslagit.

Det är sedan länge känt, att lokalbristen är oerhört stor både i våra ämbetsverk och för de kommissioner, som tillkommit på senare tid, på grund av olika förhållanden här i Stockholm. Men ingen vet vad den närmaste framtiden kommer att medföra för utveckling. Ingen vet heller med säkerhet, huruvida vi inte äro skyldiga att i humanitetens tjänst bringa flyktingarna hjälp. Och därest vi skola kunna göra detta på ett någorlunda effektivt sätt, så att vi skilja oss med heder ifrån den uppgiften, måste vi också se till att vi ha myndigheter, vilka kunna handlägga de mycket besvärliga ärenden som ofta förekomma beträffande flyktingarna.

Med dessa få ord, herr talman, tar jag mig friheten yrka bifall till utskottets hemställan. Jag kan också nämna, att första kammaren nyss fattat beslut härom, och jag hoppas att andra kammaren gör sammanledes.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag bör kanske yttra några ord i denna fråga, även om jag har svårt att tänka mig annat än att kammaren här följer statsutskottet, då ju från denna kammare

Anslag till expeditiionsbaracker för statens utlänningskommission (Forts.)
endast finnes en reservant. Detta tyder på att statsutskottets ledamöter i stort sett blivit övertygade om att man inte bör avslå framställningen.

Jag behöver väl knappast försäkra kammarens ledamöter därom att man inte framlägger förslag om sådana anordningar som det här gäller, om man inte blivit absolut övertygad om att de äro oundgängligen nödvändiga. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi under detta världskrig, i motsats till vad som skedde under det förra, ha avvisat tanken på att för människor uppföra nödbostäder i stället för att söka lösa uppkomna svårigheter på bostadsmarknaden på ett mera rejält sätt. Men nu har det egendomliga inträffat, att vi faktiskt redan tvingats att bygga ett par sådana nödbostäder åt våra ämbetsverk, därför att det inte finns någon möjlighet att skaffa tillräckliga utrymmen på annat sätt.

Det är alldeles riktigt, som det anföres, att situationen i dag är förändrad, jämförd med situationen då propositionen framlades, i det att våra danska och norska vänner inom kort tid praktiskt taget allihop skola återvända till sina befriade länder. Men lättnaden i utlänningskommissionens arbetsbörda blir inte så stor som man kanske i allmänhet föreställer sig på grund av denna förändring. Utlänningskommissionen har ju bl. a. att bevilja eller avslå uppehållstillstånd, att bevilja eller avslå arbetstillstånd, och dessutom skall den ta hand om frågorna rörande inresor och mycket annat arbete i samband med anordnandet av förläggningar och sådant. Norrmän och danskar ha emellertid varit befriade från skyldigheten att ha arbetstillstånd. De ha kunnat söka arbete var de velat och där de haft uppehållsrätt, och det ha de i regel haft utom i Stockholm, Malmö och Göteborg. Detta har inneburit en mycket väsentlig lättnad uti utlänningskommissionens arbete. Därvidlag sker dock ingen ändring. Beträffande alla andra främmande nationaliteter gäller arbetstillståndstvånget, och jag förmodar att man på den punkten är t. o. m. mindre villig nu att göra någon ändring än man varit tidigare, eftersom man kan hysa farhågor för att arbetsmarknadens utveckling inte kommer att bli lika gynnsam som den i allmänhet varit under kriget.

Vidare vill jag meddela att det, trots att norrmän och danskar lämna oss, kommer att finnas kvar icke mindre än 75 000 flyktingar i landet. Deras ärenden skola skötas som hittills. Ett av de mera allmänt förekommande klagomålen gent emot vår flyktingspolitik har varit, att flyktingarna ha fått vänta för länge innan de fått sina pass — i den mån de skola ha statslöshetspass — innan de fått sina viseringar och sina uppehållstillstånd och även innan de fått sina arbetstillstånd. Dessa klagomål ha varit ganska irriterande men ha tyvärr icke saknat fog. Detta har i huvudsak berott därpå att man icke har kunnat förse utlänningskommissionen med all personal som behövdes för att snabbt kunna expediera dessa tiotusentals, för att inte säga hundratusentals ärenden, som kommissionen haft att handlägga. Man har inte kunnat förse den med personal helt enkelt därför, att man inte haft någon plats att sätta personalen; lokalutrymmena utgjorde i och för sig ett hinder för tillräcklig rekrytering av utlänningskommissionen.

Men vidare: det är ingalunda säkert att vi slippa nya kontingenter utav flyktingar. Det har nyligen förekommit vissa, låt vara rätt preliminära förhandlingar med representanter för den internationella hjälporganisationen UNRRA. De ha frågat oss om vi i Sverige vore villiga att motta personer, som skulle repatrieras, d. v. s. som skulle återföras till sina hemländer. Man har ifrån UNRRA:s sida sagt att avsikten är att vuxna, friska personer skola föras direkt ifrån Tyskland, Polen etc., till respektive hemländer. Men som alla veta, som läst skildringarna i tidningarna, finns det otroliga mängder av sjuka personer, vilka måste erhålla vård och snabb vård, om den skall göra någon effekt.

Anslag till expeditiionsbaracker för statens utlänningskommission (Forts.)
Därför har man sagt ifrån UNRRA: Vi vilja gärna i Sverige placera ett antal personer — man har inte angivit någon siffra, men jag tror att anspråken i själva verket äro ganska stora — som kunna återhämta sig här, innan de komma tillbaka till sina hemländer. Detta skulle ingå i de uppofteringar som Sverige skulle förklara sig villigt att göra till följd av kriget, barbariet, terrorn och svälten inte minst. Den svenska regeringen har icke ansett sig kunna avvisa anspråk av detta slag, men jag medger att vi varit ganska restriktiva. Vi ha sagt att vi kunna tänka oss att taga emot ett tiotusental barn och sjuklingar, som alltså tills vidare kanske under några månader skulle få vistas i Sverige tills de utan större risker kunde återföras till sina hemland.

Det är visserligen mycket bra att vi nämnt denna siffra på ca 10 000, men jag fruktar att när det kommer till handling, vi icke kunna hålla fast vid en så låg siffra. Detta göra att ännu så länge ingen möjlighet finns att på allvar förutse, huruvida utlänningskommissionen kan begränsas eller om den inte alltjämt i viss utsträckning måste få utvecklas och därmed också ställa större anspråk på lokalbehovet än som hittills kunnat tillgodoses.

Allt detta vill jag säga bara för att klargöra, att ärendet icke föreligger i sådant skick att det finns någon som helst rim och reson i att avslå hela framställningen. Detta hindrar inte att jag fullkomligt delar statsutskottets majoritets mening, att på grund av den förändring i situationen som skett genom norrmännens och danskarnas hemresa ärendet skall upptagas till förnyad undersökning. Det är ju tänkbart att man inte behöver en så stor barack som här föreslagits. Jag vill inte ge några utfästelser, men i varje fall skall detta spörsmål tas upp till förnyad prövning, och skulle det då visa sig att de utgångspunkter inte längre äro för handen, varifrån propositionen en gång utgick, och att man inte längre behöver räkna på samma sätt som man gjorde då, är det självklart att Kungl. Maj:t inte kastar ut 435 000 kronor eller 627 000 kronor i onödan. Det ligger väl i sakens natur. I själva verket innebär ett riksdagsbeslut nu ingenting annat än att man tillmötesgår en önskan att bereda Kungl. Maj:t *möjlighet* att om så fortfarande befinnes erforderligt tillgodose detta lokalbehov.

Jag kan nämna att enligt den mening jag företräder hade Kungl. Maj:t rättighet att använda till flyktingpolitiken anvisade medel för att uppföra denna barack. Det är vår skyldighet att sörja för att vi kunna tillgodose även administrationen för flyktingarna. Vi ansågo oss ha rättighet att till detta ändamål använda det anslag, som är anvisat till våra flyktingsarrangemang, men vi ville inte, när riksdagen inte var samlad, använda oss av den rättighet vi ansågo oss ha utan ville underställa riksdagen frågan, naturligtvis i den, som jag hoppas, inte alltför naiva tron, att riksdagen inte helt enkelt skulle vägra oss att få göra ett sådant arrangemang, om det som sagt skulle visa sig nödvändigt och behövt.

Sedan man har fastställt att detta skall göras, om nu beslutet kommer att gå i den riktningen, behöves det inte dröja så förfärligt länge innan baracken är färdig. Det har försäkrats oss att på sex veckor kan en barack av denna typ vara färdig.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag vill endast för att undvika missförstånd säga, att reservanterna inte ha menat att vi här i Sverige skulle uppträda på annat sätt gent emot dessa flyktingar än vi tidigare gjort eller att vi inte skulle vara så humana och hjälpsamma som vi ha varit och givetvis också böra vara.

Den flyktingkontingent som nu vistas här omfattar bortåt ett par hundra tusen personer, och herr statsrådet säger själv, att när danskar och norrmän ha

Anslag till expeditiionsbaracker för statens utlänningskommission (Forts.)
kommit härifrån blir det i alla fall 75 000 människor kvar. Om man därtill lägger det antal flyktingar som UNRRA nu vill logera här, alltså omkring 10 000 eller något mer, blir det ändå ett avsevärt antal färre flyktingar i landet hädanefter än som funnits här hittills. Det är denna omständighet som legat bakom reservanternas uppfattning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 135, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 225 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 mars 1945, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal finge i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll förordnat,

dels ock under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1945/46 till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal anvisa ett förslagsanslag av 3 200 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle, bland annat, en särskild avvecklingsersättning utgå. Denna ersättning skulle bestämmas med hänsyn till vad som tillkommit den långtidsinkallade i form av krigslön och i förekommande fall familjebidrag samt hemortslön, därvid beloppet skulle bestämmas efter den ortsgrupp enligt den för allmänna folkpensioneringen gällande ortsindelningen, vartill vederbörandes mantalsskrivningsort vore hänförd. Avvecklingsersättningens maximibelopp för första månaden hade ansetts böra bestämmas till 400 kronor i ortsgrupp I, till 450 kronor i ortsgrupp II och till 500 kronor i ortsgrupp III.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *I. Persson m. fl.* (I: 327) och den andra inom andra kammaren av herr

*Särskilda
övergångs-
förmåner åt
långtidsin-
kallad bered-
skapsper-
sonal.*

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)
Pettersson i Norregård *m. fl.* (II: 516), i vilka hemställts, att riksdagen måtte fastställa avvecklingsersättningens maximibelopp åt långtidsinkallad beredskapspersonal till 450 kronor i alla ortsgrupper;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Kinna väckt motion (II: 545).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 545, i vad den avsåge avvecklingsersättning vid återgång till före beredskaps-tjänstgöringen innehavd anställning, samt med avslag å motionerna I: 327 och II: 516 medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal finge i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i sin motivering förordat;

b) till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

c) till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor;

II. att motionen II: 545, i vad den icke i utskottets motivering och hemställan behandlats, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Grünebo*, *Bäckström*, *Mannerskantz*, *Heiding*, *Carlström*, *Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd, *Johansson* i Mysinge och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 545, i vad den avsåge avvecklingsersättning vid återgång till före beredskaps-tjänstgöringen innehavd anställning, samt med bifall till motionerna I: 327 och II: 516 medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal finge i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad reservanterna i sin motivering förordat;

b) till Särskilda — — — 1 000 000 kronor;

c) till Särskilda — — — 2 200 000 kronor;

II. att motionen — — — åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Johansson* i Mysinge: Herr talman! I anledning av att jag har mitt namn under en till detta utlåtande fogad reservation skall jag be att få anföra några synpunkter på det föreliggande ärendet.

De anordningar som här äro föreslagna av Kungl. Maj:t och också av utskottet i huvudsak accepterats för att hjälpa de långtidsinkallade att omplanteras i det civila livet och arbetslivet äro synnerligen tacknämliga. Det gäller ju både värnpliktslånen, yrkesutbildningen och den s. k. avvecklingsersättningen. Det är endast på den sistnämnda punkten som utskottet delat sig. Kungl. Maj:t har föreslagit och utskottets majoritet har accepterat att avvecklingsersättningen skall dyrortsgrupperas. Man har föreslagit tre olika dyrortsgrupper, som sammanfalla med folkpensionernas, med beloppen 400, 450 och 500 kronor.

Det är enligt min uppfattning synnerligen svårt att finna bärande skäl för ett sådant arrangemang. Personligen är jag ytterligt tveksam då det gäller dyr-

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)

ortsgrupperingen överhuvud taget och speciellt då det gäller att i dagens läge föra in den på nya områden. Men man måste givetvis också beakta de skäl, som kunna anföras för en dylik anordning. Ett sådant är först och främst, att den stora massan av dem som komma i fråga för erhållande av dessa ersättningar skulle vara familjeförsörjare. Så torde dock knappast vara fallet, utan det är väl mest, förmodar jag, yngre personer, vilkas förutvarande mantalsskrivningsort inte kan ha någonting med de framtida arbetsmöjligheterna att göra. Jag vågar helt naturligt inte uttala mig bestämt på den punkten, då jag icke sett några siffror rörande antalet inom respektive kategorier.

Utskottet säger att maximibeloppet icke kan fastställas till 450 kronor för samtliga orter i riket, såsom reservanterna föreslagit, »då löneförmånerna och jämväl familjebidragen, som utgått under tiden för tjänstgöringen, varit bestämda med hänsyn till mantalsskrivningsortens ortsgrupp». Likaså säges det: »Mot ett slopande av ortsgrupperad avvecklingsersättning talar också enligt utskottets uppfattning det förhållandet, att för de värnpliktigas del avvecklingsersättningens belopp — liksom familjebidragsbeloppet under tiden för tjänstgöringen — främst kommer att påverkas av de faktiska bostadskostnaderna och dessas storlek ovedersägligen är betydligt större i de till ortsgrupp III hörande orterna än i orter, hänfödda till ortsgrupp I.»

Jag förstår för min del inte att detta resonemang kan hålla, om man räknar med att huvudgruppen utgöres av den ogifta kategorien. Tvärtom kan det i så fall ge upphov till orättvisor och andra i praktiken uppdykande svårigheter. En långtidsinkallad kan vara mantalsskriven på en billig ort men efter inkallelsen ha flyttat tillbaka till sina föräldrar på en dyrare ort. Skall han då åtnjuta den lägre dyrortersättningen eller, om det är tvärtom, skall han åtnjuta den högre ortens ersättning, ehuru han kanske vid arbetssökandet kommer att befinna sig på den billiga orten? Det kan väl också, åtminstone i ytterlighetsfall, hända att det på landsbygden finns någon familj, som t. ex. har tre söner långtidsinkallade, vilka vid dessa ersättningsars beviljande få olika belopp, även om de vid arbetssökandet bosatt sig på fäderneorten. Jag har en känsla av att detta kan ge upphov till att arbetskraften bindes vid en viss mantalsskrivningsort och således inte blir så rörlig, som den behöver vara vid sökandet efter arbetstillfällen, och av den anledningen är jag som sagt mycket tveksam i fråga om dyrortsgruppering på detta område.

Det har på senare tid skett en kraftig utjämning av levnadskostnaderna olika orter emellan, och detta har accentuerats sedan den tid, då familjebidragslagen tillkom. Denna utjämning fortgår alltså, och vi närma oss nu också tidpunkten för dyrortskommitténs slutförande av sitt arbete, och av allt att döma får man väl förutsätta att en väsentlig hopkrympning av denna dyrortsgruppering skall ske. Det riktiga är enligt mitt förmenande att de långtidsinkallade få lika ersättning och samma möjligheter att skaffa arbete, var det passar, arbete för vilket vederbörande är lämplig och utan hänsyn till var han vid inkallelsen var mantalsskriven. Även om beloppet fastställes till 450 kronor kan man knappast påstå, att de på högsta dyrort boende bli särskilt lidande. Detta innebär en utjämning som jag anser bör kunna tillfredsställa samtliga parter.

Lägger man här till att dessa avvecklingsersättningar äro maximibelopp, som skola prövas under hänsynstagande till en hel del faktorer, såsom skillnaden mellan inkomster m. m., så lär det också bli svårt i många fall att praktiskt genomföra denna dyrortsgruppering.

Herr talman! Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade, av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)

Herr Pettersson i Norregård: Herr talman! Efter den föregående talarens yttrande skulle jag egentligen icke behöva yttra mig, men som motionär skall jag ändå göra några reflexioner och påpekanden i anledning av detta utlåtande.

Vi motionärer voro motståndare redan till graderingen efter s. k. dyrort av månadslön och familjebidrag. När det nu gäller här att lämna ersättning till dem som varit inkallade, är denna dyrortsgradering ännu mera obehövlig än eljest. Det är de, som under de sista två åren varit inkallade i 21 månader, som skola få denna hjälp, men de utgöra icke en så ofantligt stor del av dem, som varit inkallade under alla de fem år det här gäller. Men en hel del av dem äro för närvarande i tjänstgöring. När de nu skola ut i det civila livet ha alla dessa gjort samma prestation för landet. De ha varit inkallade under denna långa tid, och då tycker man det är oriktigt med denna dyrortsgradering, varigenom de skulle få olika ersättningar, innan de inordnas i samhällslivet och återfå sina anställningar. Det är för övrigt föga troligt, att de återfå de anställningar, som de ha haft, utan de måste kanske söka sådana på andra platser än där de förut voro mantalsskrivna. De kunna således komma att byta dyrort.

Dyrortsgraderingen synes ha blivit en helig princip för dem, som bestämma härom, och man söker införa denna princip på alla möjliga och omöjliga områden. Det pågår ju en utredning, som skall klargöra de olika orternas dyrhetsförhållanden, men denna har ännu icke blivit färdig. Jag tycker det är onödigt att på nya områden föra in denna dyrortsgradering som är så omtvistad.

Det är rätt betecknande att så många ha antecknat sig som reservanter till detta utlåtande, ty det rör sig ju här knappast om en partiskiljande fråga, och trots detta är ingen socialdemokrat på reservationen. När nu utskottet haft att taga ställning till denna fråga om dyrortsgraderingen, synes den emellertid ha blivit en partiskiljande fråga, ehuru den icke hade bort bliva det. Jag vet inte, hur det kommer sig att socialdemokraterna i en sådan här fråga kunnat få en enig inställning. Men kanske betrakta de denna fråga som en stor och viktig efterkrigsplaneringsfråga och ha måhända redan nu bestämt sig för att dyrortsgraderingen ovillkorligen skall behålla de former den nu har. Jag vet eljest icke vad de ha för motiv för att sluta upp kring denna princip, som leder till att landsbygden sättes i efterhand vid olika tillfällen.

Jag skall inte uppehålla kamraren längre med denna fråga, den har ej en sådan storleksgrad, men jag har, herr talman, velat göra dessa reflexioner och ber att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag skall tillåta mig att giva uttryck för den meningen, att det var ett gott grepp av departementschefen, då han framlade denna proposition för att möta avvecklingen av beredskapen. Den har såvitt jag förstår framlagts i den anda av vilja att göra den pressande tidens krav så lätta som det överhuvud taget varit möjligt för de människor, som nödgats deltaga i de uppgifter, som vi varit samlade om. Jag vill också nu uttala att enligt min erfarenhet — om den icke missleder mig — från de senaste fem årens — det rör sig nu snart om sex år — prövning av Kungl. Maj:ts olika förslag i vad det gällt förhållandet till de människor, som vi oroat och kallat in, ha dessa förslag uteslutande varit av förstående och humanitär art. Denna avvecklingsproposition har gått i samma anda, och det är nog icke alldeles utan att man förvånar sig över att avvecklingen av denna uppgift synes kunna lösas så relativt billigt som synes bliva fallet.

Vid granskningen av propositionen har denna kunnat praktiskt taget i sin helhet godkännas. Det är allenast på en punkt, där en motionär ansett, att

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)
generositeten kanske kunde skruvas tillbaka litet. Det gäller sådana inkallade, som ha utsikt att komma tillbaka till tidigare innehavda platser, och dessa inkallade föreslås skola undantagas från den särskilda hjälp den första tiden — särskilt den första månaden — som propositionen vill giva. Under sådana omständigheter är det faktiskt förvånansvärt, att vi i detta sammanhang behöva ta upp till diskussion frågan om dyrortsgraderingen. Jag instämmer med den senaste ärade talaren, som uttalade sin förvånig över att så många reservanter anmält sig i detta ärende.

Det är här icke fråga om något nytt område, där dyrortsgraderingen skulle inplaceras. Förslaget är icke, såvitt jag kan se, ett nytt förslag. Det avser att tills vidare i ekonomiskt avseende omhändertaga människor, som äro inkallade och som skola hjälpas över i normalt arbetssystem. Det är där generositeten ligger. Vi släppa dem icke utan vidare, utan de få fortsätta under statens beskydd inom ramen för av riksdagen beslutade medgivanden. Här gäller det endast en omändring av de förmåner staten är beredd att giva dessa inkallade under en tid framåt, sedan staten släppt beredskapen, tills de fogats in i ett normalt civilt arbetssystem.

Själva utgångspunkten vilar sålunda på de förmåner de ha haft, och dessa äro till sin huvuddel dyrortsgraderade. Anfallet mot dyrortsgraderingen i detta avseende måste vara ett uttryck för ett missförstånd och bero på ett misstag. Att under sådana omständigheter detaljvis polemisera mot de synpunkter, som framförts från talesmännen på reservanternas sida, kan i det stora hela anses vara överflödigt. Men det är ju skäl att påpeka, att detta rent summariska förslag att välja denna mellansumma på 450 kronor för högsta ersättning såsom en för de tre olika grupperna lämplig summa är godtyckligt. Ingen av reservanterna lär kunna lämna något påtagligt vittnesbörd om att de därigenom träffat ett rättvist avgörande. Det är ej nog med att säga, att man med 50 kronor minskar ersättningen till dem, som höra till den högsta dyrortsgruppen. Det innebure i och för sig en degradering av denna grupp vid omflyttningen till ett, som jag karakteriserade det, civilt arbetssystem. Men vad finnes för anledning att flytta upp ersättningen för den, som tillhör den lägsta dyrortsgruppen, från 400 till 450 kronor? Ett dylikt förfaringsätt kan i och för sig i andra sammanhang, schematiskt sett, vara riktigt, men i detta avseende är det orimligt. Det betyder, att vi göra en lönereglering för dem, som tillhöra den lägsta dyrortsgruppen, och ta medel därtill från dem som enligt Kungl. Maj:ts förslag äro avsedda att innefattas i 500-kronorsgruppen. Sådant måste jag med ett milt uttryck beteckna som schematiskt. Jag skulle föreställa mig, att denna kammare knappast kan finna fog för att fara fram på det sättet i detta sista ögonblick av avvecklingen av denna genom inkallelser hårt belastade grupp.

Jag finner sålunda, herr talman, att den behandling, som propositionen och de olika yrkandena fått i utskottets betänkande, svarar mot vad som kan vara riktigt och rättvist efter de utgångspunkter, som denna proposition själv har haft.

Jag tillhör icke — det vill jag slutligen säga — dem, som hänga fast vid dyrortsgraderingen i dess nuvarande form. Jag anser den nuvarande dyrortsgrupperingen i samhället vara ett privilegium — jag kan kanske utan överdrift våga säga ett i visst avseende oanständigt privilegium. Men det är en sak. Den frågan får tagas upp i sitt grundläggande sammanhang, när den utredning, som nu arbetar, blir färdig. Men det finnes intet fog för att, bara för att hålla diskussionen levande, skjuta sönder denna dyrortsgradering i dess nuvarande stadium, som icke är ett första stadium utan ett genomgångssta-

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)
dium. Som jag förut sagt kommer detta system kanske att tillämpas endast en kort tid.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pettersson** i Norregård erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Ingen opponerar sig här mot hjälpen till de inkallade eller mot det välvilliga syfte, som ligger bakom propositionen. Därom är alltså ej tal. Alla äro eniga om att inkallade skola få den hjälp, som svarar mot den långa tid de varit inkallade.

Den ärade talesmannen för utskottet talade om den förvåning, som jag skulle ha uttryckt över att så många antecknat sig som reservanter. Vad jag förvånade mig över var emellertid att frågan blivit partiskiljande i utskottet, något som jag inte såg några motiv för.

Sedan talade herr Törnkvist bland annat om att det skulle bli liktydigt med en lönereglering, om man följde reservanterna. Men här är det ju icke fråga om lönereglering, utan om bidrag tills vederbörande kunna komma in i det civila arbetssystemet, alltså en övergångsform, där utbetalningen sker i intervaller för att undan för undan minska tills de inkallade fått en sådan ställning, att de kunna undvara statens stöd. Detta kan inte kallas för löneroglering i ordets egentliga bemärkelse.

Härefter anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Man kan icke annat än förundra sig över att reservanterna tagit i så kraftigt mot dyrortsgraderingen i detta fall, då det förhåller sig så, att reservanternas förslag i, jag skulle tro, 75 procent av alla fallen upptager samma dyrortsgradering som Kungl. Maj:t och utskottet. Jag vet icke om reservanterna själva förstått att de göra så, men så är det.

Alltså, föreliggande förslag verkar så, att varje långtidsinkallad, som enligt detta förslag blir berättigad till avvecklingsersättning, skall för den första månaden efter hempermitteringen få en summa, som är lika med de förmåner, som han haft i den militära tjänstgöringen. För nästa månad får han 10 procent mindre o. s. v. Efter sex månader utgår ingen ersättning. Principen är att var och en skall få en ersättning, som är lika med och står i proportion till vad han åtnjutit i det militära.

Vad är det för slags folk det här gäller? Vi kunna dela upp dem i tre kategorier. Först ha vi en grupp, för vilken dyrortsgraderingen saknar betydelse, nämligen värnpliktiga utan familj. Deras avlöning är icke dyrortsgraderad. Sedan ha vi alla dem, som ha familj. Där kommer avvecklingsersättningen att följa dyrortsgraderingen, ty familjebidragen och bostadsersättningen följa dyrortsgrupperingen. Detta äro också reservanterna med om. Vidare faller härunder reservpersonalen, alltså reservunderofficerare och reservofficerare. Deras lön är dyrortsgraderad. Avvecklingsersättningen skall även i detta fall gå ut efter dyrortsgraderingen enligt reservanternas förslag. Men så har Kungl. Maj:t och utskottet, då det accepterat förslaget, sagt, att de inkallade kunna dock icke få hur mycket som helst i avvecklingsersättning, d. v. s. en reservkapten eller en reservlöjtnant eller en värnpliktig officer med stor familj får icke fullt ut så mycket, som han har haft i lön. Man har gjort en maximering, som enligt Kungl. Maj:ts förslag är i högsta dyrortsgrupp 500 kronor, i den närmast 450 kronor och i den närmast 400 kronor per månad. Där ha vi vår dyrortsgradering. Vi säga alltså, att även där skall det vara dyrortsgradering. Över dessa ersättningssummor får man inte gå. Då säga reservanterna, att alla skola ha sam-

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)

ma summa; om en person i högsta dyrortsgruppen har 400 kronor i månaden, får han 400 kronor enligt reservanternas förslag. Har en i nästa ortsgrupp 375 kronor, får han bara 375 kronor, och har han 350 kronor, så får han 350 kronor, även efter reservanternas förslag. Det gäller minst 75 procent av alla fall. Men så plötsligt, när det gäller detta lilla antal, som har en lön som överstiger 400 till 500 kronor i månaden, där springa reservanterna fram och säga: Stopp! Där skola vi inte ha någon dyrortsgruppering!

Alltså, det presenteras här ett förslag av reservanterna, som till 75 procent är en dyrortsgruppering och till 25 procent icke dyrortsgruppering. Jag undrar, om reservanterna verkligen tänkt igenom sitt förslag? När jag hörde herr Johansson i Mysinge tala, fann jag, att han polemiserade emot sitt eget förslag. Han talade för ett förslag, som inte föreligger. Följaktligen, när det ligger till på det sättet, måtte väl ändå kammaren finna, att det vore litet konstigt, om vi här skulle genomföra ett system med avvecklingsersättning, som både är dyrortsgrupperat och icke dyrortsgrupperat. Var och en måste förstå, att det kommer att medföra ganska stora besvärligheter och leda till mycken orättvisa, om man på det sättet skall ha dubbla system i samma anordning, och jag skulle för min del verkligen vilja hemställa till reservanterna att tänka på saken en gång till. Ha de kunnat gå med på dyrortsgruppering till 75 procent av alla fall, böra de kunna gå med på även de återstående 25 procenten.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Herr Törnkvist framhöll, att han trodde att reservationen bygger på ett missförstånd, och herr statsrådet säger för sin del, att han tror att reservanterna inte ha tillräckligt genomtänkt sin reservation, att den skulle innebära ett förslag, som skulle bli litet egendomligt o. s. v.

Jag ber att få erinra om att enligt det gamla familjebidragssystemet, som nu Kungl. Maj:t och utskottet föreslå skall fortsätta, har det, som alla veta, tillgått så, att man fått ersättning för sin familj beroende på mantalsskrivningsorten för en själv. Man har fått ersättning för hustru med kr. 2:75, 3 eller 3:25 beroende på var man varit bosatt, och man har efter samma grunder fått ersättning för barn under 16 år med resp. kr. 1:10, 1:20 eller 1:30. Alltså, det är en klar dyrortsgruppering där. Dessutom har man fått ersättning för sina bostadskostnader plus värme, men det har varit efter de faktiska bostadskostnaderna och har således inte räknats in i denna nämnda ersättning för familjen.

Nu är det väl ändå så — det måste jag säga till herr statsrådet och även till statsutskottet, att det är ingen dyrortsgruppering, som väckt så stor irritation och så stort missnöje som just denna dyrortsgruppering bland de inkallade värnpliktiga. De ha inte blivit förlagda med hänsyn till sin mantalsskrivningsort, utan de ha blandats om varandra ute på förläggningarna. De ha stått på post och gjort samma tjänst för vårt land. De ha talat med varandra och hört sig för, vilken ersättning som utgått till dem själva och till deras familjer. Det är då naturligt att dessa inkallade gjort den reflexionen, att det arbete de utfört varit för landet som helhet lika värdefullt, oavsett på vilken ort deras familjer varit bosatta. Vidare tror jag inte man kan säga, att eftersom den ene fått mindre ersättning för sin hustru och sina barn, hustrun respektive barnen ha utfört ett för nationens del mindre värdefullt arbete. Jag skulle tro — och särskilt skulle jag vilja säga det till herr statsrådet — att det snarare kan ligga så till, att de inkallades familjer ha gjort väl så stor tjänst åt folkhushållet på den billigaste orten som på den dyraste.

Nu har ju herr Törnkvist varit så ärlig att han sagt, att det är ett oanständigt privilegium att ha denna dyrortsgruppering. Jag är mycket tacksam för

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.) att han erkände detta. Men han menar nu, att fastän detta är ett oanständigt privilegium, man inte skulle kunna vara med om att skjuta sönder detta privilegium. När man erkänner, att detta är oriktigt och faktiskt verkat mycket irriterande bland de inkallade, kan jag inte förstå, varför man inte nu, då det skall avvecklas, kan rucka på denna oanständiga princip.

Nu säger herr statsrådet, att det gäller endast de 25 procenten. De 75 äro lika. Ja, då är det naturligtvis inte så mycket att strida om, men dock kvarstår denna irritation mellan de olika grupperna på grund av olikheten i avlöningarna, som nu enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skall fortsätta. Jag kan inte förstå annat än att här har man möjlighet att skapa litet rättvisa i avslutningen.

Det har här sagts, att man nu inte kan gå in för något annat, därför att man haft denna princip tidigare. Detta tal känna vi igen i annat sammanhang. Vi ha mött det så många gånger här i kammaren, att vi ge inte så mycket för detta resonemang, ty när det kommit till kritan har det verkligen gått att rucka på denna princip. Jag vill endast peka på folkpensionerna och kristilläggen där. Där har man knäckt denna princip många gånger, och det torde man kunna göra även här, ifall man vill.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Fastän herr Pettersson i Dahl tycker att det varit så orättvist med dyrortsgrupperade familjebidrag och att de väckt så mycken ond blod, så är herr Pettersson i Dahl med på att denna orättvisa och denna onda blod skall fortsätta i avvecklingersättningen för alla sådana som inte få en avvecklingersättning som uppgår till 400 eller 500 kronor i månaden. Då tycker jag, att kan herr Pettersson i Dahl svälja denna orättvisa för de flesta av de sämst ställda, bör herr Pettersson i Dahl också kunna svälja den för dem, som ligga i toppen. Det är det saken gäller. Jag är inte riktigt säker på att herr Pettersson i Dahl fattat det sammanhanget.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Det ligger väl så till, att de som fått familjebidrag i lägsta gruppen få ett litet tillägg nu enligt reservationen. Vidare blir det väl en minskning i högsta ortgruppen. Är det alltså på det sättet, att några fått för litet förut, då är det väl icke något fel, att det nu skapas en smula rättvisa så att de som fått i överkant förut härefter få en liten reducering.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Det är så, herr Pettersson, att om en person i lägsta ortgruppen haft 350 kronor i månaden, kommer han enligt reservationen fortfarande att få 350 kronor. Har en person haft 375 kronor i månaden, får han alltjämt 375 kronor, och har han haft 400 kronor, får han alltjämt 400 kronor. Endast för det fall att en person haft över 450 kronor, får han på lägsta dyrort mera enligt reservanternas förslag än enligt statsutskottets.

Herr Törnkvist: Herr talman! Av mitt anförande framgick, att jag använde ordet »oanständig» på tal om den allmänna dyrortsgraderingen och icke när det gällde denna sak. Det är två väsentligt skilda ting.

Jag begärde ordet för att ännu en gång påminna om att jämförelserna måste anses vara mycket svaga. Nu är det fråga om en avveckling av beredskapen, och det är rimligt, att de som skola upphöra med beredskapstjänsten och skola gå in i det privata näringslivet få ersättningar efter de grunder som

Särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)
gällt för dem under denna korta tid. Det är därför jag varit ytterst förvånad över att det kommit fram en motion om avskaffande av dyrtortsgraderingen just här.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Johansson i Mysinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 136, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Mysinge begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 130 ja och 54 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 17.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för personal vid krigsmakten under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglemente) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en värnpliktslånefond m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dess utlåtanden hemställt.

§ 18.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjuk-

*Höjning av
medlemsbidra-
get till de
erkända lokal-
sjukkassorna
m. m.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yrka avslag på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Men det är mycket intressant att sätta den nu föreliggande frågan i samband med en fråga, som vi tidigare handlagt i riksdagen. Vi behandlade för en tid sedan andra lagutskottets utlåtande nr 4 i anledning av den motion jag väckt om åldern för inträde i sjukassorna. Från att ha varit 15—50 år, skulle det enligt mitt förslag bli 15—60 år. Då fick man den motiveringen för avslag på mo-

Höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkassorna m. m. (Forts.)
tionen, att det är för höga kostnader och att man icke kan få sjukkassorna bäriga. Som motivering för min motion hade jag just, att det från statens sida skulle gå ut högre anslag för att man skulle få den rättvisan genomförd, att även äldre personer skulle kunna vinna inträde i sjukkassorna. Jag har här en skrivelse från en äldre person, som sökt inträde i en sjukkassa. Han har försökt först hos pensionsstyrelsen och har sedan gått till Kungl. Maj:t. Läkarintyg har han på att han är fullt frisk, men han är utestängd från sjukkassorna. Han säger här, att han betalar ansemliga skatter såväl till staten som till den kommun, där han hör hemma. Jag tycker, att det är intressant att se utskottets inställning i de båda fallen. I det första fallet säger utskottet, att det är för höga kostnader och att sjukkassorna icke äro bäriga. Strax därpå kommer utskottet och tillstyrker höjt anslag för att göra sjuk-kassorna bäriga. Detta senare är en riktig väg. Men det oriktiga kvarstår, att man drager den nuvarande gränsen för inträde i kassorna och att personer som bära en stor del av arbetsbördan i samhället skola vara avstängda från den sociala förmån det innebär att vara ansluten till en sjukkassa.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har endast velat till protokollet få antecknat, att det som den gången utgjorde motivering för avslag, i dag tages som motivering för att få igenom ett annat förslag. Jag tycker, att det är konstigt, att riksdagen icke tager hänsyn till dessa äldre personer. De betala skatt liksom de yngre och taga del i arbetet i samma mån, och en sådan kategoriklyvning är därför icke befogad. Det är väl ingen som får sluta med sitt arbete vid 50 år. Säkerligen stå de flesta i fullt arbete vid 60 år. Jag känner väl till det — jag själv deltar dagligen i arbetet hemma, när jag är fri från riksdagen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Nu föreliggande fråga är, som kammarens ledamöter konstaterat, ett förslag från Kungl. Maj:t om att höja förvaltningsbidragen — jag upprepar ordet förvaltningsbidragen — till sjuk-kassorna. Den siste ärade talaren berörde en helt annan fråga, nämligen ett av honom väckt förslag om höjning av åldersgränsen för inträde i sjukkassorna, vilket förslag vederbörande utskott då avstyrkte därför att försäkringskostnaderna skulle bli så höga för dessa personer i hög ålder. Jag konstaterar sålunda, att den fråga herr Hansson är intresserad av är en helt annan fråga än den vi nu behandla.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm kan då vända ut och in på frågorna. Han är specialist på det, och det blir en vana för honom. Men som kassör förstår herr Eriksson, att om det nu går att höja förvaltningsbidragen och på det sättet få sjukkassorna bäriga, kunde man förra gången ha gått samma väg. Men herr Eriksson vet, som sagt, att vända på frågorna, och det har han också gjort här.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning av respiratorer till beredskap vid barnförlammningsepidemier m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 20.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *von Friesen*, nr 603, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 301, angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m.; och
herr *Svensson i Vä m. fl.*, nr 604, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 297, angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel, m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 4.45 em.

In fidem

Sune Norrman.

Onsdagen den 23 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46.

*Anslag till
Poliskåren
i Boden:
Omkostnader.*

I propositionen nr 274 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 13 april 1945, föreslagit riksdagen dels medgiva sådant undantag från bestämmelserna om tjänstedräkt i civila avlöningsreglementet, att befattningshavare vid poliskåren i Boden, som vore pliktig att under tjänstgöring vara iförd tjänstedräkt (uniform), tills vidare intill dess annorlunda bestämdes, ägde bekomma sådan på statens bekostnad, dels ock till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 34 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande av visst undantag för befattningshavare vid poliskåren i Boden från bestämmelserna om tjänstedräkt i civila avlöningsreglementet,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 28 000 kronor.

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Carlström* och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) medgiva sådant undantag från bestämmelserna om tjänstedräkt i civila avlöningsreglementet, att befattningshavare vid poliskåren i Boden, som vore pliktig att under tjänstgöring vara iförd tjänstedräkt (uniform), tills vidare intill dess annorlunda bestämdes, ägde bekomma sådan på statens bekostnad.

b) till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Holmström: Herr talman! I sitt utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till poliskåren i Boden har statsutskottet vidtagit en ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t har föreslagit, att den obefordrade personalen skulle lönesättas i A 10 och ha fria uniformer. Statsutskottet har gjort den ändringen, att förmånen av fria uniformer skall strykas. Mot detta statsutskottets beslut ha en ledamot av första kammaren och jag reserverat oss. Det är med anledning därav, som jag skall be att få säga några ord.

Som i propositionen säges ha på sin tid sakkunniga, vilkas uttalanden helt godkänts av 1942 års riksdag, i sina beräkningar utgått från att polispersonalen i Boden skulle få helt fria uniformer. Detta antagande står i full överensstämmelse med polislagen § 8. Med hänsyn till denna sin ståndpunkt, att personalen skulle ha fri uniform, förordade de sakkunniga lön i A 10 för obefordrade polismän. Hade de sakkunniga haft vetskap om statsutskottets inställning till frågan om de fria uniformerna, så hade de helt säkert satt lönen för denna personal lägst i A 11. I detta sammanhang vill jag erinra om att det i sakkunnigbetänkandet angående förstatligandet av polisväsendet förutsattes, att lönesättningen skall vara A 10 plus fria uniformer. Det är det lägsta budet inom kommittén. Majoriteten som står för detta består av fyra personer, medan de tre övriga ha ansett att lönen borde sättas högre.

Nu säger statsutskottet i sitt förevarande utlåtande, att det i civila avlöningsreglementet icke förekommer fri uniform för någon grupp. Ja, om nu detta skall vara ett rättesnöre för den personal, som det nu är fråga om, så borde väl konsekvensen ha bjudit statsutskottet att föreslå en lönesättning i åtminstone A 11.

Den polispersonal, varom det här är fråga, tillhörde tidigare fästningspolisen och övergick till den nyinrättade civila kåren 1942. Den blev då *lovad* fri uniform. Detta löfte kan nu icke bli infriat, om riksdagen bifaller statsutskottets hemställan. Personalen vederfares alltså en orättvisa. I och med övergången ifrån fästningspolisen till civila poliskåren ha ifrågavarande befattningshavare fått vidgade uppgifter. De måste kunna både de militära och de civila författningarna. De ha fått en mycket svårare tjänst. De ha att förflytta sig över vida områden på cykel, till fots, till häst eller på skidor, vilket, som alla förstå, sliter kläderna ganska avsevärt.

Som jämförelse kan jag erinra om att polisen vid flottans stationer i Stockholm och i Karlskrona ävensom i fästningen Karlsborg har lön i A 10 och ekiperingshjälp.

Det är ju tämligen hopplöst att tro, att riksdagen skall kunna bifalla reservationer mot ett praktiskt taget enhälligt statsutskott. Jag får därför uttala som en förhoppning, att Kungl. Maj:t måtte ha denna sak i åtanke och försöka att bringa rättvisa åt denna personal. Men i förhoppning om att andra

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

kammaren skall bifalla reservationen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna.

I detta anförande instämde herr *Lövgren*.

Fru Boman: Herr talman! Med någon kännedom om de speciella förhållanden, under vilka Bodenpolisen arbetar, anser jag det vara min plikt att också något orda i denna fråga.

Det har redan av herr Holmström klarlagts, att det föreligger ett misstag här. Det har faktiskt givits löften, som man nu anser sig ha rätt att återropa.

Då man antog, att förmånen av fria uniformer skulle ingå i löneförmånerna, kunde poliskåren i Boden tämligen väl hävda sig i konkurrensen om arbetskraft. En del poliskårer, huvudsakligast söderut i landet, hade vid tiden för inträttande av poliskåren i Boden, 1942, lägre löner, och fördenskill lockade de lediga tjänsterna vid denna poliskår en del sökande. Häri har nu en förändring inträtt. Löneregleringar ha genomförts i nästan alla städer och samhällen. På en del håll ha tydligen de s. k. Bodenlönerna fått utgöra förebild, men på några platser överstiga lönerna nu Bodenlönerna. På allra sista tiden har en del uppmärksammade löneregleringar företagits. En artikel i Svensk Polistidning nr 15, betitlad »Förhandlingsläget», talar om att uppgörelse träffats med Stockholms läns förhandlingsnämnd av innehåll, att obefordrade polis- och fjärdingsmän placeras i lönegrad motsvarande A 13 i civila avlöningsreglementet och överkonstaplarna i lönegrad motsvarande A 16. Som herr Holmström redan angivit äro motsvarande löner i Boden A 10 och A 15. Polistjänsten på de anförda orterna — orter av mindre betydelse — är icke mer krävande än i Boden. Tvärtom ställer tjänsten inom en fästnings skyddsområde de allra största krav på polispersonalens ansvarskänsla och duglighet.

Här har ju också varit tal om hur denna polis arbetar, under vilka särskilda omständigheter det sker och vilka olika uppgifter den har att ombesörja. Vederbörande tjänstgöra icke bara som patrullerande polis utan även som bevakningspersonal. Det är så att man företar en viss omskiftning mellan dessa båda kategorier inom polisen, så att de som utföra bevakningsarbete understundom också skola göra tjänst som patrullerande polis och vice versa. Den patrullerande polisen kan givetvis icke uppträda snygg i den uniform han förslitit ute i terrängen ridande, gående, cyklande o. s. v.

Under nuvarande av kriget föranledda förhållanden har poliskåren utökats med varierande antal extra konstaplar. På dessa har uppenbarligen uniformsfrågans läge haft ett mycket betänkligt inflytande. De anse det av allt att döma icke lockande att med de blygsamma arvoden som erhållas — omkring trehundra kronor per månad — gå och vänta på befordran vid kåren i Boden utan föredraga att söka extrakonstapelstjänster i andra städer. Sålunda slutade för någon tid sedan två extra konstaplar, och för närvarande är det ytterligare fyra som söka sig från Boden, varjämte en femte, som genomgår polis-skolans lägre klass, uttagit tjänstgöringsbetyg. Av dessa konstaplar har en del tjänstgjort mer än ett år i Boden, och ändå föredraga de att på annan ort på nytt som extra konstaplar räkna beföringstur. För närvarande ineliga också hos poliskåren endast få ansökningar om erhållande av befattningar som extra konstaplar. Det är påtagligt att poliskårens rekryteringsmöjligheter undergått en allvarlig försämring och att stor fara föreligger, att standarden kommer att sjunka.

De sakkunniga för fästningspolisens omorganisation framhöllo i sitt betänkande, att lönerna vid fästningspolisen voro för låga för att locka kvalificerade sökande. Konstapelslönerna höjdes emellertid icke, och med uniformsfrå-

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

gans nuvarande läge har en reell försämring inträtt, ty fästningspolispersonalen åtnjöt förmånen av fri uniform. Att denna förmån icke uttryckligen fastställts i något lönereglemente synes ej ha lagt hinder i vägen för dess åtnjutande.

Då man säger, att avlöningsförmånerna undergått en väsentlig försämring i och med uniformsfrågans nuvarande läge, bör följande framhållas. Den uniformerade personalen är fördelad i ordnings- och bevakningsavdelning. Jag har redan nämnt om cirkulationen mellan bevaknings- och ordningstjänst. Att denna ställer stora krav på den enskilde polismannens kassa, förstå vi lätt. I detta sammanhang kanske jag får nämna vad en uniformsuppsättning för en polisman i Boden kostar. En sommaruniform kostar 275 kronor och en vinteruniform samma summa, en sommarkappa 259 kronor och en vinterkappa lika mycket. Dessutom måste ju också Bodenpolisen vid åtskilliga tillfällen vara klädd i päls. En sådan måste han betala med 348 kronor. Han måste ha både vinter- och sommarmössor. Dessa kosta tillsammans 50 kronor. Den ridande polisen måste ju ha särskild skinnskoning på byxorna. Det kostar 85 kronor bara det. Slutligen kosta ridstövlarna 110 kronor. Summa blir det alltså 1 701 kronor, och det är ju ingen liten summa. Räknar man med att personalen skall betala 70 % därav blir det 1 190 kronor, vilket ju också är en ansevärd summa.

Det ligger snubblande nära till hands att göra en jämförelse med det sätt varpå den militära uniformsfrågan är ordnad. Polistjänsten i Boden företer vissa likheter med militärtjänst. En konstapel vid poliskåren och en sergeant i det militära äro i stort sett lika avlönade. Konstapeln har något högre begynnelselön men sergeanten högre slutlön. Den sistnämnde har dessutom en del andra förmåner, som icke tillkomma konstapeln. Sergeanten får, då han utnämnts till sin befattning, beklädnadsbidrag med 700 kronor och därjämte 250 kronor i årlig beklädnadsersättning. Dessa belopp äro ju uppenbarligen på lång sikt tillräckliga för hans ekipering. Sergeanten kan inköpa den uniform han använder för dagligt bruk från kronans förråd till en ganska billig penning, en möjlighet, som poliskonstapeln icke har. Poliskonstapeln, som fullgör sin tjänst i Boden under samma förhållanden som sergeanten, begagnar uniforms-persedlar, som med nuvarande priser draga den summa jag nyss angivit. Det bör uttryckligen framhållas, att uniformsfrågan i Boden icke är jämförlig med den på andra orter. Tjänstgöringen kan icke jämföras med den vid någon annan poliskår i landet. Det säger sig självt, att både geografiska och andra förhållanden inverka härvidlag. Uniformsåtgången kan knappast jämföras annat än med militärens.

Innan jag slutar, vill jag framhålla, att jag anser, att det mest allvarliga i denna fråga är, att enligt vad poliskårens chef konstaterar poliskåren av allt att döma löper fara att kvalitativt försämrast. Det sker en viss flykt från poliskåren, då man får klart för sig, att man icke längre kan tillgodoräkna sig fri uniform som en löneförmån.

Jag måste ju göra som den föregående talaren och ansluta mig till reservationen, ehuru jag hade önskat, att polismännen i Boden hade haft möjlighet att få denna fråga löst nu.

Herr **Fagerholm**: Herr talman! Jag tycker, att det är ganska anmärkningsvärt, att statsutskottet i en fråga som denna går emot vad de sakkunniga föreslagit och vad Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen. Till grund för Kungl. Maj:ts förslag ligger ju en utredning, baserad på ingående kännedom om de särskilda förhållandena, som föreligga i detta fall. Jag kan icke finna, att det finns någon anledning varför i en sådan här fråga, som ju är en ren bagatell-

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

fråga, statsutskottet skall anse sig böra frångå det förslag som här framlagts. De anordningar, som föreslås i propositionen, ha ju tillstyrkts av samtliga myndigheter som tillfrågats bortsett från lönenämnden och statskontoret. Att dessa myndigheter avstyrka är ju icke något att förvåna sig över. Jag tror nämligen, att det är sällan man får se, att de icke avstyrka i en fråga av denna art. Jag tycker, att en fråga av detta slag är väl egentligen icke värd någon längre debatt i kammaren, och jag anser, att under föreliggande förhållanden finns det icke någon anledning att frångå det förslag som det ansvariga statsrådet framlagt. Jag ber därför att få instämma i herr Holmströms yrkande.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Från deras sida som nu ha talat för reservationen har förevarande fråga lagts upp som om det gäller en löne-reglering för poliskåren i Boden och icke en så pass underordnad sak som den Kungl. Maj:t förelagt riksdagen. Jag anser icke, att man kan behandla denna fråga som en löneregleringsfråga, utan man måste taga hänsyn till vad som är statsmakternas beslut i den föreliggande frågan och undersöka, om det kan finnas någon anledning att nu göra ändring härvidlag.

Jag vill då erinra om att när vid 1942 års riksdag proposition om förstatliggande av poliskåren i Boden framlades, förekom icke alls denna fråga om någon fri beklädnad. Det som de två första ärade talarna i denna debatt velat uttolka såsom ett löfte, det löftet kan icke vara givet från Kungl. Maj:ts sida och icke heller från riksdagens sida, utan man måste därvidlag taga hänsyn till det spörsmål som här i verkligheten föreligger. Riksdagen har ju beslutat, att de konstuplar som det här gäller skola överföras till civila avlöningsreglementet och där hänföras till 10:e lönegraden. Det är allt vad som i det avseendet förekommit, och det är från den utgångspunkten som vi ha att se frågan.

Då har man att se efter vilka bestämmelser i civila avlöningsreglementet, som alltså skola gälla för ifrågavarande befattningshavare beträffande den fråga som här debatteras. Jag nödgas med hänsyn till den uppläggning som här givits denna fråga och de hårda ord som den siste ärade talaren tillät sig fälla mot statsutskottet hänvisa till ett par paragrafer i gällande avlöningsreglementet som dessa befattningshavare ha övergått till. Det är då först § 45. Där heter det: »Tjänsteman, som är pliktig att under tjänstgöring vara iförd tjänstedräkt (uniform) eller bära tjänstetecken eller vars tjänstgöring påkallar nyttjandet av särskild skyddsbeklädnad, äger genom vederbörande myndighets försorg bekomma för ändamålet erforderliga persedlar och materialier antingen med äganderätt, mot särskild ersättning enligt de i 46 § angivna grunderna, eller, där så provas lämpligt i fråga om tjänstetecken eller skyddsbeklädnad, såsom lån.» Det är sålunda huvudbestämmelsen, som alltså föreskriver, att vederbörande myndighet skall tillhandahålla uniformsbeklädnad, därest tjänstemannen är skyldig att bära sådan i tjänsten, och tjänstemannen skall då erlagga särskild ersättning härför, för så vitt det icke gäller särskild skyddsbeklädnad, vilken kan utlämnas såsom lån.

Sedan läser jag ur 46 § civila avlöningsreglementet: »Ersättning för utbe-komna klädespersedlar eller materialier skall motsvara myndighetens självkost-nadspris. I fråga om tjänsteman, som är pliktig att under tjänstgöring bära fullständig uniform, skall dock vid ersättningens bestämmande avdragas ett belopp, motsvarande trettio procent av självkostnadspriset, vederbörande myn-dighet likväl obetaget att, där särskilda skäl därtill föreligga, medgiva större avdrag, dock högst femtio procent av självkostnadspriset.» Det är de bestäm-melser som gälla och som vederbörande befattningshavare ha att lyda under.

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

Till de löften, varom herr Holmström och fru Boman talade, finns icke någon motsvarighet i avlöningsreglementet.

Nu kan jag förstå, att man i det avseendet tagit fasta på vissa yttranden som förekomma i den kungl. propositionen. Där säges bland annat följande: »Vid tiden för poliskårens uppsättande var emellertid polischefen, vilken disponerar de för poliskåren avsedda anslagen, av den uppfattningen, att förmånen av fri uniform tillkom kårens befattningshavare. Även om de skäl vara denna uppfattning vilar icke äro objektivt godtagbara, få de likväl ur polischefens synpunkt icke anses ogrundade.» Det är alltså allt som förekommit som kan gesken av löfte. Men jag tillåter mig ifrågasätta, huruvida riksdagen kan vara pliktig att infria löften utanför gällande bestämmelser, som eventuellt givits av en polischef.

För oss i statsutskottet har denna fråga varit mycket enkel. Vi ha sålunda haft att se, huruvida skäl föreligga att i detta speciella fall frångå gällande avlöningsreglemente, och på den frågan ha vi måst svara nej. Man kan icke ur de synpunkter, från vilka vi ha att bedöma frågan, finna, att denna personal är lågt avlönad i förhållande till andra statens befattningshavare, och man kan väl heller icke säga, att denna befattningshavargrupp är utsatt för mera förslitning i fråga om uniformspersedlar i tjänsten än en hel del andra befattningshavare, som äro ålagda uniformsplikt och som med stöd av avlöningsreglementets bestämmelser av vederbörande verk tillhandahållas uniformspersedlar mot självkostnadspris, med det avdrag av trettio, högst femtio procent, som reglementet föreskriver. Vi ha sålunda måst se frågan ur denna synpunkt, och då ha vi för vår del ansett, att skulle man här biträda Kungl. Maj:ts förslag, skulle det ju innebära, att man i en hel del andra fall skulle få fatta samma beslut. Hur mycket det då skulle bli kvar av ovannämnda bestämmelser i gällande avlöningsreglemente, veta vi icke i statsutskottet, och vi ha heller icke vågat taga ett steg på den vägen.

Den siste ärade talaren framhöll, att alla myndigheter, som ha yttrat sig i denna fråga utom lönenämnden och statskontoret, ha tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och han tillade, att det förekommer sällan, att lönenämnden och statskontoret tillstyrka några löneförbättringar. Jag är icke alldeles säker på att den beskrivning på dessa båda ämbetsverks uttalanden som han skisserat är riktig, men det lämnar jag därhän. I riksdagen bruka vi emellertid tillmäta dessa ämbetsverks yttranden den allra största vikt, och det är det som gör, att statsutskottet i detta liksom i andra fall har ansett sig böra se på vad dessa yttranden innehålla. Jag tillåter mig också citera ur den kungl. propositionen vad lönenämnden här sagt i den föreliggande frågan. Bland annat säger lönenämnden följande: »Genomförande av fri uniformering av förevarande befattningshavare synes dessutom med hänsyn till sina konsekvenser vara att anse såsom lönereglering.» Frågan om fri uniformering av den kår det här gäller är alltså icke en fristående fråga utan en löneregleringsfråga. Då uppkommer frågan, huruvida man med hänsyn till den ståndpunkt man intar beträffande statens övriga befattningshavare skall vara färdig att i detta fall fatta ett beslut, som givetvis måste medföra vissa konsekvenser. Den ärade talarinnan från norrbottenslänsbanken tillät sig göra vissa jämförelser med uniformsfrågans lösning, när det gäller militära befattningshavare. Jag vill bara göra en stilla anmärkning — det gör jag på grund av mångårig erfarenhet som civil statlig tjänsteman — att det mätes med olika måttstock, när det gäller militära befattningshavare och civila, och den jämförelse som därvidlag av den ärade talarinnan gjordes kan icke för mig ha någon som helst beviskraft.

Jag måste sålunda, herr talman, yrka bifall till statsutskottets hemställan i förevarande utlåtande.

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att det kan råda tveksamhet i denna fråga. Hur liten frågan i och för sig än är ha vi dock inom såväl socialdepartementet som finansdepartementet penetrerat den under rätt lång tid. Ty hade vi icke gjort det, skulle Kungl. Maj:t naturligtvis kommit fram tidigare med förslag i syfte att rätta till dessa ting. Det förslag, som Kungl. Maj:t nu underställt riksdagen, är därför icke något förslag, som kan betecknas som illa genomtänkt, och som ett förslag, vilket till sina konsekvenser kan innebära det ringaste hot mot riksdagens rätt att bestämma vilka löner som helst, om polisväsendet en gång i tiden blir förstataligat.

Det besvärliga med polisens löner är att de i huvudsak äro reglerade av kommunerna. Icke ens statspolisens löner ha fastställts av Kungl. Maj:t och riksdag, utan fränsett statspolischefens och hans assistents löner få vi acceptera de löner kommunerna fastställa. Beträffande de kommunala lönerna till polisen gäller en bestämmelse i 8 § polislagen, enligt vilken det åligger polisdistriktet att dra försorg om föreskriven uniformering av distriktets personal. När de sakkunniga hade att ta ställning till frågan om förstataligandet av fästningspolisen i Boden utgingo de från att 8 § polislagen därvidlag också skulle äga tillämpning och beräknade därför i omkostnadsanslaget en post för poliskårens uniformering. Men de förbisågo därvid, att det var nödvändigt att inhämta riksdagens bemyndigande till det avsteg från det civila avlöningsreglementets bestämmelser, som denna och andra uniformeringsfrågor nödvändiggöra. Detta förbiseende är mycket beklagligt, och det får naturligtvis alla, som gjort sig skyldiga därtill, ta på sig. Men det är ganska förstäeligt, varifrån polischefen i Boden fått sin uppfattning, ty de sakkunniga hade ju skrivit att fri uniform skulle finnas, och regering och riksdag gingo ju på de sakkunnigas förslag i fråga om anslagssumman; därvidlag gjordes ingen reservation. Polischefen var i fullkomligt god tro när han försäkrade de sökande och dem som skulle föras över från fästningspolisen, att i löneförmåner ingick också fri uniform och att det därvidlag rådde samma förhållanden som inom många andra poliskårer. Jag måste säga, att härvidlag råda ganska säregna förhållanden och att det icke funnits den ringaste risk för några konsekvenser, om riksdagen med hänsyn till alla de speciella förhållandena på detta område betraktat det hela som ett särfall, som icke har någon prejudicerande betydelse för riksdagens handlande i fortsättningen. Vi ha väl allesamman litet del i det fel, som begåtts när man fastställt en omkostnadsstat, där pengar beräknas för en sak, som man icke haft formell rättighet att låta utgå. Härtill kommer ju att 8 § polislagen vilselett. Jag tror uppriktigt sagt, att det varit mindre prejudicerande om man svalt det hela utan någon diskussion än att man nu tar upp en diskussion i dessa ting. Resultatet måste nämligen bli det, som herr Eriksson i Stockholm säger sig befara, och det är att det blir fråga om ändring i avlöningsreglementet. Polismännen i Boden kunna omöjligen finna annat än att regering och riksdag givit dem lön i 10. lönegraden och fri uniform. Om nu riksdagen beslutar, att de icke skola få denna fria uniform, är det naturligt att de skola komma med ett yrkande på lönereglering, som statsmakterna få ta ställning till. Jag vet icke nu vilken ställning man kommer att intaga, men det är ju klart att frågan härigenom kommer att bli mycket mera besvärlig ur prejudikatsynpunkt, än om denna lilla detalj hade kunnat undanstökas utan den ganska besynnerliga diskussion, som den nu blivit föremål för. Jag tilltror mig icke att kunna förmå andra kammaren att gå emot ett nästan enhälligt statsutskott, och jag förstår nog, att andra kammaren liksom tidigare första kammaren kommer att följa statsutskottet. Men

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

kammaren får ursäktas, om jag tar upp frågan igen och försöker finna en väg att soulagera dessa polismän för vad de gått miste om. Jag får emellertid säga, att jag tycker att statsutskottet är betydligt strängare än både allmänna lönenämnden och statskontoret, som dock skrivit att frågan om i vad mån gjorda utbetalningar böra åvila statsverket torde böra upptagas till prövning efter särskilda framställningar. Man tycker ju att statsutskottet borde ha föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle få fria händer att betala ut de tusenlappar, som det här är fråga om, ty hade man låtit det bero vid vad som hänt hade det funnits någon möjlighet att frågan icke behövt tagas upp på nytt. Så ligger denna sak till, och jag vill särskilt understryka, att Kungl. Maj:t icke gjort sig skyldig till några förhastade åtgärder i denna fråga utan att densamma blivit mycket noga prövad i både socialdepartementet och finansdepartementet. Jag tror därför att det varit lika så bra, om riksdagen i all stillhet bifallit propositionen.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Jag har tagit till orda för att ge till känna den mening, som man i denna fråga hyser inom polisförbundets ledning. Man har där blivit i hög grad överraskad över detta statsutskottets ställningstagande och den vändning saken tagit. Man anser, och det enligt min mening med full rätt, att polismännen i Boden blivit lurade på en förmån, som tillkommer dem.

Det väsentliga i denna fråga är att 1942 års riksdag beslöt, att polispersonalen i Boden skulle vara placerad i 10. lönegraden och ha fri beklädnad. När tjänsterna annonserades till ansökan lediga kungjordes dessa förmåner och kommo till tillämpning under åren 1943 och 1944. I propositionen heter det, att efter 1943 års riksdagsbeslut ytterligare överväganden gävo till resultat att bestämmelserna om tjänstedräkt i 45—47 §§ civila avlöningsreglementet skulle utan jämkning gälla för befattningshavarna vid poliskåren i Boden. Denna tvärvändning ger mig anledning att fråga, varför man icke i stället tytt sig till 8 § polislagen, som föreskriver att polispersonalen i allmänhet skall ha fri beklädnad. Jag tycker icke att det är riktigt att man förfär såsom man gjort i detta fall och att statsutskottet icke är försvarat med sitt resonemang i frågan. Om man nu vill ändra avlöningsvillkoren för dessa befattningshavare — vilket jag ingenting har emot — skall man icke göra det så där utan vidare i form av en lönesänkning, vilket är det faktiska förhållandet i detta fall. Anser man att personalen skall själv betala sin beklädnad, bör man rättvisligen flytta upp dessa tjänster i 11. lönegraden, vilket skulle motsvara de löneförmåner, som förespeglades vederbörande, då de sökte tjänsterna i fråga.

Herr talman! Jag har icke heller någon förhoppning om att kunna ändra något i vad statsutskottet företagit sig i detta fall, men jag har all anledning att ge vederbörande befattningshavare rätt i, att statsutskottet i denna sak icke handlat på ett sätt, som vederbörande kunna anse sig ha rätt att fordra. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Det förefaller som om det nu är rätt så länge sedan föredragande statsrådet, som nyss talade här, deltog i arbetet inom statsutskottets tredje avdelning. Han har nämligen tydligen glömt de erfarenheter, som man där får göra, nämligen att det icke går för sig att så där utan vidare slopa en avlöningsbestämmelse utan att en sådan åtgärd för med sig konsekvenser, som man också får vara beredd att ta. Statsrådet menade, att detta var en mycket enkel fråga, som ingen skulle ha märkt, om man icke börjat tala om den. Nej, herr statsråd, folk märker nog vad vi göra här i riksdagen, även om vi icke tala om det. Så lekande och lätt kan man icke komma

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

ifrån konsekvenserna av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga som statsrådet ville göra gällande.

Herr statsrådet tyckte, att statsutskottet kunde ha skrivit något sådant som att man ville låta bero vid de gjorda utbetalningarna. Men jag tycker icke, att statsutskottet bör gå händelserna i förväg på det sättet. Vi få väl så småningom, förmodar jag, ta ställning till frågan om polisväsendets förstatligande. Jag upprepar vad jag tidigare sagt, nämligen att dessa befattningshavare gått in på de för dem gällande avlöningsbestämmelserna. Jag tycker nog också för min del, att både polischefen och poliskonstaplarna borde vara så tränade i att läsa författningar att de borde veta innehållet i de avlöningsbestämmelser under vilka de lyda. Vad som i det avseendet anförts är icke enligt min mening någon förmildrande omständighet så att säga. Statsutskottet har med sitt ställningstagande närmast velat hävda, att gällande bestämmelser skola följas i detta fall som i andra.

Herr Olof Nilssons i Göteborg anförande föreföll mig vittna om, att han icke var riktigt väl insatt i frågan. Han menade att man i stället för att tillämpa avlöningsreglementets bestämmelser skulle se efter vad 8 § polislagen stadgar. Enligt referat i den kungl. propositionen åligger det enligt denna paragraf polisdistrikt »bland annat att draga försorg om föreskriven uniformering av distriktets polispersonal. Härvid står det distriktet fritt att välja mellan att tillhandahålla uniformspersedlar in natura och att ålägga befattningshavarna att själva anskaffa sådana mot särskild beklädnadsersättning eller mot det att lönen bestämmes med hänsyn till ifrågavarande skyldighet. Det vanligaste torde vara att särskild beklädnadsersättning utgår. Ersättningen skall motsvara kostnaden för föreskrivna uniformspersedlar och dessas underhåll ävensom för erforderlig nyanskaffning». Jag tycker icke att innehållet i denna paragraf på något sätt strider mot den rättstillämpning, som statsutskottet i detta fall vill hävda. Civila avlöningsreglementet innehåller ju bestämmelser om bruttolön, men också bestämmelser om att därest viss personal har beklädnadsskyldighet skall vederbörande verk se till att personalen får uniform, därvid avdrag å lönen skall ske efter vissa grunder. Detta är ungefär samma bestämmelser, som enligt polislagen gälla för polisdistrikten. Det finns sålunda ingen anledning, synes det mig, att klandra statsutskottet för bristande konsekvens i detta avseende. Ty den här saken är fullkomligt klar. Statsutskottet har föreslagit, att dessa befattningshavare skola ha lön i 10:e lönegraden enligt civila avlöningsreglementet och övriga förmåner i enlighet med detta reglementes bestämmelser i övrigt.

Det är bara den ståndpunkten, som statsutskottet i nuvarande stund hävdar, och jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande.

Herr Holmström: Herr talman! Bara några få ord!

Med anledning av den ärade statsutskottsrepresentantens yttrande vill jag erinra om att jag i mitt föregående anförande uttalade den meningen, att om man nu av avlöningsreglementstekniska skäl inte vill ge den här ifrågavarande personalen fri uniform, så borde man ha givit den compensation därför i form av en uppflyttning till lönegrad A 11. Jag tycker därför att herr Eriksson i Stockholm inte längre behöver tala så mycket om den fria uniformen, vilken synbarligen är någonting förhatligt för honom.

Herr Nilsson i Göteborg var inne på precis samma sak. Jag vill därför erinra om att jag i mitt första anförande framhöll, att motsvarande personal vid flottans stationer i Stockholm och Göteborg samt vid Karlsborgs fästning ha lön enligt lönegrad A 10 plus fri uniform. Man måste därför förstå att personalen i Boden, vilken ju — som jag sade — har en betydligt mer klädesslitande

Anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader. (Forts.)

tjänst på grund av de stora områden, som den måste bevaka, inte kan begripa, att den skall vara sämre ställd i avlöningshänseende än samma personal vid övriga fästningar.

Jag ber så att få framföra mitt värdsamma tack till herr statsrådet Erlander för hans klarläggande uttalande och särskilt för vad han sade om att han kände sig föranlåten att ta upp saken till övervägande. Det ger mig förhoppning om att det skall redas upp. Jag skall därför inte nu trassla till situationen genom att begära votering. Jag tror det bästa, som sker, är att frågan får bli föremål för herr statsrådets övervägande.

Jag har velat deklarera detta såsom en motivering för att jag inte kommer att begära votering.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag nödgas säga ett par ord till herr Holmström.

Herr Holmström menade att statsutskottet hade bort vara konsekvent och när det nu avstyrker Kungl. Maj:ts förslag i stället föreslå en uppflyttning till lönegrad A 11. Men statsutskottet har inte här ansett sig kunna företaga någon allmän omprövning av frågan om vilket läge i lönehänseende som är det rätta för denna grupp av befattningshavare jämfört med andra grupper. Den saken får väl bli föremål för prövning i ett vidare sammanhang. Jag kan emellertid erinra om att i proposition nr 342 till 1942 års riksdag, där lönegradsplaceringen för dessa befattningshavare fastställdes, citeras ett uttalande av lönenämnden av följande lydelse: »I fråga om löneställningen för övrig polispersonal har lönenämnden — med hänsyn till angelägenheten att erhålla en fullgod rekrytering — funnit lönegradsplaceringarna motiverade.» Denna formulering visar att lönenämnden närmast ansåg lönegrad 10 vara i högsta laget för dessa befattningshavare även utan någon som helst rätt till en sådan naturaförmån som beklädnad.

I detta läge har det, förefaller det mig, inte alls funnits anledning för statsutskottet att nu pröva lönefrågan i dess helhet.

När herr Holmström vidare talar om motsvarande personalgrupper vid vissa fästningar och truppförband, så vill jag i all stillhet erinra om att dessa befattningshavare icke lyda under det civila avlöningsreglementet, som ju är det som vi här diskutera.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1945/46.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorierötter.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 146, i anledning av väckt motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorierötter.

I en inom andra kammaren av herrar *Henriksson* och *Holmström* väckt motion (II: 256) hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att tull för de partier sockerbeter respektive cikorierötter, som omnämnas i generaltullstyrelsens yttrande av den 26 april 1944, skall, i den mån visas, att varan icke före

Motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorierötter. (Forts.)

införseln undergått sådan behandling, att den kan användas såsom kaffesurrogat och ej utan rostning använts som kaffesurrogat, utgå efter tulltaxenummer 46 med allenast 5 kronor per 100 kilogram samt att för högt betalad tull med 15 kronor per 100 kilogram skall restitueras till varuägarna».

Utskottet hemställde, att motionen II: 256 ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Mannerskantz*, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen och således hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 256 besluta, »att tull för de partier sockerbeter respektive cikorierötter, som omnämnas i generaltullstyrelsens i motionen åberopade yttrande av den 26 april 1944, skall, i den mån visas, att varan icke före införseln undergått sådan behandling, att den kan användas såsom kaffesurrogat och ej utan rostning använts som kaffesurrogat, utgå efter tulltaxenummer 46 med allenast 5 kronor per 100 kilogram samt att för högt betalad tull med 15 kronor per 100 kilogram skall restitueras till varuägarna».

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Henriksson**: Herr talman! Allt mänskligt har ju sina brister. Fel kunna begås. Inte ens statstjänstemän eller statliga ämbetsverk äro ofelbara. Men om ett fel eller ett misstag har begåtts, så bör man i ett rättssamhälle och inom ett ordentligt fungerande demokratiskt system både ha vilja och förmåga att rätta till vad som fallerat.

Det fall, som här föreligger till behandling och som även föregående år var föremål för riksdagens prövning, är av rätt stor principiell betydelse. Det har påpekats, hurusom ett statligt ämbetsverk, i detta fall kungl. generaltullstyrelsen, vid utövandet av sitt ämbete har gjort en felbedömning, som förorsakat rätt betydande ekonomiska förluster för åtskilliga samhällsmedborgare. Då genom särskilda omständigheter de vanliga vägarna att få en rättelse till stånd ha varit stängda, har frågan förts fram för riksdagen, som har möjlighet att objektivt pröva själva rättsfrågan och vidtaga rättelse, även om paragrafsystemet skulle ha gått i baklås.

Vad har då utskottet gjort för att skaffa sig en objektiv uppfattning om fallet? Jo, utskottet har infordrat yttrande från generaltullstyrelsen och enbart från generaltullstyrelsen, som ju är det ämbetsverk som anmärkningen riktar sig emot. Det är ju också mänskligt, att den felande parten i en sådan situation försöker hävda att något fel inte har begåtts. Så skedde i det yttrande, som generaltullstyrelsen i föl ingav till statsutskottet, och på det grundade utskottet sitt ståndpunktstagande, som sedan godkändes av riksdagen. Även i år, när motionen kommer tillbaka, infordras yttrande enbart från generaltullstyrelsen. Denna gång ha emellertid motionärerna tillhandahållit utskottet en del annat material, såsom utlåtanden från annan officiell myndighet, ägnade att belysa frågan, men dessa utlåtanden finnas inte ens redovisade i utskottets utlåtande.

Jag har till att börja med velat framföra dessa allmänna synpunkter på frågan och skall nu i korthet erinra om hur själva saken ligger till.

Det har varit så att vissa importföretag, som samtidigt sysslat med tillverkning av kaffesurrogat, ha från Danmark importerat torkade skurna sockerbeter, vilka använts såsom råvara vid tillverkningen av kaffesurrogat. Vid tullbehandlingen här i landet av dessa sockerbeter har det varit två olika tulltaxenummer, som kommit i tillämpning. Det ena har rubriken »torkade och skurna

Motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorierötter. (Forts.)

sockerbeter» och upptar en tull på 5 kronor. Den andra rubriken heter »kaffesurrogat», och där är tullsatsen 20 kronor. Det är uppenbart att när riksdagen på sin tid fastställde dessa rubriker och tullsatser, var det avsikten att den lägre tullsatsen skulle gälla för råvaran och den högre tullsatsen för färdig produkt.

Nu har det emellertid förekommit, att de sockerbeter, som importerats, ha visat varierande färg, beroende på lättare eller hårdare torkning. Det har dock enbart varit fråga om en torkning. Vid tullbehandlingen har man då gjort den felbedömningen, att man, när det varit fråga om hårdare torkade betor, vilka fått en mörk färg, har tulltaxerat dem såsom kaffesurrogat till 20 kronor. Det är att märka att dessa betor dock inte ha kunnat användas såsom färdigt kaffesurrogat, utan fortfarande äro en råvara. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att torkningsproceduren sker vid en relativt låg temperatur, lägre än 100 grader, och därigenom inträder inte någon förändring i betornas sammansättning. Vid rostningen upphetas däremot varan till en temperatur av omkring 175 grader, och då sker en kemisk förändring, som gör betorna användbara i den färdiga produkten.

Den springande punkten är alltså om det är fråga om en råvara eller en färdig produkt, ty med hänsyn härtill skall tullen utgå.

Första gången, som man på sina håll tog ut den högre tullsatsen, var 1942. Importörerna överklagade detta, och ärendet gick till Kungl. Maj:t, d. v. s. regeringsrätten, som fastställde den tulltaxering, som hade gjorts av tullen. Redan 1943 var det en del importörer, som återigen överklagade, och då gick regeringsrättens utslag i den riktningen att den lägre tullsatsen skulle gälla. Under mellantiden hade andra importörer, med hänsyn till det utslag som tidigare lämnats, underlåtit att överklaga, och de kommo på det sättet att utestängas från den vanliga möjligheten att erhålla rättelse.

Går man till generaltullstyrelsens yttrande, så säger generaltullstyrelsen på ett ställe följande: »Motionärerna uppgiva, bland annat, att för hårt torkade betor få en mörk färg, som gör, att de vid ytlig besiktning kunna förväxlas med rostade betor. I anledning härav vill styrelsen framhålla, att prov å de införda varorna blivit undersökta i stor utsträckning i tullverkets huvudlaboratorium och i vissa fall även av särskild sakkunnig.» Men man får inte veta någonting om till vilka resultat dessa undersökningar ha lett. Emellertid har jag framför mig ett intyg från statens institut för folkhälsan — intyget har varit företett för utskottet men finns inte omnämnt i utskottets utlåtande — rörande de undersökningar, som institutet gjort av fem prover sockerbeter. Fyra av dessa prover ha bestått av torkade betor med olika torkningsgrad, om jag får använda det uttrycket, och det femte provet har varit rostade betor. I intyget från statens institut för folkhälsan kallar man, när man räknar upp proven, det första för ljusa (lättertorkade) sockerbeter, det andra för medelljusa, det tredje för betor med över medelhård torkning, det fjärde för mörka (hårt torkade) och det femte för torkade och rostade. Beträffande dessa prov säger nu institutet, att det första och andra »ägde betliknande lukt och smak», att det tredje och fjärde »ägde betliknande och bränd lukt och smak» samt att det femte »ägde karamellartad lukt och aromatisk, karamellartad smak. Lukt och smak av betor var knappast märkbar.» Här ha vi alltså, såvitt jag kan se, fått tydligt ådagalagt vad som är den väsentliga skillnaden mellan råvara och färdig produkt, och det bör ju vara utgångspunkten när det gäller tullbehandlingen.

Men det är inte nog med att man från tullverkets sida vid något tillfälle till äventyrs skulle ha gjort en felbedömning av en vara, som varit hårt rostad,

Motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorierötter. (Forts.)

utan det har t. o. m. inträffat när det gällt torkade sockerbeter från samma leverantör, vilka tillhört samma parti och kommit i samma vagn på samma dag men haft två olika mottagare, att den ene mottagaren fått sina sockerbeter taxerade efter en tull av 5 kronor och den andre efter en tull av 20 kronor. Man måste, herr talman, ställa sig ganska frågande till om ett sådant förfaringssätt överhuvud taget kan sakligt motiveras.

En importör, som har skrivit till Kungl. Maj:t i denna fråga, säger i skrivelsen följande: »Partiet som inkommit under nr Ac 91465 i vagn D.S.B. 38018 utgjorde tillsammans 278 säckar torkade och skurna sockerbeter, varav vårt företag förtullade 134 säckar, som efter avgörande hos kungl. generaltullstyrelsen taxerades under nr 313 under det att resterande 144 säckar, som förtullades av en annan mottagare, taxerades under nr 101. Vi bifoga tullklareringsattesterna på dessa båda partier, varav den olikartade tullklareringen framgår. Dessutom närsluta vi ett särskilt intyg från säljarna, som styrker att det i vagnen D.S.B. 38018 inlastade partiet levererats av samma torkeri samt har undergått fullkomligt lika torkning.»

Jag förmenar, herr talman, att det genom de faktiska sakuppgifter, som sålunda framlagts, tydligt ådagalägges att man från tullverkets sida har gjort en felbedömning vid taxeringen av dessa varor, varigenom en hel del medborgare ha fått sina intressen trädde för nära. Jag vill nämligen påpeka i detta sammanhang, att när priskontrollnämnden har fastställt kalkylerna för försäljningen av de färdiga kaffesurrogaten, så har i dessa kalkyler endast fått ingå en tullsats av 5 kronor, vilket ju är det riktiga med tanke på att det är en råvara, som ligger till grund för den färdiga produkten. Men tullverket har tagit ut en tull på 20 kronor i vissa fall, och skillnaden, 15 kronor, ha alltså vederbörande importörer fått vidkännas såsom en förlust.

Jag måste för min del anse, att när det så klart och tydligt framgår att det föreligger en felbedömning och därmed en felaktighet i rättsbehandlingen, så bör man också söka gottgöra vad som brustit. Att i detta sammanhang rida på paragrafer och formaliteter, tycker jag inte är särskilt lämpligt, och framför allt förefaller det mig rätt egendomligt, att hela ställningstagandet från utskottets sida skall byggas på ett utlåtande av det ämbetsverk, mot vilket kritiken riktas och som naturligtvis vill hävda sin prestige och dessutom bespara sig det extra arbetet med att rätta till de felaktigheter, som ha förekommit.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Holmström* och *Birke*.

Herr *Eriksson* i Stockholm: Herr talman! Såsom den ärade motionären nyss anförde hade vi en ganska lång debatt i denna fråga vid föregående års riksdag. Då emellertid ärendet nu återkommer nödgas jag, som har att företräda statsutskottets majoritet, taga upp frågan ur samma synpunkter som då. Jag nödgas sålunda erinra om vad som i saken förefallit. Jag har nämligen i det avseendet en något annorlunda syn på händelseförloppet än motionären har enligt vad som framgick av den skildring, han nyss lämnade.

Genom regeringsrättens utslag den 10 juni 1942 fastställdes generaltullstyrelsens beslut att tulltaxera vissa partier sockerbeter och cikorierötter enligt tulltaxenr 140, alltså med 20 kronor för 100 kg. Genom regeringsrättens utslag den 20 januari 1943 förklarades, att vissa andra partier skulle taxeras efter tulltaxenr 46 med 5 kronor för 100 kg.

Motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorierötter. (Forts.)

Såsom motiv för att motionärerna draga en sådan tillämpningsfråga som den förevarande under riksdagens prövning anföra motionärerna, att regeringsrätten, som är högsta domstol i sådana ärenden, genom det senare utslaget ändrat den i det tidigare utslaget intagna ståndpunkten. Åtskilliga importörer, menar man, litade på att den först intagna ståndpunkten var den slutgiltiga och underlätto för den skull att överklaga beslut om tulltaxering efter tulltaxenr 140. De böra nu få restitution, mena motionärerna, helst som de icke kunna få igen vad de erlagt för mycket i tull genom att höja priserna på den färdiga produkten. Innebära de senare utslagen av regeringsrätten då ett ändrat ståndpunktstagande från dess sida? Jag återkommer senare till den frågan. Först skall jag emellertid beröra motionärernas motivering och deras yrkande.

Omprövningen i tulltaxehänseende skall enligt motionen avse de partier, som omnämnas i generaltullstyrelsens yttrande den 26 april 1944. Detta yttrande innehåller en tablå, som upptager alla under tiden $\frac{1}{1}$ 1942— $\frac{31}{3}$ 1943 enligt tulltaxenr 140 förtullade varupartier, alltså bland annat partier, för vilka tulltaxeringen vann laga kraft innan importören kunde få kännedom om regeringsrättens första utslag den 10 juni 1942. Det kan icke åberopas någon giltig anledning varför dessa skulle få tulltaxeringen omprövad. Denna tablå upptager vidare partier, vilka varit föremål för regeringsrättens prövning. Det är tydligen meningen, att riksdagen skall korrigera regeringsrätten i en tillämpningsfråga. Vidare upptager förteckningen vissa partier, beträffande vilka klagan förts ända upp till Kungl. Maj:t men inte kunnat upptagas till prövning därför att besvären inkommit för sent. Beträffande dessa är det alltså meningen att riksdagen skall återställa försutten klagotid.

Vad slutligen övriga partier angår är det möjligt att kännedom om regeringsrättens beslut varit bidragande orsak till att tulltaxeringen ej överklagats. Beträffande dem kan det vara av intresse att undersöka om regeringsrättens senare utslag innebär ändrat ställningstagande från dess sida.

Först skall ytterligare en fråga, som avser yrkandet, beröras. Motionärerna vilja, att den högre tullen skall restitueras »i den mån visas, att varan icke före införseln undergått sådan behandling, att den kan användas såsom kaffesurrogat och ej utan rostning använts som kaffesurrogat». Enligt författningen gäller icke denna maxim för avgörandet av frågan efter vilken tulltariff varan skall förtullas. Icke heller finns denna maxim uttalad i något av regeringsrättens utslag. Kan den ändå anses vara godkänd i praxis? Antagligen icke. Generaltullstyrelsen yttrar härom — och i detta ämne måste styrelsen helt naturligt yttra sig med största försiktighet — att »styrelsen icke är helt övertygad om att en sådan föreskrift helt överensstämmer med innebörden i de av Kungl. Maj:t den 20 januari 1943 meddelade utslagen».

Motionärerna utgå från att det finns en påtaglig skillnad mellan å ena sidan enbart torkade och å andra sidan torkade och rostade betor. Statsutskottets tredje avdelning har ett intyg från den sakkunnige, som generaltullstyrelsen anlitat i ärendet, nämligen professorn i botanik och farmakognosi vid farmaceutiska institutet Gösta Edman. Av intyget framgår, att någon dylik skillnad inte finns. Man kan inte tala om annat än en gradskillnad, där graden av torkning och rostning får bestämma innehållet av omdömet. Denna grad visade sig i de olika prov, som insänts till professor Edman, vara mycket ojämn även inom ett och samma parti. Av praktiska skäl fann sig Edman nödd att föreslå, att alla partier, även de som uppenbarligen voro enbart torkade, borde tulltaxeras som kaffesurrogat, om de voro avsedda att användas till kaffesurrogat. På grund av detta omdöme torde generaltullstyrelsen ha skärpt sin praxis, och det

Motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorerötter. (Forts.)

synes vara denna skärpta praxis inom styrelsen som blev korrigerad genom regeringsrättens senare utslag. Detta senare utslag avsåg andra partier än det första utslaget, och de undersökningar utskottet kunnat göra för att få svar på frågan, om regeringsrätten ändrat ståndpunkt från juni 1942 till januari 1943, ha givit till resultat, att det förefaller högst otroligt att så skulle vara fallet.

Jag vill i detta sammanhang anmärka, att när man tillfrågade personer, som känna arbetet i regeringsrätten, huruvida detta senare utslag skulle anses innebära en ändrad praxis beträffande tulltaxeringen, ha de blivit synnerligen förvånade och sagt: det är andra varupartier, som underställts oss till omprövning i tulltaxehänseende i det senare fallet än i det förra fallet. När nu frågan ligger så till, förefaller det mig vara synnerligen omöjligt för riksdagen att kunna fatta ett beslut, som innebär en korrigering av myndigheternas beslut i själva sakfrågan.

Motionären var missbelåten med att statsutskottet i anledning av årets motion inte hade infordrat yttranden från andra håll än från generaltullstyrelsen. Statsutskottet hade ju, som han upplyste om, fått intyg från statens institut för folkhälsan, vilka han för sin del ansåg vara mycket belysande. Jag måste emellertid för min del säga, att jag inte kan tillmäta dessa intyg någon beviskraft. Det framgår ju inte alls om de prov som företetts verkligen importerats i det skick, vari de nu ha underställts institutet för folkhälsan för prövning. Det framgår inte ens, att provet överhuvud taget tillhört de förtullade partierna, och långt mindre, hur det vid en eventuell förtullning blivit tulltaxerat. Övriga intyg avse att visa, att tulltaxans tillämpning varit ojämn, så att olika delar av ett och samma parti av de lokala myndigheterna förtullats efter olika tariffer. Misstag av sådan art äro avsedda att undanröjas besvärsvägen i den mån de förekomma.

Jag kan tillägga, att vi genom de provsortiment, som generaltullstyrelsens föredragande förevisade för oss i statsutskottets tredje avdelning förra året, blevo fullt på det klara med att den rostning, varom motionärerna här tala, kan ha olika verkningsgrad. Det är väl detta, som i sin tur påverkat tulltaxeringen i det förevarande fallet. Jag betraktar det såsom fullständigt otänkbart, att riksdagen skulle kunna fatta ett beslut av det innehåll, som motionärerna påyrka. Jag tillåter mig sålunda, herr talman, att yrka bifall till statsutskottets hemställan i det föreliggande utlåtandet.

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag måste säga, att det förefaller mig vara en betydande svaghet, att hela argumenteringen måste byggas upp på formalistiska petitesseer. Ty det var ju till största delen genom att anförda sådana, som utskottets ärade talesman ville försvara utskottets ställningstagande. Mig förefaller det som om själva grundfrågan är ganska klar och att det sedan gäller att finna en vettig väg att gå. Om vi motionärer kanske inte ha kunnat överblicka alla dessa formaliteter, skulle ju utskottet med dess större resurser i det hänseendet haft möjlighet att anvisa den lämpligaste vägen. därest det haft verklig vilja att rätta till ett inom förvaltningen begånget fel.

Härmed förklarades överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

*Motioner an-
gående im-
portförbud
beträffande
amerikanskt
fläsk.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 39, i anledning av väckta motioner angående importförbud beträffande amerikanskt fläsk.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Liedberg:** Herr talman! Det är inte min avsikt att hålla något längre begravningstal över denna motion, som bevillningsutskottet inte har funnit sig kunna tillstyrka. Det må dock tillåtas mig att anföra ett par fakta, som ha legat till grund för motionärernas yrkande och i alla händelser bestyrka, att det kan ligga en ganska förnuftig mening i detta.

Jag vill först fästa uppmärksamheten på vad generaltullstyrelsen har yttrat i sitt utlåtande över motionen. Det heter där: »Därest importförbud funnes påkallat, torde i första hand det i kungörelsen den 9 december 1898 stadgade undantaget, i vad det avser amerikanskt fläsk som inkommit från av svinpest smittat land, böra upphävas.» Motionen avser alltså inte att införa något egentligt nytt utan endast att avskaffa ett en gång infört undantag från normalbestämmelserna.

Medicinalstyrelsen säger i sitt yttrande bl. a. följande: »Ur de synpunkter, styrelsen hade att företräda, ansåge sig styrelsen böra tillstyrka bifall till motionerna i så måtto, att det ifrågasatta förbudet komme att omfatta döda svin eller delar därav från land eller del av land, som vore förklarat smittat av svinpest och svinlamhet.»

Kommerskollegium, som är tveksamt i sak, påpekar i sitt utlåtande, att den importerade mängden amerikanskt fläsk rört sig om cirka 1 000 à 2 000 ton årligen. Det kan vara anledning att fästa uppmärksamheten på att mängden icke har någon betydelse i och för sig. Det gäller nämligen i detta sammanhang icke något större jordbruksintresse. Kommerskollegium säger vidare: »Importen hade huvudsakligen skett från Amerikas förenta stater, Argentina och Brasilien. Av dessa länder hade de båda förstnämnda under denna tid varit förklarade smittade av svinpest...» Det är alltså i själva verket något ganska uppseendeväckande, att man mot de gällande normala stadgarna vidmakthåller ett undantag, varigenom man tillåter en införsel av fläsk från ett av svinpest smittat land, något som eljest anses vara vådligt i flera hänseenden.

Jag måste uttrycka min belåtenhet med en del av utskottets motivering i och för sig, även om jag inte kan vara lika belåten med klämman. Utskottet säger bl. a.: »Utskottet anser vidare, att, innan en så genomgripande åtgärd som ett importförbud företages, andra möjligheter att avvärja en för det svenska jordbruket och hela vår folkhushållning så allvarlig fara böra undersökas.» Detta uttalande bekräftar endast, att det faktiskt är en allvarlig angelägenhet, det här rör sig om. Det gäller en smitta, som medför epizootier av det mest ödesdigra slag. Man vill från utskottets sida undersöka andra möjligheter att bekämpa denna fara. Jag vågar, ärade kammarledamöter, försäkra, att hade motionärerna kunnat utfinna och föreslå några dylika åtgärder skulle vi givetvis ha valt den vägen. Detta ha vi emellertid inte måktat göra, och jag betvivlar faktiskt, att det finns någon annan utväg än att undvika import från de länder, varifrån smittan kommer.

Det torde väl knappast löna sig att ställa något yrkande mot ett enhälligt utskott. Jag vill därför endast uttala den förhoppningen, att utskottets relativt stora optimism inte må befinnas vara obefogad utan att man må hitta dessa medel, som man tror sig kunna finna, och att utskottets negativa inställning inte kommer att resultera i en om inte katastrofal så dock för vår produktion synnerligen menlig smitta och farsot här i landet.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 40, i anledning av väckt motion om tullfrihet beträffande hörapparater för lomhörda m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse.

*Godkännande
av en mellan
Sverige och
Island träffad
handelsöver-
enskommelse.*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Svensson** i Ljungkile: Herr talman! Det handelsavtal, som genom Kungl. Maj:ts proposition nr 275 underställts riksdagens prövning, har blivit tillstyrkt av utskottet utan några som helst kommentarer. Jag har, herr talman, inte något annat yrkande att framställa än utskottet. När departementschefen nu emellertid förelagt detta handelsavtal för riksdagen, kanske det kunde vara lämpligt att framföra några synpunkter.

Den landsända jag representerar är i betydande utsträckning berörd av ett handelsavtal sådant som det nu föreslagna. Det är givetvis alltid en avvägningsfråga, huru ett handelsavtal skall konstrueras. Som regel bruka väl svenska producentintressen i första hand känna sig berörda av de importbestämmelser, som ett handelsavtal inrymmer.

Det gäller emellertid denna gång inte enbart sådana förhållanden. Saken ligger så till, att särskilt det svenska västkustfisket är berört både av den föreslagna exporten och importen och av en del andra förhållanden, som gälla svenska fiskares arbetsmöjligheter i närheten av Island. När det gäller exporten har ju Sverige för närvarande en stor beställning av fiskebåtar från Island. 45 stycken stora båtar äro redan beställda, och dessa beställningar äro placerade vid svenska varv framför allt på västkusten. I detta handelsavtal förutsättes nu möjligheten av en beställning på ytterligare 55 fiskebåtar. De arbets- och inkomstmöjligheter, som sådana beställningar medföra, äro naturligtvis på många sätt glädjande. Saken har emellertid flera sidor, och det finns en annan sida, som en smula berör våra fiskare. Ifall denna beställning av fiskebåtar från Island tar en sådan omfattning, att de svenska småvarven bli så fullbelagda med dessa beställningar, att man inte hinner göra någonting mera, så uppstå givetvis svårigheter för de svenska fiskarena i den mån som de behöva beställa båtar eller få båtar reparerade. På detta sätt ligger det nog till för närvarande. Det kräves övertidsarbete för att varven skola hinna med någonting annat än dessa utländska beställningar. Det blir dessutom för närvarande en ganska hård konkurrens om de begränsade materialtillgångarna, framför allt när det gäller ekvirke. I en artikel i tidskriften »Svensk Utrikeshandel» berör en skribent detta problem. Jag ber att få återge några rader ur hans framställning. Han säger: »De isländska fordringarna om dimensioner och virkeskvaliteten äro så stora, att varven i många fall ha betydande svårigheter med att skaffa fram material. Således vilja isländarna icke frångå kravet på att byggnadsmaterialet skall vara helt av ek. Såsom bekant har vårt ekbestånd avsevärt decimerats, och man kan icke såsom under normala tider importera ekvirke från Åland. Virkesanskaffningen är sålunda en ganska krånglig faktor.» Nu är det emellertid möjligt för oss icke blott att exportera nya fiskebåtar utan även att sälja äldre begagnade fiskebåtar, och förfrågningar om inköp av sådana lära förekomma i viss utsträckning.

Godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse. (Forts.)

En sådan försäljning från svensk sida förutsätter emellertid, att den svenska fiskeflottan till en viss grad kan förnyas. Dessa förhållanden göra, att man från fiskarhåll känner en smula oro för att alltför stora beställningar skola helt lägga beslag på de svenska varvens arbetskapacitet och materialtillgångar samt göra det svårt för dem att förnya fiskeflottan och få reparationer utförda till skapliga priser.

När det gäller den import av sill, varom här träffats avtal, skall jag icke beträffande den nu föreliggande kvantiteten göra några erinringar, men det kan kanske finnas anledning att i detta sammanhang påminna om att den svenska fiskeflottans framtida möjligheter att skaffa fram islandssill säkerligen äro betydligt mycket större för framtiden än de voro före kriget. Detta på grund av tillgången till större och bättre båtar samt bättre utrustning i övrigt. Det förefaller därför, som om vi hade beträffande fisktillförseln en sådan kapacitet i fortsättningen, att svenska fiskare utan tvivel komma att möta mycket stora avsättningssvårigheter. Då man förutom en förbättrad fiskeflotta också kan räkna med en stark tillväxt av fiskbeståndet, vilket gör det möjligt att få stora fångster, är det klart, att avsättningsproblemet därigenom kompliceras. Om jag minns rätt, var det senast i går en sådan stor tillförsel, att livsmedelskommissionen fick ta hand om 5 000 lådor fisk, trots att endast en liten del av fiskeflottan varit ute.

Det som framför allt är av intresse är emellertid, vad som här förekommit beträffande de svenska fiskarens rättigheter eller brist på rättigheter att stödja sig på isländska hamnar. Hittills ha islänningarna följt den linjen, att svenska fiskare väl få gå i land i hårt väder för att rädda liv och båtar, men de ha icke fått vidtaga några som helst åtgärder för att sköta sina redskap eller taga vara på sin fångst. Vi få kanske utförligare upplysningar om den saken i fortsättningen av debatten. Man har icke ens fått hänga upp sina fiskeredskap till torkning på den egna båten, när man legat i isländsk hamn. Man får icke laga en tunna, som gått sönder, eller överhuvud taget syssla med någonting för att taga vara på redskap och fångst. Nu ha dessa förhållanden varit uppe vid dessa förhandlingar, och det heter därom i propositionen: »I anledning av de vid berörda anmälan angivna önskemålen om förbättrade arbetsförhållanden för svenska fiskare under fiske vid Island har därjämte en skriftväxling, daterad sistnämnda dag, ägt rum mellan ordförandena i de svenska och isländska delegationerna. Skriftväxlingen, vilken här icke läser behöva återgivas, torde genom avskrift få delgivas riksdagens vederbörande utskott. Nämnas må emellertid, att den isländska delegationens ordförande förklarar sig beredd att hos isländska regeringen till välvilligaste prövning anbefalla de angivna önskemålen.» Man har alltså icke i denna etapp kommit längre än att den isländska delegationen lovat att hos isländska regeringen anbefalla de angivna önskemålen till välvilligaste prövning. Även om detta i och för sig är ett framsteg — i varje fall hoppas jag att det är ett steg på vägen till bättre förhållanden — kan det omöjligt vara tillfredsställande från svensk synpunkt, att våra fiskare alltjämt skola vara så snävt behandlade i isländska hamnar. Det finns därför anledning från regeringens sida att uppmärksamma denna sak.

Ser man på handelsbalansen mellan Island och Sverige, sådan den varit före kriget och under de första krigsåren, så finner man att Islands export till Sverige var i genomsnitt ungefär dubbelt så stor som vår export till Island. Vi borde alltså ha en god ställning, när det gäller att hävda Sveriges krav gentemot Island, och man får hoppas, att regeringen i fortsättningen försöker att driva fram de svenska kraven särskilt i denna punkt på ett sådant sätt, att man åstadkommer rättelse.

Godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse. (Forts.)

Jag har också tittat en smula på representationen i den delegation, som fört förhandlingarna från svensk sida. Här förekomma representanter för olika intressen, bl. a. ordföranden i Sveriges sill- och fiskimportörers förening. De svenska fiskarena ha ju så starka intressen på olika sätt, att det vore önskvärt, om fiskarena vid nya förhandlingar kunde bli direkt representerade i förhandlingsdelegationen.

Jag har, herr talman, icke annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag har velat framföra dessa synpunkter i samband med riksdagsbehandlingen av detta ärende.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Johansson** i Öckerö: Herr talman! Den handelsöverenskommelse mellan Island och Sverige, som nu ligger på riksdagens bord för att ratificeras, berör i mycket hög grad det svenska fisket och enkannerligen det svenska västkustfisket. Redan innan Skagerackspärren åtminstone officiellt har öppnats föreligger här ett handelsavtal klart, som bland annat avser import av 125 000 tunnor sill till Sverige. Jag vill, herr talman, icke på något sätt medverka till att undanhålla de svenska hushållen denna sill, men envar förstår ju, att när det gäller import till vårt land av fisk och fiskprodukter, bör också exportfrågan tagas under övervägande. Vi ha redan nu ganska stora överskott på fisk i vårt land, och vi hade ju trott, att myndigheterna samtidigt med att de underhandlade om import även skulle taga upp frågan om export av fisk. Mig veterligen är emellertid den sistnämnda frågan icke löst. Vi ha i varje fall icke hört något om den saken. Redan i dag äro vi i mycket stort behov av att få exportera det överskott, som våra fiskare landa, framför allt genom landning direkt i utländsk hamn, såsom brukade äga rum före krigsutbrottet.

En annan sak, som berördes av den föregående talaren, är hurudan behandlingen blir av de svenska fiskare, som skola driva fiske på internationellt vatten norr om Island. De före kriget gällande bestämmelserna voro sådana, tillämpades i varje fall på sådant sätt, att det var nästan outhärdligt att driva fiske vid den isländska kusten. Nu skall ju Sverige tillhöra vad man brukar kalla mest gynnad nation och borde alltså kunna dra nytta av mest gynnad nationsklausulen, men jag vågar av egen erfarenhet säga, att detta gynnande icke var mycket värt. När utländska fiskare ligga vid en främmande kust, så begär man i alla fall, att åtminstone nödvärnsrätten skall kunna tillämpas. Det är ju en rent humanitär sak, som man skulle tro tillämpades inom alla civiliserade länder. På Island förekommer, jag vågar säga det rent ut, icke denna nödvärnsrätt. Även om man får lov att komma i hamn för att rädda skuta och besättning, får man i alla fall icke ta hand om den fångst, som man har på däck utan måste kasta den i havet, innan man kommer in på isländskt territorialvatten. Om man till äventyrs råkar ut för storm och dåligt väder, så får man icke tillvarata den fångst, som man har ombord. Man får icke på något sätt behandla den innanför tremilsgränsen. Även om man — vid frånlandsvind — icke skulle behöva gå i hamn utan skulle kunna sköta fisken ganska bra utanför kusten, så får man icke göra det innanför tremilsgränsen. Det allra minsta man kan begära är väl att under dåligt väder få lov att taga hand om fångsten och nyttogöra den i en isländsk hamn eller under kusten, men den rätten ha vi icke.

Jag skall kanske samtidigt säga, att det har sett ut som om de isländska myndigheterna tillämpade bestämmelserna olika under olika år, vilket kanske

Godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse. (Forts.)

delvis beror på hur de lokala myndigheterna ta på de olika regler, som de ha att gå efter.

Jag hoppas nu, att en representation i form av en svensk konsul icke skall uppträda på samma sätt mot de svenska fiskarena, som skedde vid mitten av 1930-talet. Jag kan ju tala om att vi en gång voro inne på ett litet rum, som svenske konsuln disponerade för tillfället, han hade nämligen rest från Reykjavik till Siglufjörður, och då sade konsuln direkt till oss, att vi icke hade något där att göra, därför att islänningarna kunde fånga sillen själva, och vi kunde gärna hålla oss hemma. Sverige kunde byta stål och trävaror mot sill. Detta sade han rent ut till oss. Jag hoppas, att vi i fortsättningen åtminstone icke från svenska representanter på Island skola råka ut för dylikt.

Det är också en annan sak, herr talman, som jag tycker att man kan ha rätt att begära utan att anses gå alltför långt. Det talas ju i denna handelsöverenskommelse om att vi även skola importera en hel del sillolja. Jag skulle för min del tro, att den isländska kapaciteten för framställning av sillolja är så pass stor, att råvarorna icke alls räcka till utan man kör tomgång åtskilliga veckor på året. När svenska fiskare ligga vid Island och fiska vore det icke alls för mycket begärt, att de finge landa en del av sin överskottssill. Vi importera i alla fall under normala förhållanden cirka 300 000 tunnor sill på omkring 100 kilo stycket. Det vore, säger jag, icke för mycket begärt, om svenska fiskare finge lov att landa åtminstone en del av sin överskottssill till silloljefabrikerna såsom kompensation för de stora sillinköp, som Sverige gör i Island.

Nu kan det naturligtvis sägas, att Island icke för tillfället är beroende av Sverige som köpare. Man kan sälja på andra håll, till Amerika och UNRRA. Hela världen ropar efter mat och icke minst efter så pass fet mat som sillen är. Trots detta vågar man dock säga, att i en framtid kommer Sverige i alla fall att vara den störste köparen av islandssill, och det känner man också väl till på Island. Jag har samma uppfattning som den föregående talaren, att utgångsläget för oss att få, icke förmåner men i varje fall något så när gängse rättigheter på Island, icke är så dåligt.

Vi ha nu icke fått veta något om de förhållanden, som de svenska fiskare, som eventuellt i år gå upp till Island, komma att möta. Vi veta icke alls hurudan överenskommelsen är mellan den svenska och den isländska delegationen i vad avser de svenska fiskarens behandling på Island. Man ser av propositionen, att vederbörande lovat uppta dessa frågor till välvillig prövning. Det är allt. Mer ha vi icke fått veta, utan fiskarena få så att säga resa med förbundna ögon till Island. De få naturligtvis vara lika rädda som före kriget att gå in till isländsk hamn. De få gömma sig och i smyg slå upp en tunna sill för att koka några sillar till frukost. Man är nämligen fullständigt förbjuden att slå upp en tunna sill i en isländsk hamn eller innanför tremilsgränsen, och det är väl ändå att gå ganska långt.

Det har väl nu sagts så mycket i denna fråga, som behöver sägas, men jag skulle vilja lägga statsrådet Ohlin om hjärtat att vid kommande förhandlingar med Island taga upp till diskussion i vad mån Island kan gå de svenska fiskarena till mötes, när det gäller behandlingen av dem. Samtidigt vill jag också säga, att det svenska fisket är så beroende av export — utan export kan det svenska fisket icke existera — att man också bör taga upp frågan om export av fisk så fort som möjligt nu när importen skall komma i gång. Jag skulle tro, att redan i september ha vi den isländska sillen här.

Jag har, herr talman, icke något yrkande utan har endast velat framföra dessa synpunkter på den föreliggande frågan.

Godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse. (Forts.)

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Ohlin**: Herr talman! I anledning av de synpunkter, som ha framförts av de båda sista föregående talarna, skulle jag vilja göra några reflexioner.

Jag konstaterar, att man icke har framfört några klagomål över att vi skola börja detta varuutbyte med Island, vilket ju även måste innefatta import av en kvantitet islandssill. Som kammaren torde observera, är denna kvantitet dock avsevärt mindre än vad som brukade importeras under åren närmast före kriget.

Herr Johansson i Öckerö framhöll emellertid, att då man nu tagit upp frågan om import av sill till Sverige, borde man också förhandla om export av fisk från Sverige, eftersom man i annat fall, förmodar jag han tänkte sig, skulle kunna få alltför stor tillgång på fisk i Sverige. Jag vill därtill säga, att jag till fullo delar hans mening, att det är viktigt att allt göres som göras kan för att skapa avsättningsmöjligheter i utlandet för den fisk, som lämpligen där bör och kan avsättas. Det är emellertid alldeles klart, att detta icke är en fråga, som gäller vårt avtal med Island, utan är en fråga, som får tagas upp i samband med våra förhandlingar med Storbritannien och Holland och kanske Norge och Danmark för att nu nämna några exempel. Jag kan meddela, att hela denna fråga redan är under behandling och att den liksom andra exportfrågor givetvis betraktas som en viktig sak för den svenska handelspolitiken.

Med anledning av vad herr Svensson i Ljungskile anförde om de isländska beställningarna av fiskebåtar i Sverige och den oro, som han därvid gav uttryck åt å de svenska fiskarens vägnar, så vill jag framhålla, att det ju är mycket naturligt, att de svenska varven bygga båtar åt Island, ty det är ju en gammal marknad för dessa varv. Det är alltså ett önskemål, att vi efter kriget skola återknyta de gamla handelsförbindelserna så snart som möjligt. Det tror jag vi alla anse. Innan de svenska myndigheterna emellertid godkände den nu föreliggande överenskommelsen, har frågan om varvens produktionskapacitet ägnats en ingående prövning, ty man har velat försäkra sig om att icke de svenska fiskarens möjligheter att beställa båtar skulle på ett olämpligt sätt beskäras. Vid denna undersökning har man konstaterat, att det verkligen finns en exportkapacitet, motsvarande de 100 fiskefartyg, som det nu är tal om att leverera till Island. Man har vid denna uppskattning tagit hänsyn till det beräknade behovet för den svenska fiskenäringens del. Jag kan nämna, att varven vid detta tillfälle klagade över en svag orderbeläggning och därför voro mycket angelägna om att få dessa isländska beställningar. Jag vill även tillägga, att myndigheterna även ha sin uppmärksamhet fäst på frågan om eventuella möjligheter att exportera äldre fiskebåtar, men några upplysningar för dagen föreligga icke i denna fråga.

Till sist berörde de båda talarna den viktiga frågan om behandlingen av de svenska fiskarena på Island. I åtskilliga hänseenden äro de mycket ogynnsamt ställda i jämförelse med sina isländska konkurrenter. Jag behöver ju icke här ytterligare uppehålla mig vid de olägenheter, som dessa restriktioner å de svenska fiskarens handelsfrihet medföra. Enligt min mening är det synnerligen berättigat, att de svenska fiskarena önska få en mera tillmötesgående behandling från Islands sida. Jag tvekar för min del icke, herr talman, att beteckna den isländska politiken i detta avseende sådan den nu bedrivs såsom en ovanligt otrevlig form av protektionism. De svenska förhandlarna ha därför också med styrka framfört alla de berättigade önskemål om en annan behandling, som från den svenska fiskenäringens representanters sida ha presenterats för myndigheterna. Kammaren kan också vara övertygad om att detta betraktades som en mycket väsentlig fråga.

Godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse. (Forts.)

Naturligtvis har man från svensk sida särskilt hänvisat till att de norska fiskarena i vissa avseenden åtnjuta en gynnsammare behandling än svenska eller andra länders fiskare, vilket från svensk sida betecknats såsom varande förvånande och otillfredsställande. Tyvärr förhåller det sig icke så, att mest gynnad nationsklausulen på alla håll erkännes ha sin tillämpning på förhållanden av denna art, som fallet ju är beträffande tullsatser o. dyl., i fråga om vilka saken är fullständigt klar, men man har från svensk sida framhållit, att mest gynnad nationsprincipens anda och mening ju är en behandling av alla länders näringsidkare likartad med den, som kommer dem, som få den gynnsammaste behandlingen till del.

Från isländsk sida har man gentemot detta bara framhållit, att denna isländska politik är en så central sak i Islands hela ekonomiska politik och att förhandlarna icke hade någon fullmakt eller kunnat skaffa sig en sådan att förhandla om detta spörsmål. Därför har man från svensk sida icke heller kunnat uppnå mer än som kammaren har sett i protokollsutdraget till propositionen, nämligen att »den isländska delegationens ordförande förklarat sig beredd att hos isländska regeringen till välvilligaste prövning anbefalla de angivna önskemålen». Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att detta uttryck »till välvilligaste prövning», som har uttalats av en man med framstående position på Island, också skall komma att betyda något i praktiken.

För dagen har det alltså icke varit möjligt att komma längre. Det skulle också ha varit förvånande, om Island plötsligt skulle hundraprocentigt kasta om sin politik i detta avseende. Mera sannolikt är väl, att man möjligen kan åstadkomma en förbättring steg för steg.

Tyvärr förhöll det sig icke så, att den svenska förhandlingspositionen vid detta tillfälle var så stark, att islänningarna voro så beroende av att få detta avtal till stånd, att de fördenskull voro beredda att helt falla undan på denna för dem väsentliga punkt. Jag tror det varit klokt att åtminstone för dagen nöja sig med att komma ett steg framåt, och jag hoppas, att man sedan skall kunna fortsätta. Detta är ju icke det sista avtal, hoppas jag, som vi komma att sluta med Island, varför det blir många tillfällen att fortsätta, redan nästa år för övrigt.

Jag utgår för min del från att de svenska myndigheterna komma att fortsätta sina ansträngningar att här uppnå ett mera tillfredsställande läge. De meningsyttringar, som i dag ha framkommit här i kammaren, betraktar jag för min del som ett stöd för myndigheternas fortsatta arbete i denna riktning. Sverige är, såsom också här har framhållits, en så viktig kund för Island och kommer väl kanske att bli det i än högre grad, när den internationella efterfrågan på islandssillen icke är fullt så stark som nu, att det förefaller naturligt, att man på isländskt håll vill beakta de berättigade svenska önskemål, som det här gäller.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölles.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om viss ändring av pensionsbestämmelserna för beställningshavare, som frivilligt överförts till arméns och marinens övergångsstaten;

nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om pensionsförmåner för innehavare av arvodesbefattningar för pensionerad personal vid försvarsväsendet;

nr 40, i anledning av väckta motioner om resekostnadsersättning och tjänstgöringstraktamente åt vissa hos 1945 års riksdag anställda tjänstemän; och

nr 41, i anledning av väckt motion om gratifikation åt förre förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlbergs änka, m. m.; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 februari 1943 (nr 28) med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckta motioner om införande av statliga barnbidrag för alla barn.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 195 i första kammaren av herrar *Linderot* och *Holmberg* samt nr 303 i andra kammaren av fru *Linderot m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt framlägga proposition om införande av statliga barnbidrag för alla barn enligt grunder som angivits i motionerna.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fru **Linderot**: Herr talman! Det är beklagligt, att utskottet inte velat ta upp denna viktiga fråga till realbehandling utan överfört den till utredningsmaskineriet. Visserligen hänvisar utskottet till att 1941 års befolkningsutredning inom kort skall framlägga sitt huvudbetänkande om barnkostnadernas fördelning. Och det är ju gott och väl. Men vi ha ju redan i vår motion sagt, varför vi inte ville, att den här frågan skulle hänföras till det hårt belastade utredningsmaskineriet. Avsikten var att bryta ut själva principfrågan om barnen och samhället från alla pågående utredningar, från befolkningspolitikens och socialvårdens alla invecklade detaljproblem för att få ett principbeslut av riksdagen. Sådana principfrågor behöva egentligen inte utredas. Anser man, att varje barn som föds är en angelägenhet för samhället, säger man ja till vår motion. Anser man det inte, säger man nej.

*Motioner om
införande av
statliga barn-
bidrag för
alla barn.*

Motioner om införande av statliga barnbidrag för alla barn. (Forts.)

Jag skall be att få framföra ytterligare några synpunkter utöver vad som framföres i motionen. En livlig diskussion har pågått i fråga om barnfamiljernas problem, sedan den i många hänseenden förtjänstfulla utredningen i befolkningsfrågan framlades. Det är inte min avsikt att söka ge någon återblick på denna diskussion eller på alla de åtgärder, som från statsmakternas och olika samhällsorgans sida vidtagits: mödrahjälp, barnrikehus, förskottsbidrag o. s. v. Den hittills förda diskussionen har i huvudsak följt två linjer. Den ena är den befolkningspolitiska, hur man skall hindra befolkningstillväxten att minska och genom åtgärder av skilda slag stegra nativiteten och minska barnadödligheten — med ett ord söka få en jämn ökning av befolkningstillväxten. Den andra är socialvårdslinjen, hur man skall hjälpa de barnfamiljer, som av ekonomiska skäl lida brist. Utskottet har tydligen utgått ifrån att vår motion avsett att lösa dessa problem. Detta är emellertid en missuppfattning. Som vi i motionen angivit, ha vi inte avsett att lösa frågorna, som röra befolkningspolitiken i dess helhet, eller att lösa alla frågor på socialpolitikens område rörande barnen och samhället. Vi ha avsett, att riksdagen skulle stadfästa principen, att varje barn som födes är en samhällsangelägenhet, och att staten skulle dra konsekvensen härav genom att utbetala ett visst kontant barnbidrag, som skulle vara lika för alla barn oavsett de försörjningspliktigas ekonomiska ställning. Det är denna principiella ståndpunkt, som är det väsentliga i vår motion. Invändningarna mot att alla barn skulle bli föremål för statligt bidrag, även de som födas i välsituerade familjer, där intet hjälpbehov föreligger, kunna vi icke godkänna. Detta skulle nämligen bryta den princip, vi företräda, och vi ha ju i motionen anvisat skattevägen såsom lämplig för den händelse man vill avhända de rika motsvarande penningmedel.

Jag har redan sagt, att vårt förslag inte avser att lösa socialvårdsproblemen i fråga om barnen och de barnrika familjerna. Givet är emellertid, att ett kontant bidrag till alla barn av exempelvis 25 kronor per månad vid nuvarande penningvärde även skulle betyda ett stort framsteg för lösandet av såväl befolkningspolitiska som socialpolitiska frågor, som sammanhänga med barnfamiljernas ekonomiska ställning. Ja, jag går så långt, att jag vågar påstå, att åtskilliga barnrika familjer skulle få sin försörjningsfråga löst genom dylikt barnbidrag i den grad, att de i varje fall inte behövde anlita fattigvården eller liknande hjälporgan.

Jag vill inte underlåta att beröra en av de huvudsakliga invändningar, som gjorts mot den föreslagna kontantlinjen, så mycket mer som kritiken i fråga kommer från personer, som principiellt torde ha samma uppfattning i problemet barn och samhälle, vilken jag här är förespråkare för. Invändningarna gå i korthet ut på att man bör lämna barnbidrag i form av behovsvaror av olika slag. Detta kan givetvis diskuteras. De, som inom fattigvården syssla med hjälpverksamhet för barnrika familjer, kunna säkert framlägga hundrade skäl för att familjen Andersson eller familjen Pettersson är bäst betjänt med att få barnbidragen i form av behovsvaror. Såvitt jag förstått är det erfarenheterna från fattigvården, som närmast beaktats av dem, som förorda behovsvaror i stället för kontantbidrag. Jag måste därför understryka, att vår motion icke har med fattigvården att skaffa. Sunda förnuftet borde säga, att statliga bidrag till alla barn icke kunna utformas i överensstämmelse med fattigvårdsreglementen, ty man menar väl inte, att alla föräldrar och målsmän i vårt land skulle vara inkompetenta att handha kontanta barnbidrag och använda dem på lämpligaste sätt. Vi ha ju i långa tider bekämpat statarsystemet och avskaffa avlöning in natura på det ena området efter det andra. Det är därför ett steg baklänges att ge statliga bidrag in natura i stället för kontant. Därmed har jag inte sagt, att man måste förkasta dylik form av bidrag i alla former

Motioner om införande av statliga barnbidrag för alla barn. (Forts.)
och under alla förhållanden. Bostadssubvention för barnrika familjer kan ju i vissa fall vara försvarlig, liksom fria skolmåltider säkert äro en bättre form än matpengar till skolbarn. Men att göra denna in naturaform till regel för alla statliga bidrag anser jag vara oriktigt. Vi skulle ju därigenom faktiskt bli omyndigförklarade, och föräldrarna fränkännas rätten och förmågan till att själva sörja för de inköp, som behövas för barnens välbefinnande. Att det finns föräldrar, som sakna förmåga att vårda sina barn, bestrides icke, men jag bestrider, att dessa enstaka olämpliga föräldrar skola få vara normgivande för det stora flertalet föräldrar, när nya reformer genomföras. Enbart vetenskapen om att bli ställda under förmyndare på detta sätt torde avskräcka människorna från att bli föräldrar. Friheten är ett begrepp, som tydligen alldeles glömts bort av utredningskommissionerna. De vilja degradera föräldrarna till omyndiga individer, som måste dirigeras av en stab av tjänstemän, som i överflödande omtanke bestämmer för dem i livets alla enskilda detaljer. Det är ganska intressant, att först för någon vecka sedan har man i pressen fått vetenskap om att engelska parlamentet enhälligt beslutat att ge barnrika familjer ett kontantbidrag av 220 kronor om året. Kunna vi tänka oss, att de försumliga föräldrar, som finnas i vårt samhälle, skulle fostras till bättre individer genom dylikt förmynderskap? Absolut icke! Samvetsgranna individer och framför allt bättre föräldrar få vi först, sedan de samhälleliga förhållandena förändrats så, att livsbetingelserna bli annorlunda än nu. Dem få vi genom lämpligare fostran i våra skolor och genom kunskaper på alla de områden, som behövas för att verkligen vara goda föräldrar.

Herr talman! Med dessa ord hoppas jag, att jag tillräckligt tydligt motiverat vår principiella inställning till denna fråga, och jag ber att få yrka bifall till motion nr 303.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Jag har ingen anledning att på utskottets vägnar närmare ingå på det, som från motionärernas sida här anförts, utan jag kan inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan med hänvisning till att den fråga, som det här gäller, ligger mycket bra till. Riksdagen har redan skrivit till Kungl. Maj:t i ärendet och 1941 års befolkningsutredning kommer inom kort att framlägga sitt huvudbetänkande, vilket också kommer att omfatta frågan om allmänna barnbidrag. Det synes därför inte vara något annat att göra från riksdagens sida än att invänta resultatet av den utredning, som pågått.

Skulle resultatet av denna utredning inte tillfredsställa motionärerna, står det dem ju fritt att komma med längre gående förslag eller i övrigt anförda synpunkter, som till äventyrs kunna verka befruktande på diskussionen i denna fråga.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag dels ock i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
lantarbets-
tidslag.*

Genom en den 9 mars 1945 dagtecknad proposition, nr 196, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll. föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lantarbetstidslag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft dels en vid riksdagens början inom andra kammaren av herr *Landgren* väckt motion, nr 111, om vissa ändringar i lantarbetstidslagen, dels ock fyra i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 361 av herr *Johanson*, *Karl Emil*, *m. fl.* samt inom andra kammaren nr 551 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.* (lika lydande med I: 361), nr 552 av herr *Eriksson* i Sandby *m. fl.* och nr 553 av herr *Karlsson* i Stuvsta *m. fl.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionen II: 111, i den mån däri framställda förslag avveke från de genom propositionen framlagda, samt å motionerna I: 361 och II: 551—553, antaga förevarande lagförslag oförändrat.

Enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag skulle 1 §, 4 § och 5 § 1 mom. lantarbetstidslagen hava följande lydelse:

1 §.

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binärningar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binärning som nu nämnts, allt för såvitt i företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas minst två arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses under a)—f) här nedan; samt

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt däri till arbete för arbetsgivares räkning i regel användes minst en arbetare enligt samma beräkning.

Från lagens — — — äger tillämpning.

4 §.

1 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 1), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

under januari, februari och december 43 timmar,
under mars, oktober och november 48 timmar samt
under tiden april—september 52 timmar.

Från vad sålunda stadgats skola gälla följande undantag:

a) För varje brukningsdel må en arbetare, som i regel användes till såväl djurskötsel som annat arbete (*arbetare med blandat arbete*), användas till arbete under januari, februari och december högst 45 timmar för arbetsvecka samt under mars, oktober och november högst 50 timmar för arbetsvecka.

Vad nu sagts gälle ock den, som ersätter arbetare med blandat arbete under ledighet.

b) För arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel (*djurskötare*), samt för arbetare, som under minst en vecka ersätter djurskötare, må arbetstiden icke överstiga för dygn nio timmar och för två arbetsveckor i följd 100 timmar.

För att ersätta djurskötare under kortare tid än en vecka må annan arbetare användas till djurskötsel utöver den i första stycket för oktober—mars angivna tiden för arbetsvecka. Den sammanlagda arbetstiden för arbetsvecka, varunder sådan arbetare användes även till djurskötsel, må varken under nämnda månader eller under året i övrigt överstiga 50 timmar.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

2 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 2), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

antingen 48 timmar

eller ock under januari, februari, november och december 43 timmar, under mars och oktober 46 timmar samt under tiden april—september 52 timmar.

3 mom. Med arbetsvecka förstås i fall, som avses i 1 mom., tiden från och med måndag till och med söndag samt i fall, som avses i 2 mom., tiden från och med fredag till och med torsdag. Vad i 1 mom. föreskrivits beträffande två arbetsveckor i följd skall gälla för perioder om två arbetsveckor, räknade från första måndagen i november månad varje år.

För viss månad given föreskrift om arbetstid skall tillämpas under arbetsvecka eller tvåveckorsperiod, som nyss sagts, vars första dag infaller under månaden.

5 §.

1 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Björkman, Carl Eric Ericsson* och fröken *Andersson*, vilka hemställt, att 1 och 4 §§ måtte i enlighet med vad som yrkats i motionerna I:361 och II:551 erhålla följande lydelse.

1 §.

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring som nu nämnts, allt för såvitt i företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas minst tre arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses under a)—f) här nedan; samt

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt däri till arbete för arbetsgivares räkning i regel användes minst en arbetare enligt samma beräkning.

Från lagens — — — äger tillämpning.

4 §.

1 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 1), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

under januari och december 41 timmar,

under mars och oktober 46 timmar,

under februari 41 timmar och under november 46 timmar eller under februari 46 timmar och under november 41 timmar samt

under tiden april—september 54 timmar.

Från vad sålunda stadgats skola gälla följande undantag:

a) För varje brukningsdel må en arbetare, som i regel användes till såväl djurskötsel som annat arbete (*arbetare med blandat arbete*), användas till arbete under januari, februari och december högst 94 timmar för två arbetsveckor i följd samt under mars, oktober och november högst 104 timmar för samma tid.

Vad nu sagts gälle ock den, som ersätter arbetare med blandat arbete under ledighet.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

b) För arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel (*djurskötare*), samt för arbetare, som under minst en vecka ersätter djurskötare, må arbetstiden icke överstiga för dygn nio timmar och för två arbetsveckor i följd 108 timmar.

För att ersätta djurskötare under kortare tid än en vecka må annan arbetare användas till djurskötsel utöver den i första stycket angivna tiden för arbetsvecka, dock att den sammanlagda arbetstiden icke må överstiga 54 timmar för arbetsvecka.

2 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 2), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

antingen 48 timmar

eller ock under januari, februari, november och december 42 timmar, under mars och oktober 45 timmar samt under tiden april—september 53 timmar.

3 mom. Med arbetsvecka förstås i fall, som avses i 1 mom., tiden från och med måndag till och med söndag samt i fall, som avses i 2 mom., tiden från och med fredag till och med torsdag. Vad i 1 mom. föreskrivits beträffande två arbetsveckor i följd skall gälla för perioder om två arbetsveckor, räknade från första måndagen i november månad varje år.

För viss månad given föreskrift om arbetstid skall tillämpas under arbetsvecka eller tvåveckorsperiod, som nyss sagts, vars första dag infaller under månaden.

2) av herr *Cruse*, fru *Johansson* samt herrar *Lundberg* i Uppsala och *Andersson* i Alfredshem, vilka, bland annat, hemställt, att 4 § 1 mom. b) och 3 mom. samt 5 § 1 mom. måtte erhålla följande lydelse:

4 § 1 mom. b).

b) För arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel (*djurskötare*), samt för arbetare, som under minst en vecka ersätter djurskötare, må arbetstiden icke överstiga för dygn nio timmar och för arbetsvecka 50 timmar, och äger arbetaren åtnjuta en fridag varje vecka.

För att ersätta djurskötare under kortare tid än en vecka må annan arbetare användas till djurskötsel utöver den i första stycket för oktober—mars angivna tiden för arbetsvecka. Den sammanlagda arbetstiden för arbetsvecka, varunder sådan arbetare användes även till djurskötsel, må varken under nämnda månader eller under året i övrigt överstiga 50 timmar.

4 § 3 mom.

3 mom. Med arbetsvecka förstås i fall, som avses i 1 mom., tiden från och med måndag till och med söndag samt i fall, som avses i 2 mom., tiden från och med fredag till och med torsdag.

För viss månad given föreskrift om arbetstid skall tillämpas under arbetsvecka, som nyss sagts, vars första dag infaller under månaden.

5 § 1 mom.

1 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § för viss månad angivna veckoarbetstiden utbytes mot veckoarbetstiden för annan månad, dock med iakttagande att arbetstiden för år räknat icke härigenom förlänges. Därest parterna äro ense därom, må arbetsrådet godkänna även annan fördelning av veckoarbetstiden.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Fröken *Andersson*, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 47 hemställes,

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages 1 § i Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lantarbetstidslag samt därefter återstoden av lagförslaget paragrafvis och, där så erfordras, momentvis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställan föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Detta förslag bifölls.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lantarbetstidslag.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr Landgren: Herr talman! I den föreliggande frågan har jag väckt en motion om en sådan utjämning av arbetstiden för lantarbetarna att de skulle komma att bli jämställda med övriga arbetargrupper i vårt land, d. v. s. få en enhetlig arbetsvecka året runt på 48 timmar. Utskottet föreslår emellertid i likhet med vad Kungl. Maj:t gör i proposition nr 196 att arbetsveckan för sommarmånaderna skulle förkortas med två timmar och under vintermånaderna förlängas med två timmar. Det innebär alltså, att under sommarmånaderna skulle arbetstiden minskas från 54 till 52 timmar och under vinterhalvåret ökas från 46 till 48, resp. från 41 till 43.

Det har i vissa yttranden från arbetsgivarhåll framhållits, att det inte kan låta sig göra att förkorta arbetstiden under sommarmånaderna och i stället öka den under vinterhalvåret, då man inte kan fullt utnyttja arbetskraften. Men det kan väl inte ha blivit mörkare nu för tiden än innan lantarbetstidslagen kom till, och då arbetade vi ju mellan åtta och nio timmar per dag om vintern. Jag anser emellertid att det förslag, som jag framfört i min motion, är det som bäst är ägnat att skapa rättvisa och likställdhet för lantarbetarna med övriga arbetargrupper.

Det talas så mycket från borgerligt håll, inte minst från högerens sida, om att landsbygdens folk flyr från jordbruket. Att jordbruksarbetarna drivas in till städer och industrisamhällen beror nog i stor utsträckning därpå, att arbetarna vid industrien disponera över längre fritid under somrarna än vad jordbrukets arbetare göra. Den långa arbetstiden för lantarbetarna under sommarhalvåret gör att framför allt de yngre arbetarna söka sig från jordbruket till andra arbetsområden, där villkoren te sig något ljusare. För min del är jag övertygad om att i fall man vill hålla landsbygdens ungdom kvar vid jordbruket och också få kunnigt och intresserat folk för detta arbete, framför allt till skötseln av djuren, så är den enda utvägen att man i fråga om arbetstiden gör jordbruksarbetarna jämställda med övriga arbetargrupper.

Att det råder brist på kunniga djurskötare, veta vi alla, och skall denna brist kunna avhjälpas, är det nödvändigt att vi se till att djurskötarna få en arbetstid, som inte är längre än för övriga arbetare vid jordbruket. Denna brist på djurskötare kommer säkerligen att i fortsättningen bli ännu större än vad den för närvarande är, och jag är förvissad om att det inte blir möjligt att råda bot på detta missförhållande förrän man på allvar går in för att förkorta arbetstiden för djurskötarna och ger dem större fritid, något som särskilt de unga sätta stort värde på. Det ekonomiska resultatet av ett jordbruk är ju i mycket hög grad beroende av det arbete, som djurskötarna utföra, och vill man ha kunnigt folk till detta viktiga arbete, får man verkligen göra nå-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

gonting för dem. Man misstar sig grundligt, om man tror att det i längden skall vara möjligt att få djurskötare utan att arbetsförhållandena förbättras.

Genom arbetsrådets medgivande har på många arbetsplatser den ordinarie arbetstiden utsträckt under den ena veckan och förkortats under den andra. En mångfald av exempel föreligger, då den ordinarie arbetstiden genom sådan överflyttning i t. ex. oktober och november månader utgjort 52 timmar per vecka, medan den i december och januari inte blivit mer än 35 timmar per vecka. På denna veckoavlöning har det sannerligen inte under december och januari månader blivit mycket över för dem till mat och kläder, sedan de betalt sin hyra. Jag tror inte att det varit meningen att lagen skulle tillämpas på ett sådant sätt.

Herr talman! Jag skulle vilja yrka bifall till min motion, nr 111, men jag vet att detta inte går, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som av herr Cruse m. fl. fogats till utlåtandet och som närmast avser djurskötarnas arbetstid och överflyttningen av ordinarie arbetstid. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande, i den förhoppningen, herr talman, att den dagen inte skall vara långt borta, då det kan framläggas ett förslag om 48 timmars arbetsvecka för de svenska lantarbetarna.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag hör till dem, som när det första gången blev fråga om en lantarbetstidslag, inte tvekade att rösta för att en sådan lagstiftning skulle komma till stånd, och jag erkänner att jag aldrig ansett mig behöva ångra detta. Men just därför anser jag mig nu böra säga att det icke kan vara till nytta vare sig för jordbrukets arbetare eller för alla de människor i övrigt, som äro beroende av att det finns en jordbruksproduktion, att denna lag alltmer kränglas till, så att det snart är fråga om rena kineseriet. Det kommer att skada den nödvändiga produktionen och även ur många andra synpunkter leda till resultat, som man inte kan vara belåten med. Jag vågar säga, att med de ändringar, som nu föreslås i lagen, framför allt i den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen, så skulle vi ta ett alltför långt steg i sådan riktning.

Om jag i tur och ordning tar upp de anmärkningar, som jag skulle vilja göra mot det förslag, som är framlagt, kommer jag först till frågan om utvidgning av lagen till att gälla ett betydligt större antal bruksdelar än för närvarande. För en sådan utvidgning kan ju anföras, att redan nu tillämpas nog den arbetstid, som lagen förutsätter, i stor utsträckning även inom jordbruk, som för närvarande inte falla under lagen. Men även om så är fallet, är det dock skillnad på att frivilligt få träffa en överenskommelse och att tvingas tillämpa lagens bestämmelser, något som i många fall för de mindre jordbrukarna kommer att visa sig vara en besvärlig påлага.

Vad vidare beträffar bestämmelserna om antalet arbetstimmar per år, äro ju både de som stå för utskottets förslag och reservanternas i stort sett överens när det gäller de största grupperna, medan uppfattningarna äro mera delade i fråga om djurskötarna. Vad man i övrigt har skilda meningar om är ju, hur arbetstiden skall fördelas under året, alltså om de bestämmelser, som återfinnas i § 4. Därvidlag skulle jag vilja framhålla att det inte är lämpligt med den överflyttning av arbetstid, som är föreslagen, från sommaren, alltså den årstid, som är viktigast för denna produktion, till vintermånaderna, då arbetskraften inte kan tillgodogöras på samma sätt. En sådan överflyttning medför inte bara att det blir mindre arbete utfört av den mänskliga arbetskraften, utan även dragare och kanske i vissa fall också traktorer kunna inte utnyttjas på samma sätt.

Men den största svårigheten enligt min uppfattning möter — och jag tänker

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

då kanske framför allt på det svenska bondejordbruket — genom den ändring, som föreslås av djurskötarnas arbetstid.

Alla känna väl till vilka svårigheter som föreligga att skaffa ersättare under den tid djurskötarna skola ha ledigt. Det är klart att djurskötarna utföra ett ytterst värdefullt arbete och böra så långt möjligt också tillförsäkras ledighet. Men vi få akta oss för att i kanske oskäligen utsträckning vältra över bördorna på andra grupper. Det föreslås nu att arbetstiden för djurskötarna skall sänkas från 108 till 100 timmar för två veckor. Går det att pressa samman arbetstiden per dag utan att djurens omvårdnad eftersättes, så löser sig kanske det hela relativt bra. Men är inte detta möjligt, måste det ju bli fråga om flera ledighetsdagar för djurskötarna. Jag är inte alls säker på att statsutskottets ledamöter verkligen ha tänkt sig in i hur pass svårt det efter de nya bestämmelserna kan bli att göra upp ett arbetsschema på vad jag skulle kunna kalla en medelstor bondgård. Det skulle ha varit mycket intressant, om utskottets ledamöter till utlåtandet hade velat såsom bilaga foga några utkast till ett sådant arbetsschema.

För egen del försökte jag, när jag i går kväll studerade utskottsutlåtandet, att göra en sådan uppställning. Jag tänkte mig en gård på, låt oss säga, 60, 70 eller 80 tunnland, där arbetskraften under vinterhalvåret kanske består av tre personer, vi kunna antaga av ägaren och två anställda. Jag tror att detta är en rätt vanlig typ av medelstor gård. Vidare tog jag det svåraste fallet, d. v. s. jag utgick ifrån att de bestämmelser, som föreslås i den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen, skulle bli godkända. Det arbetsschema, som jag sålunda kom fram till, tog sig ut på följande sätt — jag ber om ursäkt, herr talman, om jag tar upp kammarens tid med att beskriva det resultat, som jag kom till. För den söndag, som inträffar under den första veckan i månaden, låt oss säga veckan mellan den 1 och 7, tänkte jag mig den möjligheten att stallkarlen skulle ta ladugården och ägaren sköta stallet. Under söndagen i den andra veckan, den 8—14, fick ägaren sköta ladugården och stallkarlen stallet. Den tredje veckan, den 15—21, fick ladugårdskarlen svara för ladugården och ägaren ta stallet. Men denna vecka måste ju ladugårdskarlen ha en vardag ledig i stället, och under den dagen fick då stallkarlen eller ägaren tjänstgöra som ersättare. Jag kanske där skulle tillägga, att om stallkarlen gör en ladugårdstur under vintermånaderna får han, efter den utformning lagstiftningen nu har, så pass trångt i fråga om arbetstiden, att han också måste ha en stor del av en kommande vardag ledig. För söndagen i den sista veckan, den 22—28, har jag tilldelat ägaren att sköta ladugården och stallkarlen att sköta stallet. På det sättet har stallkarlen fått en söndag av fyra ledig, vilket jag anser vara ett absolut minimum. Ladugårdskarlen har utöver sina söndagar fått en vanlig veckodag ledig, såsom tydligen förutsättes i lagen, och ägaren har icke fått någon ledig dag alls.

Nu kan man säga, att det hela går att ordna på ett sådant sätt att man ger ladugårdskarlen ledigt någon dag mitt i veckan och att då någon av de andra, ägaren eller stallkarlen, träder in i hans ställe. Men häremot talar den omständigheten, att inom ett jordbruk är det så många arbeten, som inte lämpa sig för att utföras av en enda person, utan man måste vanligen vara två eller tre för att arbetet skall kunna gå på ett någorlunda bra sätt — under skördetiden särskilt kan det ju behövas att så många som går att uppbringa hjälpas åt.

Mitt resonemang här synes mig leda till att med alltför skärpta bestämmelser i fråga om arbetstiden få vi nog tänka oss en helt annan utveckling än den som vid olika tillfällen har uttalats från statsmakternas sida i fråga om sammanläggning av bruksningsdelar. Om jag inte är fel underrättad, har jord-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

bruksministern ifrågasatt, att man helt enkelt skulle stadga förbud under vissa förhållanden mot sammanläggning av brukningsdelar. Den här föreslagna skärpningen av arbetstidslagen förefaller mig i stället leda till att vi på ett helt annat sätt än tidigare få reflektera på den av herrar Hagberg och Senander m. fl. drivna kommunistiska linjen att man framför allt skall skapa stora jordbruk, som kunna sysselsätta en hel rad av anställda, och endast ett mindre antal självständiga jordbrukare. Jag undrar emellertid om en sådan utveckling i längden skulle vara så lycklig.

Jag skall icke hålla något längre anförande och icke gå in i alla de detaljer, som man här kunde resonera om. Jag vill bara säga, att vi borde tills vidare ha kunnat nöja oss med den utformning som lagen för närvarande har, särskilt under en tid då vi ha så besvärligt med arbetskraft som nu, och då det svenska folket är så beroende av jordbruksproduktionen som det alltjämt är. När det gäller det större jordbruket, tror jag att det går lättare att ordna saken, om det finns tillgång till arbetskraft, men jag upprepar ännu en gång, att inom det vanliga svenska bondejordbruket kommer det att bli andra och svårare förhållanden.

Herr Landgren erinrade om att landsbygdens folk flyr från jordbruket, och som motiv härför angav han, att arbetstiden på landsbygden inte överensstämmer med arbetstiden för industriens folk. Det är möjligt, att detta i någon mån inverkar, men om vi inom jordbruket icke kunna ordna arbetstiden på annat sätt, än att det många gånger bara blir så, att när vi ta bort en del av arbetstiden från en grupp, så stjälpa vi över den på en annan grupp, som kommer att få sina förhållanden avsevärt försämrade, hur kommer det då att gå med denna senare grupp? Kommer den att känna någon trevnad och vilja stanna vid jordbruket?

Jag kan sluta, som jag började, med att säga, att jag är ingen motståndare till arbetstidslagen utan att jag anser, att den, när den tillkom, och även sedan i fortsättningen har varit ett stöd för lantarbetarna, när det för dem gällt att få bättre sociala förhållanden, vilket behövdes. Men att vi skola driva det så långt, att den självägande bondebefolkningen samtidigt skall tryckas ned på ett sätt som jag tror ingalunda kommer att bli till nytta för det svenska samhället, det är mot detta som jag reagerar, och det är detta som gör, att jag ber att få yrka bifall till den av herr Björkman m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar förste vice talmannen *Magnusson* och *Thorell*, fröken *Andersson* samt herrar *Nolin*, *Janson* i Frändesta, *Boman* i Kieryd, *Hæggbloom*, *Andersson* i Gisselås och *Stjärne*.

Herr **Lundberg**: Herr talman! Det är givet, att när det skall lagstiftas på ett sådant område som detta, man alltid försöker att framhålla alla svårigheter som därmed äro förbundna för att motivera ett avslag. För egen del får jag säga, att i det förslag till ändring av lantarbetstidslagen som nu föreligger har man, efter vad jag kan förstå, i görligaste mån tagit hänsyn till olika intressen på detta område. Jag anser dock, att det varit önskligt, att man hade kunnat gå längre. Men jag vill i detta sammanhang också understryka, att utskottsmajoriteten rent principiellt kanske inte är helt nöjd med detta lagförslag, därför att den har ungefär samma uppfattning som föredragande statsrådet, att det måste anses önskvärt, att tillämpningen av den sociala skyddslagstiftningen inte skall vara beroende av hur stort antalet arbetare är som äro anställda hos en viss arbetsgivare, utan att lantarbetstidslagen bör gälla för alla jordbruk där lejd arbetskraft finnes anställd. Jag anser, att den standpunkten rent principiellt sett är den riktiga.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Att vi trots detta icke föreslå, att lagens tillämpningsområde skall utsträckas till att gälla alla, beror på att föredragande statsrådet anført vissa skäl som vi under nuvarande förhållanden ansett oss böra beakta och att vi ha fått lov att visa en viss försiktighet. Huruvida de olika skälen äro tillräckligt bärande, är emellertid svårt att avgöra, därför att det från jordbrukarhåll anføres vissa synpunkter och från andra håll en del andra. Jag tror, att när man resonerar om en förkortning av arbetstiden för lantarbetare, man inte bör utgå ifrån att en förkortning av arbetstiden absolut måste innebära en minskning av arbetsprestationen. Jag tror också, att när man resonerar om jordbrukets arbetskraftproblem, man inte skall försöka skapa ogynnsamma förhållanden just för lantarbetarna i förhållande till andra arbetargrupper.

När nu denna lags tillämpningsområde utsträcker till att omfatta nya arbetargrupper, i det att lagen skulle komma att gälla för jordbruk med minst två arbetare, så innebär detta enligt de uppgifter som lämnats av professor Nannesson, att ytterligare 11 000 å 12 000 företag och 25 000 arbetare komma under lantarbetstidslagens tillämpning. Enligt lantarbetarförbundet skulle ytterligare 4 500 företag och cirka 9 000 arbetare komma under lagen, om man nu låter den gälla för företag med minst två arbetare.

Då herr Skoglund i Doverstorp talade om att tillämpningen av de ändrade bestämmelserna i lagen går ut över det mindre jordbruket eller bondejordbruket — han framlade också ett visst arbetsschema — är det givet, att det ligger något i detta resonemang, att det mindre jordbruket har svårigheter att på ett lyckligt sätt planera arbetstiden, så att man kan ordna ledigheten. Men när man talar om bondejordbruket, är det väl ändå så, att lagens tillämpning på jordbruk med minst två arbetare träffar ett genomsnittsjordbruk, som i regel har cirka 44 hektar jord, d. v. s. 88 tunnland, och jag tror, att man även vid sådana jordbruk kan planera arbetet på ett någorlunda gott sätt och ordna det, utan att förhållandena behöva bli så anskrämliga, som herr Skoglund i Doverstorp här målat ut dem.

Då vi nu gå att taga denna förbättring av lantarbetstidslagen, är det givet, att vi hälsa den med tillfredsställelse, men jag vill uttala den förhoppningen, att när lämplig tidpunkt kommer, denna lag skall ytterligare förbättras.*

Det har från herr Skoglunds sida anförts en del klander mot den reservation som har avgivits av herr Cruse m. fl., och då jag själv är en av undertecknarna av denna reservation, får jag kanske med några ord nämna om vad som ligger bakom densamma. Reservationen bygger på motionen nr 552 i denna kammare och går ut på att vissa ytterligare förbättringar skulle vidtagas för djurskötare, och det yrkas där på att man skulle beräkna arbetstiden för veckoperioder i stället för, såsom föreslås av utskottet, för 14-dagarsperioder. Därigenom skulle djurskötarna få en dags ledighet i veckan, och jag tror, att man av olika skäl måste säga, att det är en mycket rimlig begäran. Vi reservanter säga även ifrån, att vi önska, att arbetsrådets dispensgivning skall bli mera restriktiv, så att dispens för mötande av mera tillfälliga behov av arbetskraft icke bör givas utan att detta bör regleras genom övertidsarbete, om nu detta kan anses behövt.

Det har också sagts av reservanterna, att de önska få en annan uppställning av lagar och författningar som skrivs, och jag anser, att det i detta sammanhang bör understrykas, att vi inte i reservationen tagit med detta, därför att vi inte hunnit med att forma ut våra önskemål härvidlag. Det bör också sägas ifrån, att det är angeläget, att vi i olika lagar och förordningar, som utformas av riksdagen och Kungl. Maj:t, få bort alla dessa olika hänvisningar, ty de äro ett otyg. Om det svenska folket i gemen skall kunna lära sig att läsa lagar och författningar, borde man försöka att få dem sammanhängande, så

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

att lagtext och tillämpningsföreskrifter bleve sammanförda. Jag skulle därför i detta sammanhang vilja säga, att jag hoppas, att Kungl. Maj:t och även riksdagen skall beakta detta önskemål i framtiden och när tillfälle därtill ges, också försöka se till, att lagar och författningar sammanföras och att de skrivs på ett sådant sätt, att det svenska folket begriper dem i största möjliga utsträckning.

Jag anser, att de nu föreslagna ändringarna i lantarbetstidslagen innebära en förbättring, som kommer att hälsas med tillfredsställelse. Då jag emellertid också anser, att de olika förbättringar som i reservationen föreslås äro värda att beaktas, ber jag för min del, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen.

Herr Liedberg: Herr talman! Det är givetvis mycket svårt att säga, hur förhållandena komma att bli i en framtid, om människorna då överhuvud taget ha andra möjligheter att på det ena eller andra området dela upp tiden mellan arbete och vederkvickelse. Varje åtgärd, särskilt när det gäller lagstiftning, får väl därför bedömas med hänsyn till förhållandena under den tid den avser, och det är ur den synpunkten, jag skulle vilja säga några ord om det nu föreliggande utskottsutlåtandet.

Jag tror, att man framför allt skall göra klart för sig ett ofrånkomligt faktum, och det är det, att den tekniska rationaliseringen, som har gjort så stora framsteg framför allt under de sista femtio åren men alldeles speciellt, sedan motoriseringen mer och mer genomförts och sedan elektriciteten mer och mer tagits i anspråk även av jordbruket, att den rationaliseringen, säger jag, sedan kriget utbrutit, icke bara bromsats upp utan snarare gått något tillbaka. Maskinparken har icke kunnat ersättas, den är delvis försliten, och nykonstruktioner ha knappast förekommit.

Det är icke minst dessa omständigheter som ha föranlett en rad av de olika instanser till vilka lagändringsförslaget varit remitterat att avstyrka det samma. Jag nämner riksförsäkringsanstalten, och jag kan nämna lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen och livsmedelskommissionen. Bland de hörda myndigheterna är det väl egentligen bara arbetsmarknadskommissionen som tillstyrkt förslaget. Jag förstår mycket väl, att arbetsmarknadskommissionen, som ju främst har att se till, att folk har full sysselsättning, inte har samma intresse som de instanser som mer svara för produktionens vidmakthållande och därför inte har samma betänkligheter mot en arbetstidsminskning. Det är givet, att arbetet i det stora hela räcker bättre till på detta sätt, även om efter vårt förmenande den synpunkten har föga relevans på landsbygden.

Jag skall icke så mycket uppehålla mig vid den utvidgning av lagen som är ifrågasatt, när man ifrån jordbruk med tre arbetare går ned till jordbruk med två arbetare. Det är alldeles givet, att svårigheterna att kontrollera lagens efterlevnad bli större, ju mindre enheter man får och ju större antal enheter det blir att kontrollera, och det är väl också givet, att ju mindre arbetsstyrkan är, desto mindre möjligheter finns det att göra den utjämning som vid jordbruk med flera arbetare är mera möjlig. Med andra ord, man har svårare att anpassa de ofrånkomliga göromålen inom en lagstadgad ram, som bestämmer precis hur många timmar som vid varje tillfälle på året få uttagas.

Det skulle förvåna mig, om inte någon, som kanske i högre grad än jag anser sig representera det mindre jordbruket, hade några reflexioner att komma med i denna sak här i kammaren. Personligen har jag ju den sortens jordbruk, som kanske lättare än många medelstora och mindre kan komma till rätta med svårigheterna. Men jag har det oaktat en för mig ganska självklar uppfattning om de ökade svårigheter som lagens utvidgning kommer att medföra.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Därmed är icke sagt, att icke lagstiftningen i mycket hög grad, ända sedan den genomförts, har kommit att påverka även de jordbruk som inte ha fallit under lagen. Det är ju på det sättet, att den arbetskraft som ser vissa villkor på det större jordbruket icke gärna vill ha avsevärt sämre villkor på det mindre jordbruket. Men det har som sagt hittills funnits möjlighet till undantag, vilka nu omöjliggjorts.

En sak som intresserar mig mera och som jag tror är av större betydelse är den överflyttning av arbetstimmar från sommarhalvåret till vinterhalvåret som förslaget innebär. Jag har inte kunnat undgå att finna, att även om föredragande statsrådet i mycket stor utsträckning tillmötesgått krav från håll som stå honom politiskt nära, så har motiveringen för detta ståndpunktstagande icke fått ett i allo så starkt uttryck. Jag skall tillåta mig att hänvisa till s. 24 i propositionen, där föredragande statsrådet yttrar: »Icke blott med hänsyn till jordbruksarbetarnas fysiska hälsa utan även av sociala skäl torde nämligen en arbetsvecka om 54 timmar få anses alltför lång.» Herr statsrådet anser då, att en 52 timmars arbetsvecka är mindre vådlig ur dessa synpunkter och säger också, att den synes icke behöva medföra några mera betydande olägenheter för jordbruksproduktionen eller prispolitiken beträffande jordbruksalster. Ja, det låter sig ju sägas, och det är klart, att man kan förstå detta resonemang så, att tål du det, så tål du det. Tål näringen, att arbetstiden sänkes från 54 till 52 timmar per vecka, så kan man ju säga, att den också tål att den sänkes från 52 till 50 timmar etc. etc. Utgångspunkten för näringen är likväl den, att man har bestämda arbetsuppgifter som måste utföras vid en viss tid, och då hjälper det föga med att säga, att olägenheterna icke torde ha någon större betydelse. Det är på det sättet — och här passar jag på att apostrofera herr Landgren, som önskade, att man skulle få 48 timmars arbetsvecka året om — att jordbruket icke är konstruerat på samma sätt som industrien. Man kan ju inom industrien så gott som hundra procentigt för-rätta arbetet under vilken årstid som helst på samma sätt, i lokaler med dagsljus eller elektriskt ljus och i lokaler där man kan ha temperaturen ungefär sådan som man vill ha den. Vår Herre har nu en gång för alla ordnat jordbruket och dess betingelser på ett annat sätt, och jag tror inte, att herr Landgren eller vi andra kunna göra något åt den saken. Det är väl också på det sättet att möjligheterna att utnyttja arbetstiden äro olika under olika tider på året i olika delar av landet. I södra Sverige, exempelvis i Skåne, kan man givetvis utnyttja flera timmar på vintern än i mellersta Sverige och i mellersta Sverige flera timmar än i nordligaste Sverige. Vi veta ju alla, att dagarna äro kortare ju längre norrut man kommer. Redan på Stockholms breddgrad och ännu mera längre norrut äro dagarna betydligt kortare än i södra Sverige. Herr Landgren sade: har det blivit mörkare *efter* än det var *före* lagens tillkomst? Före tillkomsten av denna lag kunde man ju arbeta på vintern, men nu tycks man icke kunna göra det! Det är nu icke på det sättet, att man icke kan arbeta vid dagsljus och till nöds även vid »halvljus», utan det är i stället så att om tiden för arbetets fullgörande blir mer och mer begränsad, så måste man se till att *den* tid blir bäst utnyttjad, som är *lämpligast*.

Jag har mycket svårt att förstå statsrådets hälsovårdssynpunkter. Herr statsrådet utgår väl ifrån att 54 timmars arbete i veckan skulle utgöra en arbetsprestation som vore hälsovådlig. På den tiden då man arbetade 60 timmar i veckan, led icke hälsan något större men. Många av oss här i kammaren ha väl ganska regelbundet en arbetstid av 60 timmar och därutöver. Förr i tiden hade man väl mindre tid till nöjen, vederkvickelse och vila, och jag underskattar ingalunda fritidens betydelse.

Här har föreslagits, att man från en ur hälsosynpunkt mindre riskabel års-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

tid, nämligen sommarhalvåret, då i allmänhet bättre väder är rådande, skulle flytta över arbetstid till en tid på året då man just med hänsyn till jordbruksarbetets art löper större risker. Den som arbetar i jordbruket sitter icke i en ombonad lokal utan får vara ute i köld, i snö och i regn och rusk. Jag kan alltså icke förstå att det ur hälsosynpunkt skulle kunna vara fördelaktigt att flytta över arbetstid från det milda sommarhalvåret till det kalla vinterhalvåret.

Vad beträffar de sociala skäl, som statsrådet också hänvisat till, så säges det ju icke direkt ut vad därmed skulle avses, men man får väl gissa sig till att statsrådet syftar på till exempel studiearbete — det tror jag för resten har nämnts i propositionen — vederkvickelse, nöjen etc. Jag har alltid haft den uppfattningen beträffande den ökade utbildning, som man genom eget arbete eller med andras hjälp kan erhålla genom studier, att vinterns långa mörka dagar lämpa sig bättre för studiearbete än sommaren. Jag har mycket svårt att förstå, hur möjligheterna att erhålla vederkvickelse, vila och nöje skulle avsevärt kunna påverkas av huruvida man arbetar i 9 $\frac{1}{4}$ eller 9 $\frac{3}{4}$ timmar om dagen under 5 dagar i veckan, när man, som man ganska länge haft det här i landet, under alla förhållanden i allmänhet har lördagens eftermiddag och söndagen fria. Under jordbrukets toppbelastningsperioder råder redan nu en så prekär knapphet på arbetskraft, att varje minskning av arbetstiden hos jordbrukarna måste framkalla de största betänkligheter. Om minskningen av arbetstiden skall kunna kompenseras, måste det ske genom anlåtande i ökad utsträckning av övertidsarbete. Detta ställer sig givetvis ingalunda gynnsammare ur hälsosynpunkt eller ur sociala synpunkter, men arbetstagarnas inkomster bliva större och likaså arbetsgivarnas utgifter, eftersom övertidsarbete betalas bättre än annat arbete. Ty jag har svårt att föreställa mig, att man skulle kunna stamp fram mera folk inom jordbruket. Tendensen går snarare i motsatt riktning.

Slutligen har man den eventuella följden, att arbetstidsminskningen medför minskad produktion. Det kan tyckas, som om en minskning av arbetstiden från 54 timmar till 52 timmar icke skulle kunna medföra några katastrofala följder, men en sådan minskning blir ganska kännbar, då den totala arbetstiden nedgått till ett minimum och det är svårt att få arbetstiden att räcka till.

Beträffande ladugårdsfacket är det, som jag inledningsvis nämnde, på samma sätt med rationaliseringen. Det är, i alla händelser under nuvarande förhållanden, mycket svårt att minska arbetsåtgången eller öka arbetseffekten med cirka 10 %, d. v. s. skillnaden mellan 108 timmar och 100 timmar. Lantarbetsgivareföreningen har satt i gång med omfattande arbetstidsstudier, som för övrigt mötts med stort intresse även från arbetarpartens sida, i syfte att genom förbättrad arbetsmetodik och -teknik uppnå minskad arbetsåtgång eller ökad effekt i arbetet, men det är så många omständigheter, som gjort, att vi faktiskt ännu inte kommit så långt. Det möter oerhörda svårigheter, beroende dels på tidsläget, dels på avsaknad av nödiga maskinella anordningar, dels på förändringar i fråga om byggheten etc., etc., men även därav att kreaturskötseln av naturen är så pass manuellt betonad, att man icke *kan* utan vidare ersätta den med mekaniska anordningar. Arbetstiden minskas, och det gäller sålunda att hinna med samma kvantitet arbete som förut på en förkortad arbetstid. Man skulle faktiskt behöva mer folk för att kompensera arbetstidens minskning, men inom jordbruket råder brist på arbetskraft överhuvud taget, och bristen på ladugårdsarbetare är alldeles särskilt stor. Jag vet mycket väl, att det finns de, som tro, att detta icke uteslutande är en betalningsfråga utan i lika hög grad en fråga om arbetstidens reglering, och som mena, att blir bara arbetstiden reglerad, så kommer bristen på arbetskraft att upphöra. Verkligheten har hittills icke bekräftat riktigheten av denna uppfattning. Vi ha i alla händelser att räkna med det faktiska läget. Det var inga överord, som herr

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Skoglund nyss uttalade, när han beskrev hur det i förevarande hänseende ställer sig för en genomsnittsjordbrukare vid ett svenskt bondejordbruk. Det skulle varit mycket bra, om tillgången på arbetare i jordbruket varit så god att man utan vidare kunnat gå in för en fridag i veckan åt kreatursskötarna i stället för en fridag var fjortonde dag, som man mångenstädes måste tillämpa, men det är ju faktiskt på det sättet, att om man inför en fridag i veckan, får »utearbetskraften» flera söndagsturer än kreatursskötarna. Utearbetarna, som redan ha en längre veckoarbetstid, skulle genom att göra dessa veckoturer få ett alltför stort veckopensum, vilket de i längden icke lära vara tillfredsställda med. De framhålla med full rätt, att de icke tagit anställning som kreatursskötare och att de således böra vara förskonade från att utföra kreatursskötarnas arbete för att bereda kreatursskötarna ökat antal fridagar. Därför tvingas man att i så stor utsträckning som möjligt hushålla med befintliga ersätтарыesurser och kan för den skull ofta icke giva kreatursarbetarna mer än en fridag var fjortonde dag. Under sådana förhållanden är det klart, att man icke har så stor möjlighet att kompensera en minskning av arbetstiden från 108 timmar till 100 timmar.

Man hör ofta sägas, att frågan om hejdandet av flykten från landsbygden är en betalningsfråga och en fritidsfråga. Det är alldeles riktigt, men man får alltid räkna med att en minskning av arbetstiden köpes genom en relativ minskning av lönerna och tvärtom samt att om man minskar arbetstiden, så försämrar man jordbrukets nuvarande produktionsbetingelser. Jordbrukets produktionsbetingelser äro givetvis avgörande för näringens lönsamhet, och näringens lönsamhet är naturligtvis i sin tur avgörande för förmågan att betala arbetslöner. Man kan välja, man kan säga: jag nöjer mig med mindre lön, om jag får mera fritid, men det är ett självbedrägeri att tro, att man samtidigt kan få ut mer i lön och få arbetstiden minskad. Man kan som sagt naturligtvis från arbetstagarpartens sida säga: jag köper min frihet till priset av att min ekonomiska standard icke kan förbättras i samma mån som *eljest* skulle varit möjligt. Det resonemanget kan jag förstå.

Om vi ett ögonblick koppla bort begreppen arbetsgivare och arbetstagare och se jordbruket som en produktiv näring, måste vi erkänna, att jordbruket i närvarande stund har mycket svårt att med tillgänglig arbetskraft kunna genomföra sitt arbetsprogram. Det är därför, herr talman, som jag för min del är så betänksam mot att i närvarande stund genomföra en skärpning av lagstiftningen.

Min ärade bänkkamrat herr Landgren var också inne på frågan om överflyttning av ordinarie arbetstid från höstmånaderna till förvintersmånaderna, januari, februari etc., och gjorde gällande, att en sådan överflyttning icke stode i överensstämmelse med lagens mening. Jag skall bara be herr Landgren titta efter på s. 24 i propositionen, där föredragande statsrådet berört denna sak och bland annat yttrat: »Jag anser därför att dessa önskemål i den mån de befinnas befogade lämpligen böra tillgodoses dispensvägen.» Så har också hittills skett. Om herr Landgren icke har större förtroende för min uppfattning i denna fråga, så förmodar jag, att herr Landgren likväl skänker statsrådet Erlanders uttalande vitsord.

Herr talman! Jag har med dessa ord utan att alltför mycket gå in på detaljer försökt att klargöra de svårigheter, som en skärpt lagstiftning för med sig. Jag har framför allt velat göra klart, att man icke kan göra det ena oberoende av det andra. Inkomststandard, lönestandard och förtjänstmöjligheter stå och komma alltid att stå — hur än en rationalisering genomföres — i ett visst förhållande till den arbetskvautiltet man vill lägga ned för att förtjäna sitt uppehälle.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få ansluta mig till dem, som yrkat bifall till den av herr Björkman med flera vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr talman! Den proposition, som ligger till grund för detta utskottsbetänkande, innebär en mycket väsentlig förbättring av hittills gällande lantarbetstidslag. Även om föredragande statsrådet icke hundraprocentigt eller till alla delar kunnat tillmötesgå svenska lantarbetareförbundets önskemål, finns det anledning att till statsrådet Erlander framföra ett tack för den förståelse, han visat i detta sammanhang, och för det radikala grepp, med vilket herr statsrådet handlagt detta för oss lantarbetare så utomordentligt viktiga spörsmål. Vi förstå också, att det av olika skäl icke varit möjligt för statsrådet att gå längre än vad han gjort i propositionen.

Tillsammans med en del av kammarens övriga lantarbetarerepresentanter har jag emellertid i en motion, nr 552 i denna kammare, fört fram de av lantarbetareförbundets önskemål, vilka icke vunnit beaktande i propositionen. Dessa önskemål gälla, såsom av motionen framgår, arbetstiden för djurskötare, överflyttning av arbetstid, obligatorisk skyldighet att anskaffa övertidsjournal samt slutligen införande i lagen av de regler, som skola tillämpas i fråga om tillsynen över lagens efterlevnad. Utskottet har emellertid ansett sig icke kunna biträda något av de i motionen framställda yrkandena. Beträffande arbetstiden för djurskötare förklarar visserligen utskottet, att »man inser det i och för sig berättigade i lantarbetarnas krav», men utskottet har ändå icke velat draga ut konsekvenserna av sitt resonemang genom att tillstyrka bifall till motionen. Utskottet anför i stället, »att med hänsyn till den nuvarande bristen på arbetskraft torde en bestämmelse, som medförde ett ökat antal fridagar för djurskötarna, icke kunna utan fara för kreaturstammens bestånd erhålla avsedd tillämpning». Ja, herr talman, det är ett fullt riktigt konstaterande, som utskottet här gjort, nämligen att det inom jordbruket råder brist på arbetskraft och framför allt brist på vana djurskötare, men här är det väl också berättigat att ställa den frågan: varpå beror då denna brist på arbetskraft? Ja, utskottet har ju självt åtminstone varit inne på kärnpunkten av detta problem, då utskottet på s. 14 konstaterat, »att utskottet för sin del funnit ändringsförslagen socialt berättigade och på längre sikt ägnade att medverka till en lösning av jordbrukets arbetskraftsproblem». Detta konstaterande är ju fullt riktigt. Lantarbetarnas undantagsställning i olika avseenden, deras tidigare *orimligt* låga avlöning, deras som regel *urusla* bostadsförhållanden, deras långa arbetstid och deras hårda och pressande arbete äro just de faktorer vilka utgjort de främsta anledningarna till den flykt från landsbygden, vilken framkallat en allvarlig och i och för sig mycket berättigad oro. Det är ju ingalunda underligt, att brist på arbetskraft uppstår inom ett arbetsområde, där man i det längsta vägrat förstå det berättigade i arbetarnas krav på likställighet, när det gäller levnads- och existensförhållanden. Det är väl heller ingen i denna församling, som på allvar vill förneka, att bristen på djurskötare just beror på bl. a. deras långa arbetstid. Vi ha ju i vårt land en allmän arbetstidslag, enligt vilken arbetarna garanteras en ledig dag per arbetsvecka om 48 arbetstimmar. Djurskötarna ha en betydligt längre arbetstid. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att även med bifall till vårt förslag skulle denna reducerade arbetstid med 200 timmar per år överstiga årsarbetstiden för övriga arbetare. Men trots detta vill man ändå icke vara med om att i lagen slå fast rättigheten att erhålla en fridag per vecka.

Vi ha för vår del som motionärer ansett, att rimlighets- och rättvisesynpunkter tala för att riksdagen nu går dessa krav till mötes, och därigenom

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

också samtidigt bidrager till en nödvändig lättnad, när det gäller anskaffningen av denna för vår försörjning så utomordentligt viktiga arbetskraft. Den för närvarande allmänt rådande bristen på arbetskraft kan enligt vårt förmenande icke tagas som intäkt mot en rimlig förbättring.

När lantarbetstidslagen 1937 genomfördes för djurskötare, reducerades deras arbetstid med drygt 15 procent. Denna arbetstidsminskning medförde ingen större nyanställning av djurskötare. Svenska lantarbetareförbundet gjorde en undersökning i detta avseende och kom till resultatet, att på 4 197 egendomar med 8 197 djurskötare anställde man sammanlagt 50 stycken nya djurskötare. Arbetstidsminskningen med 15 procent medförde således en nyanställning av djurskötare med 0,6 procent. Särskilt mot denna bakgrund kan man väl ha rimlig anledning förutsätta, att den nu föreslagna väsentligt mindre arbetstidsminskningen praktiskt taget icke skall innebära någon ökning beträffande arbetskraftbehovet.

Det bör kanske också i detta sammanhang påpekas, att utskottets resonemang på denna punkt fullkomligt hänger i luften med hänsyn till att vårt förbund i nu gällande riksavtal redan fått införd bestämmelse om en fridag per vecka för de djurskötare, vilka ha mer än åtta timmar och 18 minuters arbetstid. Denna grupp torde omfatta 90 procent av de anställda i detta sammanhang.

Jag vill således understryka, att praktiken utvisar, att det förslag, som här har väckts, också är möjligt att genomföra.

När det gäller överflyttning av arbetstiden ha vi i vår motion yrkat på införande av ett regulativ. Vi ha gjort detta bland annat med hänsyn till de enligt vår mening alltför stora marginaler, vilka ha uppkommit i fråga om den ordinarie veckotiden. Vi hävda den uppfattningen, att man vid lagens tillkomst säkerligen icke haft avsikten att arbetsgivarna genom den medgivna överflyttningen skulle utan att behöva anlita den allmänna övertiden kunna möta rent tillfälliga behov av arbetskraft. Vi finna det också vara skäligt och rimligt, att man här skapar ett regulativ, som ger större skydd i detta hänseende, detta så mycket mera som här berörda förhållande synes oss sakna stöd i allmän praxis. Såväl departementschefen som utskottet har ju uttalat sig mycket klart, då man bland annat förutsätter, »att arbetsrådet icke skall medgiva arbetstidens överskridande av sådan anledning eller i sådan omfattning, som med hänsyn till lagens syfte icke bör godtagas». Från detta fullt riktiga resonemang förefaller det som om steget för utskottet icke bort vara långt fram till ett bifall till vår motion. Då så emellertid ej skett, förutsätter jag likväl, att därest riksdagen följer arbetsrådet på denna punkt skall taga all hänsyn till departementschefens och utskottets tydliga skrivsätt i detta avseende.

När det slutligen gäller vårt förslag om obligatorisk skyldighet för arbetsgivare att anskaffa övertidsjournal samt vårt yrkande om intagande i lagen av de regler, som skola tillämpas i fråga om tillsynen över lagens efterlevnad, all jag medgiva, att detta ju ingalunda är några större saker i detta sammanhang. Våra yrkanden på dessa punkter bygga emellertid på praktiska erfarenheter under den tid lantarbetstidslagen varit i kraft. Vi ha konstaterat förekomsten av uppenbara olägenheter i dessa avseenden, och vi ha därför ansett, att tiden nu i samband med lagens revidering vore inne för nödiga justeringar även på dessa punkter.

Jag skall emellertid, herr talman, icke upptaga tiden med att motivera dessa bägge yrkanden. Jag skall heller icke ingå på ett bemötande av vad herrar Skoglund och Liedberg här anför. Jag nöjer mig med att framhålla, att praktiskt taget samma tongångar, samma argument och samma bekymmer, som i dag anförts, hava anförts vid varje tillfälle, då lantarbetstidslagen disku-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

terats här i denna kammare. Jag vill endast till herr Skoglund säga, att när man känner sig så orolig för möjligheten att komponera ett praktiskt arbetstidsschema, vill jag understryka vad jag nyss var inne på och anförde, nämligen att möjligheterna för nyanställning av arbetskraft på detta område säkerligen ej alltid utnyttjats i full utsträckning.

Jag ber, herr talman, att med vad jag här sagt få inskränka mig till att i berörda delar yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Cruse m. fl.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Surahammar och *Odhe*.

Herr **Karlsson** i Stuvsta: Herr talman! Efter den ingående behandling, som kammaren ägnat frågan om klädespersedlar till Boden-polisen samt frågan om tull på cikorierötter, kanske det icke behöves någon ursäkt om jag i debatten i denna fråga dröjer några minuter.

Det har ju nu gått mer än ett kvarts sekel sedan arbetarna inom industrien och stora delar av det övriga näringslivet efter förra världskriget tillkämpade sig åttatimmarslagen. Om jordbrukets arbetare nu efter det andra världskriget erhöle likställighet i arbetstidshänseende med industriens arbetare vore ju detta tvivelsutan ett viktigt steg på vägen till rättvisa åt landsbygden. Märkvärdigt nog äro vissa representanter för landsbygden, vilka annars bruka vara ganska talföra i fråga om rättvisa åt landsbygden, icke anhängare av rättvisa i detta fall. Inkonsekvensen härvidlag är obestriddig.

Lantarbetsgivarna använda emellertid icke denna gång talet om jordbrukets dåliga lönsamhet som argument mot rättvisa åt landsbygdens arbetare. Man kan nog förstå, att detta argument av vederbörande icke längre anses vara brukbart. Räkenskapsresultaten för det svenska jordbruket lära ju för fjolåret utvisa en medelnettoförräntning av 4,5 procent; för större gårdar i Syd-sverige är den över 9 procent. För alla jordbruk med fast anställd arbetskraft och som kunna komma att beröras av arbetstidslagets bestämmelser är den obestriddigen minst 5 procent och vanligen betydligt högre.

Nu säger herr Liedberg, att rationaliseringen har stoppats upp under krigsåren. Jag medger, att maskinförsörjningen kan ha försvårats. Men väsentligare är väl ändå att framhålla, att förräntningsprocenten visat en ständigt stigande tendens. Jag skall icke anföras siffrorna härvidlag. Jag vill bara erinra om, att för samtliga grupper inom jordbruket utom en har förräntningsprocenten avsevärt ökat från förkrigstiden tills nu. Det enda undantaget är gruppen under fem hektar; den kan aldrig komma att beröras av denna lag.

Lönsamheten är dålig och förräntningsprocenten fortfarande låg i de flesta mindre jordbruk. Men för dem gäller, som sagt, icke denna lag.

Men nu använder man ett nytt argument mot rättvisa åt landsbygdens arbetare. Nu är det bristen på arbetskraft, som lägger hinder i vägen. Jag anser, att detta argument icke för närvarande kan vara hållbart. Ty denna lag skall ju gälla, icke för krigstiden med dess speciella arbetskraftförhållanden utan för efterkrigstiden, då tillgången på arbetskraft måste bli en annan än nu och då tendensen snarare blir motsatt mot nu.

För det andra bör väl här understrykas vad som redan framhållits, att bristen på arbetskraft mycket intimt sammanhänger med den otillfredsställande arbetstiden och de i övrigt sämre arbetsbetingelserna för arbetarna på landsbygden. Detta framhålles ju även av föredragande departementschefen i fråga om djurskötnas arbetstid, såsom framgår av propositionen.

Det höres ju mycket jämmerlåt om ungdomens förvillelser och dess nöjeslystnad, som gör att den absolut vill fly från landsbygden till städerna. Jag tycker, att man skulle sluta upp med denna klagolåt och i stället undersöka de faktiska orsakerna till flykten från landsbygden. Då är man nog inne på

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

frågan om nödvändigheten av att reglera arbetstiden och i övrigt skapa bättre arbetsbetingelser för landsbygdens arbetande folk.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag, som också har blivit utskottets, måste ju erkännas, att det innebär ett väsentligt framsteg mot nu gällande förhållanden. Men å andra sidan är det också riktigt, att detta förslag ändå i väsentliga punkter är en kompromiss med lantarbetsgivarnas synpunkter.

I 1 § föreslås, att lagens tillämpningsområde skall utsträckas till att gälla företag med minst två arbetare anställda mot nuvarande tre, detta till trots av att statsrådet Erlander i propositionen själv säger: »Då det ur principiell synpunkt måste anses önskvärt, att tillämpligheten av den sociala skyddslagstiftningen icke är beroende av antalet arbetare hos en viss arbetsgivare, anser jag att lantarbetstidslagen bör gälla för alla jordbruksföretag, vari lejd arbetskraft användes.» Men så kommer det: »Emellertid finner jag mig nödsakad att nu stanna vid att föreslå en sådan utvidgning av lagen att därunder hänföras företag med minst två stadigvarande arbetare. En utsträckning av lagens tillämplighet även till det minsta jordbruket skulle nämligen under rådande krisförhållanden kunna komma att medföra vissa svårigheter. Möjligheten för det minsta jordbruket att genomföra en rationalisering av driften är för närvarande i hög grad beskuren.»

Statsrådet har här ett argument för en kompromiss mellan sin egen principiella inställning och lantarbetsgivarnas, som enligt min mening icke är hållbart. Även om lagen skulle komma att gälla företag med minst en stadigvarande arbetare, skulle den ej komma att gälla de minsta jordbruksföretagen, såsom statsrådet påstår. Såsom framgår av en undersökning av lantarbetareförbundet, som här återopats och vars resultat återfinnes på s. 15 i propositionen, får man räkna med, att det måste vara egendomar med i genomsnitt 44 hektar för att de regelbundet skola sysselsätta minst två årsarbetare. Men vilken är genomsnittsarealen för egendomar med minst en årsarbetare? Det saknas uppgift här om. Men det måste röra sig om egendomar med 30 hektar eller i varje fall icke under 20 hektar. Jag vill betona, att jordbruk med mindre än 20 hektar utgöra 90 procent av alla brukningsdelar i landet. Det är icke småbönder det här gäller, även om man utsträcker lagen till att gälla företag med minst en helårsanställd. Räntabiliteten vid de företag, som i så fall skulle beröras, är icke låg. Enligt beräkningsresultat för svenska jordbruk åren 1942 och 1943 var förräntningsprocenten inom gruppen 20—30 hektar 7,5 procent för hela riket, mot 5 procent, 3,1 procent och minus 2,2 procent för grupperna nedanför, d. v. s. under respektive 20, 10 och 5 hektar. Resultaten för i fjol har jag icke, men de äro ännu bättre. Denna förräntningsprocent av 7,5 procent var även högre än i de grupper, som lågo ovanför, nämligen de med över 30, 50 eller 100 hektar, som hade en förräntningsprocent av respektive 6,7, 7,1 och 6,6.

Alltså just för den grupp, som skulle komma in under lagen, därest denna skulle utsträckas att gälla för företag med minst en arbetare, är enligt den officiella statistiken förräntningsprocenten högst. Jag anser därför, att statsrådets argument icke håller.

Om vidare jordbruk med 20—30 hektar ha små rationaliseringsmöjligheter, som departementschefen påstår, hur skulle det då gå att bevara familjejordbruken, vilken teori är så populär i statsrådets eget parti? Det vore något att tänka på. Med familjejordbruk, dessa basjordbruk, som i framtiden skola bli baser för rationell jordhushållning i vårt land, avses ju jordbruk med omkring 15 hektar jord. Men om ett jordbruk med 50 hektar icke kan ha en rationell drift, hur kan ett familjejordbruk med 15 hektar ha det i framtiden? I så

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

fall är teorien om familjejordbruken som vägen för en rationell jordhushållning i landet dödsdömd på förhand.

Vi ha i vår motion yrkat på att i 1 § av förevarande lag skulle stadgas, att lagen skall gälla för alla företag, där man som regel använder minst en arbetare. Detta gäller redan nu för trädgårdsarbete. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till motionen nr 553 i andra kammaren i vad gäller 1 § i förslaget till ny lantarbetstidslag.

I vad gäller arbetstiden för djurskötare innebär regeringsförslaget även en kompromiss mellan rättvisa å ena sidan och lantarbetsgivarnas ståndpunkt å den andra. Den frågan är ju redan här behandlad. Jag delar den uppfattning, som framförts om det berättigade i att även djurskötarnas arbetstid skulle regleras så, att de finge en ledig dag varje vecka. Argumentet för kompromissen är bristen på arbetskraft. Men på s. 32 i propositionen vederlägger ju statsrådet själv detta argument, då han just betonar, att det är bland annat den långa arbetstiden och de dåliga arbetsbetingelserna som göra, att det är så svårt att skaffa folk. Det har ju även vitsordats från flera andra håll här.

Vi anse det vara på tiden att i fråga om fridagar djurskötarna likställas med övriga arbetare. Jag vill därför, herr talman, i fråga om 4 § liksom också i fråga om 5 § yrka bifall till den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Den siste ärade talaren sade bl. a., att det föreliggande regeringsförslaget är en kompromiss mellan arbetarnas synpunkter och lantarbetsgivarföreningens. Jag kan försäkra herr Karlsson i Stuvsta, att *om* detta förslag skall uppfattas som en kompromiss, är det faktiskt en kompromiss som är träffad inom mig själv, mellan å ena sidan viljan att åstadkomma en verkligt radikal lösning av detta gamla problem att jämställa industriens och jordbrukets arbetskraft i fråga om arbetstidslagstiftningen och å andra sidan nödvånget att ta hänsyn till de faktiska svårigheter, som finnas när det gäller att ge sig på lagstiftningen för jordbrukets vidkommande. Det är denna kompromiss mellan viljan och låt oss kanske kalla det försiktigheten som gjort, att regeringsförslaget fått den utformning som det har.

Om jag hade lika lätt som herr Karlsson i Stuvsta att överblicka konsekvenserna av ett sänkande av giltighetsbestämmelserna från två till en arbetare, skulle jag kanske också ha gått på hans linje. Han säger nämligen, att jordbruk med två arbetare äro jordbruk med i medeltal 44 hektar åker. Då skulle väl jordbruk med en arbetare vara ungefär hälften så stort, eller omfatta mellan 20 och 30 hektar. Om jag, herr talman, visste att det vore på det sättet, att man här i landet hade en anställd allenast vid jordbruk, som vore de mest räntabla, skulle säkerligen min försiktighet ha övervunnits. Ty jag delar fullkomligt herr Karlssons uppfattning, att man måste sträva efter att giltighetsområdet skall utsträckas så att samtliga arbetare komma i åtnjutande av lagens skydd. Jag skall gärna ta upp denna fråga till förnyad prövning, men jag tror att kammaren ursäktar, om jag inte utan vidare är böjd för att acceptera en på så pass lösa boliner gjord uppskattning som den, som den närmast föregående talaren gjorde när han kom fram till det resultatet, att en sänkning ifrån två till en arbetare icke skulle ha spelat någon nämnvärd roll. Men som sagt, i princip deklarerar jag redan i propositionen, och gör det gärna än en gång, att jag anser, att man så snart som möjligt bör försöka komma fram till ett giltighetsområde, som där innesluter praktiskt taget alla arbetare.

Om jag sedan går till reservationerna och först uppehåller mig vid den reservation, som i stort sett ansluter sig till regeringsförslaget men som har tagit upp frågan om djurskötarnas ställning och dispensgivningen, vill jag också

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

där säga, att beträffande djurskötarna förstår jag reservanternas mycket väl. Jag tror att vi få ägna denna fråga fortsatt uppmärksamhet. Men reservanternas skola observera, att här är framlagt ett förslag, vilket herr Liedberg redan erinrat om, som är avstyrt av praktiskt taget samtliga remissinstanser — arbetsmarknadskommissionen är den enda som står som tillstyrkande. Det är givet att man får gå fram med en viss försiktighet när det gäller just djurskötarna. Här göres det med bestämdhet gällande, att det är ett så känsligt område, att en bestämmelse om att arbetstiden skall beräknas per vecka skulle komma att vålla mycket stora besvärligheter. Jag har tillåtit mig att göra den försiktighetskompromissen att föreslå en sänkning, såsom arbetarrepresentanterna begärt, av arbetstiden från 108 till 100 timmar — det är dock ett mycket väsentligt steg man härmed tar — men att man bibehåller räknandet i tvåveckorsperioder. Även här har jag redan i propositionen sagt, att jag anser djurskötarnas anspråk berättigade, och jag skall gärna följa denna fråga med uppmärksamhet och undersöka, om det kanhända är på det sättet att de framförda farhågorna äro överdrivna, och då får man ta upp saken till förnyad prövning. Men jag tror att kammaren kan förstå, att när man här tar ett mycket väsentligt steg emot — det kan man lugnt säga — dem som tro sig besitta sakkunskap på detta område, måste man ändå gå fram med någon försiktighet, och det är vad vi ha gjort här.

Beträffande den andra delen av reservationen, den om dispenserna, tror jag att reservanternas äro för långt ute; där delar jag inte deras principiella uppfattning. Vi ha nämligen för närvarande i *all* arbetstidslagstiftning, alltså inte bara i lantarbetstidslagen, motsvarande dispensbestämmelse. Den är formulerad annorlunda i den arbetstidslag som gäller. Där heter det, att om för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån är beroende av årstiden eller väderleken, må i den mån så provas påkallat medgivnas att arbetstiden, med avvikelse från de vanliga reglerna, begränsas så, att den i genomsnitt *för viss angiven tidrymd* kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

Detta är en mycket allmän dispensmöjlighet. Det har icke, såvitt jag vet, i denna kammare riktats erinringar emot allmänna arbetstidslagens bestämmelser, och jag är ganska förvånad över att man skulle våga gå längre när det gäller det ömtåliga lantarbetet än när man lagstiftar på den allmänna arbetstidslagens område. Samma bestämmelser som när det gäller lantarbetstidslagen återfinnas exempelvis i lagen om arbetstiden för hotell, restauranger och kaféer, som antogs av fjolårets riksdag, och i den arbetstidslag för detaljhandeln, som är underställd den pågående riksdagens prövning, har denna dispensrätt såvitt jag vet icke föranlett någon erinran från riksdagens sida.

Jag tror det är farligt att man när det gäller jordbrukets arbetskraftfrågor minskar möjligheterna till dispensgivning i större utsträckning än den som finns i *all* annan arbetstidslagstiftning i detta land. Däremot kommer jag med hänsyn till vad som sagts här, oberoende av vilket beslut som kammaren kommer att fatta, att med stor uppmärksamhet följa arbetsrådets dispensgivning. Skulle vi se, att det finns verkligt fog för de uttalanden som gjorts här, att man använder dispensgivningen för att klara tillfälliga arbetskraftbehov, innebär detta ett missbruk av dispensrätten. Då får man försöka komma till rätta med det, och jag tror att man också skall kunna göra det.

Sedan skulle jag kanske säga ett par ord om högerreservationen och herr Skoglunds och herr Liedbergs anföranden, men kammaren ursäktar mig säkerligen om jag här fattar mig kanske kort. Jag kan inte förstå, att det skall vara en attityd som kan vara lämplig att i den situation, vari vi för närvarande befinna oss, och med det ständiga talet om flykten från landsbygden

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

motsätta sig åtgärder, som icke avse något annat än att försöka på ett viktigt område skapa likställighet mellan land och stad. Det kan inte vara rimligt att man upprepar alla dessa argument, som från herrarnas sida ha anförts varje gång en social reform har snuddat vid synranden. Vi ha hört hur omöjligt det skulle vara för näringslivet att bära den ena sociala reformen efter den andra. Om vi hade lyssnat till alla dessa varningsrop, skulle vi här i landet ha stannat fullkomligt i utvecklingen, och jag tror jag vågar säga, att vår sociallagstiftning i stor utsträckning har varit underlaget för näringslivets egen expansion.

Jag är för min del övertygad om att det steg vi härmed ta för att på en punkt återställa jämvikten mellan landsbygdens och städernas och industriens folk på samma sätt kommer att visa sig vara ett stöd för jordbruket. Jag måste verkligen säga, att jag blev förvånad när jag hörde herr Liedberg tala om min argumentation, att 54 timmars arbetsvecka för jordbrukarna är en för lång arbetsvecka ur hälso- och sociala synpunkter. Det är, herr Liedberg, intet argument att göra sig lustig över. Det är orimligt att säga, att jordbrukets folk har ett yrke som är så lätt, att man inte skulle behöva ta någon hänsyn till arbetstiden ur de synpunkter jag anført just för jordbruksbefolkningens vidkommande. Det är i varje fall en argumentation som man inte skall föra ifrån jordbrukets egna representanter.

Jag måste säga, herr talman, att om man skall kunna visa lantarbetarna, att vi mena allvar med talet att de inte skola ställas i särklass i vårt land, få vi åtminstone sträcka oss så långt som det föreliggande utskottsutlåtandet gör. Jag tror det skulle ha varit mycket välgörande för våra lantarbetare och vårt jordbruk, om den enighet som präglar regeringsförslaget, där inga reservationer finnas, också hade kunnat manifesteras i Sveriges riksdag. Som det nu är, är det beklagligt, att den har spruckit på denna väsentliga punkt, men jag hälsar å andra sidan med stor tillfredsställelse, att utskottsmajoriteten är så stor som den är och att det i alla fall inte är mer än en ganska begränsad grupp som av principiella skäl går emot regeringsförslaget.

Herr Karlsson i Stuvsta erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr statsrådet sade, att om han hade lika lätt som jag att räkna ut konsekvenserna av en lagändring beträffande speciellt § 1, skulle han kunna vara med på den utan vidare. Han yttrade vidare, att mitt tal om att det här skulle gälla jordbruksgruppen med den bästa förrätningsprocenten, alltså med arealer på mellan 20 och 30 hektar, var grundat på lösa boliner.

En sådan anklagelse är rätt allvarlig. Jag har ingen statistik som gäller för hela landet, och någon sådan har jag inte privat kunnat upprätta, men jag har växt upp och arbetat så mycket inom svenskt jordbruk att jag vet, att mitt konstaterande i stort sett är riktigt. Herr statsrådet har i varje fall inte kunnat anföra några skäl, varför det inte skulle förhålla sig så på den punkten. Herr statsrådet har själv sagt i propositionen, att en sådan ändring, att lagen skulle gälla för jordbruk med minst en anställd arbetare, skulle drabba det minsta jordbruket, men det måste väl vara ett skrivfel?

Herr Liedberg, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag skall inte ta upp någon större polemik i denna fråga — herr statsrådet har sin uppfattning och jag min — men det var ett uttalande som uppkallade mig.

Herr statsrådet sade, att det finns ingen anledning för herr Liedberg att göra sig lustig över argumentationen för att 54 timmars arbetsvecka skulle vara för lång. Herr statsrådet, det har jag inte gjort, och det torde protokollet

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

komma att utvisa. Jag har påpekat ett avsnitt av statsrådets uttalande, som jag har ansett vara *svagt*, och jag har sökt att sakligt motivera denna min uppfattning.

Herr Skoglund i Doverstorp erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Statsrådet Erlander säger, att han inte vill åstadkomma något annat än likställighet mellan land och stad i det här avseendet. Det är ju en vacker tanke som herr statsrådet har, men i detta fall befarrar jag, att resultatet i mycket stor utsträckning endast blir en överflyttning av arbetet mellan två grupper på landsbygden. Vill herr statsrådet göra likställigheten så fullständig, att han även utsträcker lagstiftningen till att gälla förbud för den icke direkt löneanställda jordbruksbefolkningen att arbeta längre tid än de anställda och sedan ta de ekonomiska konsekvenserna av en sådan lagstiftning, då ha vi nått den verkliga likställigheten. Men därmed är jag rädd att herrarna ställas inför något som går så långt i fråga om livsmedelspriser, att ni betänka er mer än en gång.

Vidare anförde:

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Det som särskilt kommit mig att begära ordet har icke i första hand varit den utvidgning av lagen, som nu föreslås, ehuru jag måste säga, att jag icke tror att någon fara varit på färde, om man prolongerat lagen oförändrad, åtminstone under ännu en treårsperiod. Det är ju så ofantligt mycket, som rör sig för närvarande på jordbrukets område. Sikten behöver därför klarna innan man har ett säkert grepp om framtiden. Jag tror därför, att det bästa hade varit, om man väntat med diskussionen om utvidgningen av lagens giltighetsområde från att gälla jordbruk med minst tre arbetare till att gälla jordbruk med minst två arbetare.

Men det är, som sagt, icke i första hand den saken som föranlett mig att begära ordet, utan det är de principiella uttalanden, som statsrådet gjort beträffande den fortsatta politiken i detta hänseende. Det heter nämligen i propositionen, att det ur principiell synpunkt måste anses önskvärt, att tillämpligheten av den sociala skyddslagstiftningen icke är beroende av antalet arbetare hos en viss arbetsgivare, och att lagen därför borde gälla för alla jordbruksföretag, vari lejd arbetskraft användes. Vad som gjort att man för tillfället inte gått så långt angives vara tillfälliga hänsyn. De mindre jordbruket anses ännu icke ha övervunnit rådande krisförhållanden eller hunnit så långt i rationalisering, att man för tillfället anser sig kunna gå ända till botten med den här lagstiftningen. Men man förutsätter att fortsättning bör följa senast när 3-årsperioden är slut, så att lagen kommer att gälla även jordbruk med en anställd arbetare.

Utskottet har ej haft annat att erinra om denna statsrådets principiella ståndpunkt än att utskottet säger, att utskottet på de skäl, som statsrådet anför, nöjer sig med den utvidgning av lagen, som propositionen föreslår.

Det är tydligen meningen att gå vidare, och det är framför allt på den punkten, som jag vill anföra en avvikande mening. Att i det fallet bara säga, att det är önskvärt, att den sociala lagstiftningen gäller lika, oberoende av antalet arbetare, är ändå en för enkelriktad avvägning i ett invecklat spörsmål sådant som detta. Det är, som förut framhållits i debatten, så, att jordbruket har vissa särmerken, som icke kunna övervinnas genom någon som helst rationalisering. Man är beroende av årstiderna och av väderleken; man är med sitt arbete knuten till markens yta; man kan ej koncentrera arbetet till en begränsad arbetsplats o. s. v. Vad det mindre jordbruket i detta fall har att sätta emot det större jordbrukets tekniska rationalisering är ju i första hand den smidigare

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

anpassningen efter de skiftande förhållandena, möjligheten att taga vara på allting och att så vitt möjligt utföra arbetet vid lämpligaste tidpunkter. Men hur skola familjejordbruken kunna anpassa sig efter förhållandena, om man skall underkastas en sådan lagstiftning? Blir det så, att lagen även skall omfatta en anställd arbetare, så komma även familjejordbruken med. Herr Karlsson i Stuvsta får läsa statistik så mycket han vill, men det står fast, att det även på den vanliga bondgården med ett par hästar och 15—18 hektar åker kan finnas en anställd arbetare, då vuxna barn icke finnas i familjen.

Hur skall det egentligen te sig, när man skall börja tillämpa en sådan här arbetstidslag vid ett familjejordbruk? Det måste ovillkorligen leda till en minskad effekt vid den ekonomiska verksamheten. Vid ett större jordbruk kan man sätta samman ett arbetslag. Är det så, att man till exempel skall så, kan man harva och bereda jorden, komma med såmaskiner och med välten, och alltsammans detta klarar ett arbetslag. När man slutat på kvällen, är det åkerstycke klart, som man arbetat med. Vid det mindre jordbruket, där man blott har ett par hästar, får man ofta ta en arbetsuppgift i sänder och söka, om jag så får säga, snärja sig fram för att kunna klara allt på rätt tid. Ett åkerstycke är till exempel såfärdigt en dag, då man endast har någon timme kvar till kvällen. Man behöver emellertid så detta stycke och göra det i ordning just den dagen, ty gör man icke det, måste arbetet uppskjutas till nästa dag, och då kanske det regnar, och det regnar kanske en vecka i sträck. Då får man delvis göra om markens beredning. Då har man alltså icke bara att räkna med förlorad arbetstid. Man har även fått en hel del ytterligare att göra. På samma sätt kan förhållandet vara i skördetid.

Vid ett mindre jordbruk, där åkrarna vanligen ligga spridda, kan man ofta icke göra arbetet färdigt, även om det rör sådant arbete som plöjning, utan att arbeta över en halvtimme eller en timme. Ett avbrott på ett bestämt klockslag innebär därför icke bara att man förlorar en halvtimme nästa dag. Så förhåller det sig icke vid ett större jordbruk. Där kan man skicka ut ett mindre antal man och några hästar för att klara av vad som blivit över. Nu går det naturligtvis icke att vid ett mindre jordbruk skaffa extra arbetskraft för att klara sådana här saker. Det finns ingen extra arbetskraft att hämta för att klara de där tillfälliga belastningarna. Det går ej heller för en jordbrukare, som vill sköta det hela någorlunda förnuftigt, att bara klippa av och underlåta att göra arbetet färdigt, även om det bara skulle ta en timme eller två över den ordinarie arbetstiden. Vad blir då resultatet av en sådan lagstiftning som denna? Jo, det kan icke bli någonting annat än att bonden, om han och drängen arbeta tillsammans och drängen skall gå hem på bestämt klockslag, själv måste utföra det som är kvar. Är det en dräng i husbondens kost, ett förhållande som ofta förekommer vid dessa jordbruk, skall drängen då gå hem och alltså lämna bonden kvar? Bonden skall då äta senare, och då han kommer hem belastas kvinnorna i hemmet på detta sätt med dubbelt arbete. Denna övervältring av arbete från den lejda arbetskraften och till familjemedlemmarna kan ju från social synpunkt och från skyddssynpunkt, när det gäller människomaterialet, icke vara något framsteg utan innebär endast en överbelastning av arbetet för vissa människor vid jordbruket. Jag tror nu ej heller att en bonde och en dräng, som arbeta tillsammans, ha det ringaste intresse av att få sina förhållanden komplicerade, så som skulle bli fallet med en sådan här lagstiftning. Drängarna äro ju ofta pojkar eller yngre män, som för det mesta själva sikta till att bli jordbrukare. De äro i de flesta fall intresserade av sitt arbete, och jag tror, att man skulle kunna överlämna åt dessa människor att själva komma överens med varandra hur arbetet skall ordnas. För övrigt blir det nästan ohjälpligt komplicerat att klara den viktiga arbetstiden vid gårdar, som äro så

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

små att vederbörande icke kan hålla djurskötare på gården. Där blir allt tilltrasslat både kväll och morgon.

Statsrådet har anfört sociala hänsyn såsom skäl för att lagstiftningen bör utsträckas till skydd för arbetskraften. Men strax efteråt kommer han med ett argument, som jag tycker delvis slår ihjäl denna synpunkt. Det heter sålunda, att denna lagstiftning är nödvändig för att man överhuvud taget skall kunna få någon arbetskraft. Men om det är så, att det är svårt att få arbetskraft — och så förhåller det sig ju — då är arbetskraften icke utlämnad på nåd och onåd åt arbetsgivaren, utan då ha ju arbetarna en ganska stark ställning, då det gäller att hävda sina intressen gent emot arbetsgivarna.

Jag är för min del fullt på det klara med att en jordbruksarbetare i genomsnitt ej bör ha det värre än andra arbetare. Men å andra sidan tror jag inte, att det passar att söka åstadkomma en likriktning mellan de mindre jordbrukarna och andra yrken i det fallet. De naturliga förhållandena, som man inte kan komma ifrån, tala emot en sådan likriktning. Man får försöka att finna former för landsbygdens arbetare och former för det mänskliga samspelet i de mindre jordbruken, som i genomsnitt giva arbetskraften samma förmåner som andra, men som icke låsa fast det hela i de stela former, som en lagstiftning skulle åstadkomma. Nu säger statsrådet, att man vill på en punkt skapa likhet mellan land och stad genom att låta en sådan här lagstiftning gälla alla jordbruk. Ja, dessa argument om flykten från landsbygden och om land och stad komma ständigt igen, och man kan visa fram olika sidor, men är det så, att man i genomsnitt taget vill söka lätta arbetet utan att låsa fast det genom en sådan här lagstiftning, då tror jag nog, att det också är viktigt, att man kan betala arbetskraften i jordbruket lika bra som på andra håll. Men en lagstiftning, som hindrar en anpassning till de naturliga förhållandena och minskar effektiviteten i arbetet, den minskar också möjligheterna att giva en bättre betalning och motverkar alltså på ena kanten vad den skulle medverka till att skapa i ett annat avseende.

Nu är väl också frågan den, om det överhuvud taget skall finnas småbruk och familjejordbruk i framtiden i det här landet. Man söker på mångahanda sätt ordna det så, att den driftformen skall bli omöjlig. Jag tror emellertid, att vi ha all anledning att, både när det gäller den sociala lagstiftningen och jordbrukspolitiken i övrigt, lägga kursen så, att vi kunna behålla småbruket och familjejordbruket på svensk landsbygd. Därmed är icke sagt, att icke en rationalisering behövs, och att en del svaga jordbruksdelar kunna försvinna. Men det återstår i alla fall, att det är önskvärt att behålla denna driftform som huvudlinje inom det svenska jordbruket.

Jag har, herr talman, velat säga detta med anledning av ett par uttalanden, som statsrådet gjort och som icke blivit på något sätt bestridda av utskottet, åtminstone icke av en del av dess jordbrukare. Jag tror icke det tjänar någonting till att beträffande utskottets motivering ställa något yrkande, som går ut på att dessa principiella uttalanden skulle utgå ur utlåtandet. Jag tror inte det är möjligt att formulera ett sådant yrkande med någon utsikt till framgång, och därför får jag väl nöja mig med att med dessa deklarationer rädda min egen själ med hänsyn till vad som i fortsättningen kan komma.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Innan vi sluta denna överläggning kanske ett par ord borde sägas från utskottsmajoritetens sida, ehuru en lämpligare talesman än jag borde utsetts att föra utskottets talan.

De starkaste angreppen mot förslaget ha gällt att lagens tillämpningsområde skulle utvidgas från att omfatta tre till att omfatta två arbetare. Det har i kväll i debatten liksom under utskottsbehandlingen betonats från flera håll,

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

att den regeln tillämpas redan. Det är ej tänkbart att ha en annan arbetstid och andra arbetsförhållanden för två än för tre eller flera arbetare. Det synes mig därför icke vara någon större anledning att på den punkten upptaga kamp. Men då invänder man, att det medför i alla fall plikt för brukaren av mindre lantbruk med två arbetare att föra journal. Men detta kan ej bli någon större och tryckande arbetsbörda, ty alla som ha tre arbetare och därutöver äro redan nu pliktiga att föra övertidsjournal. Efter vad jag har hört av debatten, är det ingen som tänkt sig, att man skall taga bort den plikten. Den skulle komma att gälla endast dem, som ha två arbetare och därutöver. Jag tänker mig att varje lantbruks- och folkhögskolebildad lantbrukare lätt klarar den saken, utan att den blir så tryckande för dem. För egen del, och jag är ej ensam därom, blev jag ganska påverkad av jordbruksutövarnas ställning under ärendets behandling i utskottet. Ty märk väl, det är klart, att varken de reservanter, som utöva modernäringen, eller andra av jordbruksutövarna här ha uttryckt någon glädje över förslaget. Av vad som förekommit ha de, vilket synes av utlåtandet, böjt sig för utvecklingens lag.

Det är ingen som är blind för de svårigheter, som dessa ideliga ingripanden vålla lantbrukarna, och det är alltför verklighetsfrämmande att, som det sagts i debatten även i kväll, påyrka likhet på alla punkter mellan i industrien och i lantbruket anställda. Därtill äro arbetsförhållandena alltför olika. Men på samma gång tror jag ej det är klokt att på sätt som skett så intensivt bekämpa en utveckling betingad av en strävan framåt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag alltigenom.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lydelse av 1 §; 2:o) godkännande av 1 § i den lydelse, som föreslagits i den av herr Björkman m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i motionen II: 553; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Karlsson i Stuvsta begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade herr Karlsson i Stuvsta votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § i Kungl. Maj:ts av andra lagutskottet tillstyrkta förslag till lantarbetstidslag antager godkännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av herr Björkman m. fl. avgivna, vid utskottets förevarande utlåtande nr 47 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna till kontraposition i nämnda votering antagit godkännande av den lydelse av berörda 1 §, som föreslagits i motionen II: 553.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammarerna hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i Kungl. Maj:ts av andra lagutskottet tillstyrkta förslag till lantarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda 1 § i den lydelse, som föreslagits i den av herr Björkman m. fl. avgivna, vid utskottets förevarande utlåtande nr 47 fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Liedberg, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 35 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § i Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta lydelse.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 § 1 mom. föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Landgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den utformning av paragrafen, som är upptagen i den av herr Björkman m. fl. avgivna reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lydelse av 4 § 1 mom.; 2:o) godkännande av den lydelse av berörda lagstadgande, som föreslagits i den av herr Björkman m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av sagda lagrum i Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta lydelse med den ändring, som föreslagits i den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Landgren begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 § 1 mom. i Kungl. Maj:ts av andra lagutskottet tillstyrkta förslag till lantarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda lagstadgande med den ändring, som föreslagits i den av herr Cruse m. fl. avgivna, vid utskottets förevarande utlåtande nr 47 fogade reservationen.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Landgren begärde emellertid rösträkning, vadan voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 64 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 4 § 1 mom. i Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta lydelse.

4 § 2 mom.

Godkändes.

4 § 3 mom. föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Landgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lydelse av 4 § 3 mom. dels ock på godkännande av samma lagrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen; och godkände kammaren 4 § 3 mom. i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

5 § 1 mom. föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Landgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lydelse av 5 § 1 mom. dels ock på godkännande av detta lagrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Cruse m. fl. avgivna reservationen; och blev Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 5 § 1 mom. av kammaren godkänt.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till landsfiskalerna m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 148, i anledning av riksdagens år 1944 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1943—30 juni 1944.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen

från statsutskottet:

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal jämte i ämnet väckt motion;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en värnpliktslånefond m. m.; och

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till expeditionssbaracker för statens utlänningskommission; samt

från bevillningsutskottet, nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Herr *Johnsson* i Kastanjegården avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 605, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 303, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.13 på natten.

In fidem
Sune Norrman.